

เอกสารประกอบ การประชุมวิชาการและนิทรรศการ

“ต๋มโฮม ฮ่วมเฮง ฮักแพงป่า” ปีที่ ๒

ต้นแบบการพัฒนา ความคิด พฤติกรรม และความร่วมมือ สู่อำนาจเจริญ

โครงการใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพ

สู่ชุมชนอย่างบูรณาการ กรณีศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ

บทนำ

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะป่าไม้ของจังหวัดอำนาจเจริญ กำลังถูกคุกคามทั้งจากประชาชนในจังหวัด และบุคคลจากภายนอก เพื่อนำไปใช้ประโยชน์แบบขาดความเข้าใจและเห็นแก่ตัวมากขึ้น จึงจำเป็นต้องรีบดำเนินการปลูกจิตสำนึกและถ่ายทอดแนวทางปฏิบัติถูกหลักการให้กับเครือข่ายชุมชน เพื่อนำไปสู่การปกปักรักษาพื้นที่อนุรักษ์ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรพันธุกรรมพืชอย่างยั่งยืน ด้วยเหตุนี้ จังหวัดอำนาจเจริญ จึงได้เข้าร่วมสนองพระราชดำริ ในโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยยึดหลักการใช้พื้นที่ธรรมชาติ และชุมชนในจังหวัดอำนาจเจริญ เป็นแหล่งปกปักรักษาพันธุกรรมพืช ความหลากหลายทางชีวภาพ และพัฒนาตำรายาสมุนไพรท้องถิ่น เกิดเป็นเครือข่ายการทำงานที่เข้มแข็ง ในช่วงแรกมีป่าชุมชนเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น ๑๒ ป่า และผลตอบรับที่ดีจากการทำงานและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดการชักชวนเครือข่ายป่าชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียง และผู้ที่สนใจมาร่วมกิจกรรมมากขึ้น ส่งผลให้ในปี ๒๕๕๗ เกิดการเครือข่ายป่าใหม่เข้ามาาร่วมกันทำงานเพิ่มขึ้นอีก ๑๔ ป่า เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนราชการ และเครือข่ายต่างๆ ในการใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ฐานทรัพยากรท้องถิ่น ตลอดจนจนเป็นการสร้างจิตสำนึกทางด้านการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและการพัฒนาฐานทรัพยากรท้องถิ่น โดยการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ จนได้ทักษะและความรู้ในการสำรวจทรัพยากร และรวบรวมองค์ความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยการลงมือปฏิบัติจริง โดยอาศัยการสร้างเครือข่ายวิจัยรุ่นใหม่โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เด็ก และเยาวชนในพื้นที่เข้ามาช่วยกันทำงาน ผลการดำเนินงานดังกล่าว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับพื้นที่ ชุมชนเกิดการตื่นตัวและมีจิตสำนึกในการรักษาทรัพยากรมากขึ้น จนอาจกล่าวได้ว่า การดำเนินงานที่ผ่านมาของโครงการวิจัยในจังหวัดอำนาจเจริญ สามารถพัฒนาพื้นที่ศึกษา เป็นพื้นที่ต้นแบบ (อำนาจเจริญโมเดล) ให้แก่พื้นที่อื่นๆ ในเรื่องของกระบวนการทำงานและการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น ทำให้เกิดความเข้มแข็งของคนในท้องถิ่นในการร่วมอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน

การดำเนินการจัดทำหนังสือ “ต้นแบบการพัฒนา ความคิด พฤติกรรม และความร่วมมือสู่อำนาจเจริญ” เล่มนี้ ได้ดำเนินการรวบรวมความคิดจากบุคคลที่เกี่ยวข้องและมีบทบาทในการขับเคลื่อนงานในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน แกนนำป่าชุมชน ผู้แทนหน่วยงานในพื้นที่ นักวิจัย ผู้ประสานงานโครงการวิจัย รวมทั้งผู้แทนเยาวชน โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากโครงการใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพสู่ชุมชนอย่างบูรณาการ กรณีศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ ดำเนินการจัดพิมพ์ เพื่อเป็นเอกสารเผยแพร่ความรู้ให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้ที่เกี่ยวข้องทั่วไป ได้เข้าใจหลักการ การวางกรอบแนวคิด กระบวนการทำงานของโครงการวิจัยในการพัฒนาคนในจังหวัดอำนาจเจริญให้เกิดความรู้ความเข้าใจ นำไปสู่การอนุรักษ์ วิจัย และนำไปใช้ประโยชน์จากต้นทุนจากฐานทรัพยากร และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนอำนาจเจริญ มาเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ให้เกิดแก่เครือข่ายป่าชุมชนทั้งในและนอกพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เด็กและเยาวชนที่จะเป็นอนาคตของชาติต่อไป

โครงการใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพ
สู่ชุมชนอย่างบูรณาการ กรณีศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ

๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๗

คำแถลง

ป่าไม้ที่มีความสำคัญต่อชีวิตอย่างไร สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถพระองค์ท่านได้มีพระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นน้ำ พระองค์ท่านทำเรื่องน้ำมาตลอดชีวิต พระองค์ก็จะเป็นป่า จึงมีโครงการอนุรักษ์น้ำ ซึ่งพระองค์ท่านได้มีพระราชดำรัสว่า เป็นเรื่องของป่าที่จะช่วยส่งเสริมให้มีน้ำ ตรงนี้เป็นความสำคัญประการแรกในเรื่องของการดูแลรักษาป่า ต่อมาสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ได้ทำเป็นโครงการต่อยอด เพราะฉะนั้นโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ที่พวกเราชาวจังหวัดอำนาจเจริญมี ๒๗ ป่าชุมชนที่กระจายทั่วทุกพื้นที่ใน ๗ อำเภอของจังหวัดอำนาจเจริญ พวกเราต้องช่วยกันดูแลป่าอย่าให้ใครมาตัดไม้ทำลายป่า แต่จะทำให้ทุกคนเป็นคนดีขึ้นมาได้นั้นมารักษาป่า มันไม่ยาก พระองค์ดำรัสไว้ว่า ไม่มีใครทำให้ทุกคนเป็นคนดีขึ้นมาได้ แต่อย่าทำให้คนไม่ดีมาปกครองบ้านเมือง พวกเราช่วยกัน เพื่อสร้างจิตสำนึกให้มันเกิดขึ้นมาได้ และขยายให้กว้างเพิ่มขึ้น

โครงการนี้เป็นโครงการพระราชดำริ ซึ่งนำโดย รัฐบาล คสช. กระทรวงมหาดไทย มีนโยบายที่ชัดเจนในการสนองโครงการพระราชดำริของทุกพระองค์ เพราะฉะนั้นในส่วนของการการก็ต้องให้การสนับสนุนและต้องทำให้ได้ด้วยดี พวกเราไม่โดดเดี่ยวแน่นอน และมีการต่อยอดกัน และยืนยันว่าเป็นนโยบายรัฐบาล คสช. กระทรวงมหาดไทย ทุกทบวง กรม เป็นประการแรก ประการที่สอง อยากให้พวกเราที่เป็นเครือข่ายป่าขยายเพิ่มให้พี่น้องในชุมชนใกล้เคียงมาร่วมงานกับพวกเรา รวมบรรยากาศในงานที่จะสร้างความอสังการของป่าที่จะมารวมไว้ ณ ที่ตรงนี้ ประการที่สาม พื้นที่ป่าไม้ที่มีอยู่แล้วจะต้องไม่ถูกทำลาย มีการป้องกัน และการสร้างเสริมขึ้นมาให้มียิ่งขึ้น ตรงนี้จะช่วยกันดูแลต่อไป เราโชคดีที่มหาวิทยาลัยมหิดลมีเครือข่ายการวิจัยให้เราทราบผลที่เราทำทุกปี ซึ่งเรามั่นใจวิชาการที่เป็นหนึ่งในตัวชี้วัดในการที่จะบอกว่า โครงการพระราชดำรินั้นสำเร็จหรือไม่อย่างไร การที่ท้องถิ่นให้การสนับสนุนนั้น อยากให้ชุมชนทำดูก่อน สิ่งที่ทำไม่ได้ก็ให้ใช้งบประมาณของท้องถิ่นเข้ามาช่วยอุดหนุนเข้าไปเสริม นำเรียนว่า งบประมาณนั้นมีไม่มาก ซึ่งรัฐบาลก็บริหารจัดการไป ประการที่สอง ในเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่น คงต้องให้เขตพื้นที่การศึกษามาช่วยกัน ซึ่งโรงเรียนที่อยู่ติดกับป่า อยู่ติดกับนาข้าว อยู่ติดกับแหล่งน้ำ ก็ให้เด็กได้เรียนรู้ อาจจะต่อยอดไปถึงเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ก็ได้

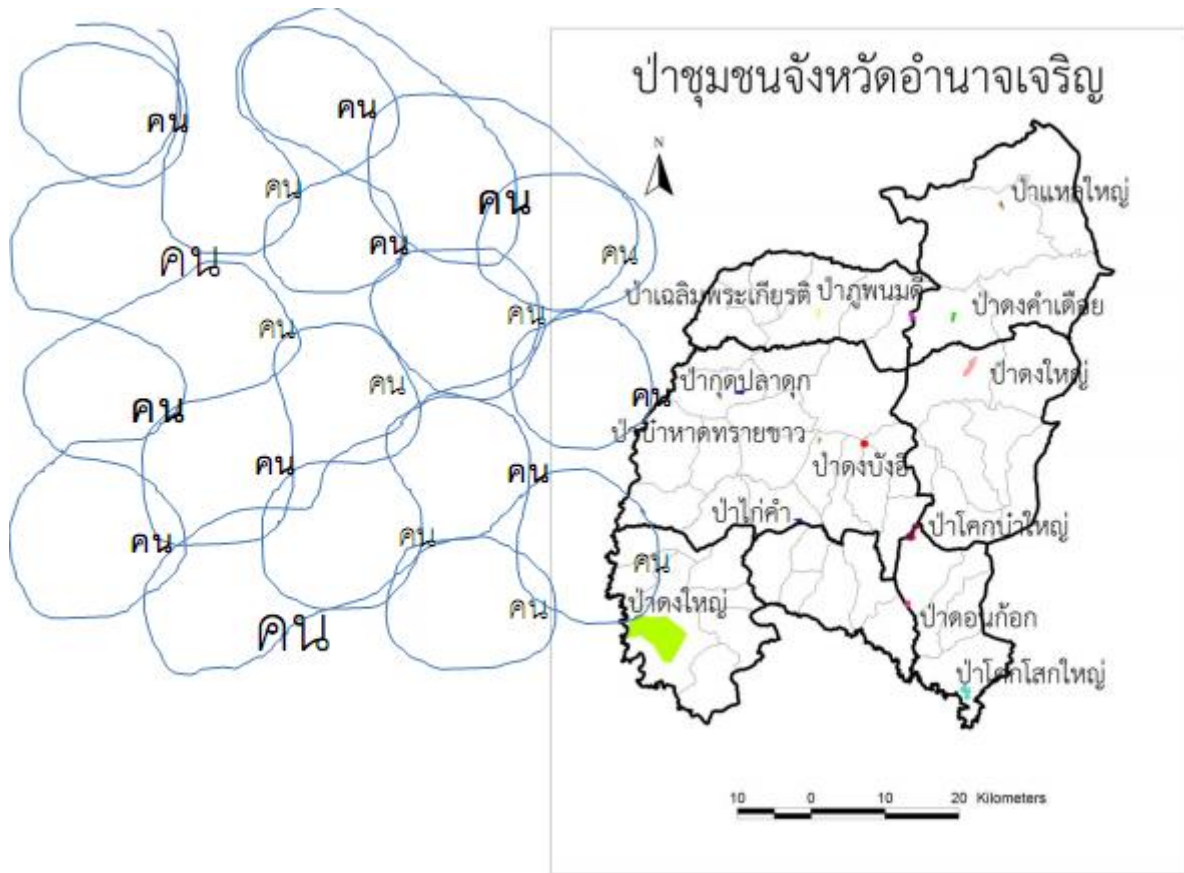
(นายสุทธินันท์ บุญมี)

รองผู้ว่าราชการจังหวัดอุดรธานี รักษาการในตำแหน่ง
ผู้ว่าราชการจังหวัดอำนาจเจริญ

สารบัญ

		หน้า
คำนำ		
คำแถลง		
ส่วนที่ ๑	ยังไม่ได้กำหนด	๑
ส่วนที่ ๒	ยังไม่ได้กำหนด	๕
ส่วนที่ ๓	ยังไม่ได้กำหนด	๑๔
ส่วนที่ ๔	ยังไม่ได้กำหนด	๑๗
ส่วนที่ ๕	ยังไม่ได้กำหนด	๒๓
ส่วนที่ ๖	ยังไม่ได้กำหนด	๒๙
ส่วนที่ ๗	ยังไม่ได้กำหนด	๓๒
ส่วนที่ ๘	ยังไม่ได้กำหนด	๓๗
ส่วนที่ ๙	ยังไม่ได้กำหนด	๔๐
สรุป		๔๕

ส่วนที่ ๑ ?????????

ส่วนแรกนี้เป็นการลำดับความคิดตอนที่เครือข่ายป่าชุมชน 17 แห่งมาหารือกันถึงหนทาง ที่จะมาร่วมมือกันทำงาน เพื่อดูแลรักษาป่าชุมชน วันนั้นจำได้ว่า เครือข่ายป่าชุมชนรู้สึกว่ หมดหนทางที่จะเก็บป่าไว้ ด้วยความเชื่อ และความรู้สึกว่าปัญหานี้มันเกิดขึ้นทั่วทุกที่ ป่าชุมชนทุกแห่งประสบปัญหาเรื่องนี้เหมือนกัน อยากให้คนจากภายนอกมาช่วย เพราะเชื่อว่ามีความรู้ มีประสบการณ์ และมีความน่าเชื่อถือมากกว่า จึงอยากจะทำางานด้วย อยากทำงานกับคนที่เชื่อว่ามีาช่วยได้ ทั้งที่ยังไม่รู้ว่าจะช่วยกันอย่างไร แต่เมื่อทำงานไปแล้วเกือบสามปี ผมลองตั้งคำถามเชิงสรุปความคิดให้กับบุคคลบางส่วนที่มาร่วมกันทำงานครับ

พระครูบริหารคณาทร เจ้าอาวาสวัดปานาดอกไม้ ท่านได้เข้ามาร่วมกิจกรรมของโครงการใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพสู่ชุมชนอย่างบูรณาการ กรณีศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ ทุกครั้งที่มีโอกาส และได้รับนิมนต์เชิญให้แสดงความคิดเห็น ในเวทีการประชุมของเครือข่ายการวิจัยดังกล่าวอยู่เสมอ ได้นำเสนอความคิดที่น่าสนใจผ่านบทความชื่อ Forest conservation Model ไว้ดังนี้

คุณโยมอุทัย ได้ติดต่อมาให้หาตมภาพเขียน แบบอย่างการอนุรักษ์ป่าชุมชนของจังหวัดอำนาจเจริญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าชุมชนจังหวัดอำนาจเจริญ ๒๖ แห่ง ที่ทราบว่ามีเนื้อที่ประมาณ ๓ หมื่น ๖ พันกว่าไร่ ที่จริงควรจะกล่าวว่เหลือเพียง ๓ หมื่นกว่าไร่ ถึงจะถูก

อำนาจเจริญเคยเป็นท้องถิ่นที่อุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้ มีความหลากหลายทางชีวภาพ สิ่งมีชีวิตนานาชนิดนานาพันธุ์ในระบบนิเวศกับชุมชนมนุษย์ อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขสงบ และแล้วความเจริญทางวัตถุของโลกก็แปรเป็นวิกฤตการณ์ คุณค่าธรรมชาติจึงเสียหาย ไม่เว้นแม้แต่จังหวัดอำนาจเจริญเอง

กล่าวโดยธรรมแล้ว ธรรมชาติทั้งหลายอันเป็นปัจจัยภายนอกโดนคุณค่าเสียหายก็เพราะธรรมชาติภายในคือ จิตใจของผู้คนเสียสมดุล หรือจะกล่าวว่า ธรรมชาติแปรปรวนก็เพราะความแปรปรวนของจิตใจคน เป็นเพราะผู้คนมีความพร้อมอยู่ จึงพยายามหาวัตถุปัจจัยมาเติมเต็ม แต่ไม่ว่าจะแปรธรรมชาติเป็นสิ่งเสพเป็นปัจจัยและแปรเป็นทรัพย์สินเงินทองมากมายเพียงใด ใจของคนก็ไม่เคยเติมเต็มเสียที

ธรรมชาติคือ ป่าของเราจะไม่มีวันรักษาไว้ได้เลย หากธรรมชาติภายในคือ จิตใจของผู้คนไม่คืนสู่ความปกติคือ ไม่พร้อม ด้วยเหตุนี้ศีลธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง ธรรมชาติดกับศีลธรรมแยกจากกันไม่ได้ หากจะอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติให้ได้ ก็ต้องฟื้นฟูศีลธรรมในใจของผู้คน นั่นคือ ทำให้ผู้คนกลับมาตระหนักถึงความเป็นจริงว่า เราเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ อยู่ได้เพราะธรรมชาติ ดังนั้นจึงควรสำนึกในบุญคุณของธรรมชาติ ขณะเดียวกัน ศีลธรรมยังช่วยให้เรารู้จักคิดรู้จักพอ รู้จักใช้ชีวิตร่วมกันกับทุกสรรพสิ่งได้โดยสุขสงบ เพราะศีลธรรมสามารถทำให้มนุษย์เข้าถึงความสุขที่แท้จริงอันสงบเย็นและประณีต

ดังนั้นการให้ความรู้เรียนรู้ตามความเป็นจริง (สุตมยปัญญา) แก่ชุมชนที่อาศัยอยู่รอบป่าและที่ต่างๆ ในจังหวัดเรา จึงเป็นสิ่งแรกที่ควรทำ โดยทุกภาคส่วนต้องช่วยกันทั้งฝ่ายอาณาจักรและฝ่ายพุทธจักร ให้ความรู้แก่ชาวบ้าน จัดเป็นหลักสูตรนำเข้าสู่แผนการสอนในโรงเรียนต่างๆ โดยใช้ปัจจัยที่เคยมีและยังมีอยู่ตามป่าชุมชนทั้ง ๒๖ แห่งเป็นพื้นฐาน จากนั้นนำพาทุกคนสู่การปฏิบัติคือ ให้เห็นความเสื่อม การยังอยู่ของสรรพสิ่ง และผลกระทบอันเกิดประโยชน์และโทษ โดยให้ทุกคนเกิดความรู้แล้วนำมาคิดวิเคราะห์ตามบริบทของตน สร้างจิตสำนึก (จินตามยปัญญา) จากนั้นจึงแตกยอดเป็นกลุ่มของชุมชนทั้งระดับหมู่บ้านตำบล อำเภอ จังหวัด ทั้งระดับเยาวชน และทุกภาคส่วนต้องมีเรื่องนี้เข้าไปมีส่วนในการบริหารและพัฒนาสังคม เรียกว่า บรรจู่อยู่ในแผนการสอนระดับประถม จนถึงแผนการบริหารและพัฒนาระดับตำบล อำเภอ จังหวัด เลยกทีเดียว

ปัญหาคือ ความระแวงซึ่งกันและกันก็จะหมดไป ป่าก็ไม่อยากให้คนเข้าไป เพราะกลัวคนจะไปทำอันตรายคุณค่าป่า คนก็กลัวสัตว์ป่าเข้ามาบ้านกลัวจะมาทำอันตรายบ้าน ทั้งๆที่สามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยความรู้สึกเป็นของกันและกัน ป่าเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ คนก็เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ทั้งหมดเป็นสังขธรรมเสื่อมได้สูญหายได้ และก็สร้างใหม่ได้ ทั้งพันธุกรรมที่หายไป และศีลธรรมคือ ความรู้สึกรับผิดชอบห่วงแหนที่มันหายไปจากจิตใจมนุษย์ การพัฒนาโดยพื้นฐานเหล่านี้ (ภาวนามยปัญญา) มันก็จะยั่งยืนสร้างเสริมคุณค่าให้แก่ธรรมชาติคือ ป่า และธรรมชาติคือ จิตใจมนุษย์ไปพร้อมกัน

ความสุขที่เกิดจากการมีจิตใจที่สงบเย็น จากการทำความดี จากความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ เราทุกคนย่อมโหยหาความสุข และการที่เราพากันไปแสวงหาความสุขจากวัตถุ ก็เพราะเราไม่รู้จักรู้หรือไม่สามารถเข้าถึงความสุขอันแท้จริง แต่เมื่อใดก็ตามที่เราเข้าถึงความสุขอันแท้จริงจากสิ่งที่มีอยู่ได้ ความสุขจากวัตถุนิยมก็จะลดน้อยลง

ผมเห็นว่า เรื่องราวที่แสดงไว้ข้างบนนั้น เป็นการเตือนสติทุกผู้ทุกนามที่เกี่ยวข้องกับการคงอยู่และหายไปของป่าชุมชน ได้เป็นอย่างดี ว่าความสุขที่แท้จริงนั้นคืออะไร และสิ่งสำคัญยิ่งคือธรรมชาติ ถ้าเราเข้าใจกันอย่างแท้จริง ต้นแบบของการดูแลป่าชุมชนของอำนาจเจริญจะรู้รูปแบบ มันจะอยู่ในใจเราเอง โดยเฉพาะย่อหน้าข้างล่างนี้ครับ นำไปเป็นต้นแบบความคิดได้เลย

ป่าเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ คนก็เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ทั้งหมดเป็นสังขธรรมเสื่อมได้สูญหายได้ และก็สร้างใหม่ได้ ทั้งพันธุกรรมที่หายไป และศีลธรรมคือ ความรู้สึกรับผิดชอบหวงแหนที่มันหายไปจากจิตใจมนุษย์ การพัฒนาโดยพื้นฐานเหล่านี้ (ภาวนามยปัญญา) มันก็จะยั่งยืนสร้างเสริมคุณค่าให้แก่ธรรมชาติคือ ป่า และธรรมชาติคือ จิตใจมนุษย์ไปพร้อมกัน

ผศ.ดร.จตุรงค์ จันทร์สีทิศ ท่านมีประสบการณ์ทั้งด้านการบริหาร และงานวิชาการเกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากพืชท้องถิ่น วันนี้ท่านแสดงความคิดเห็นในมุมมองของผู้บริหาร มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตอำนาจเจริญ ซึ่งเป็นสถานศึกษาที่ถูกกำหนดให้เป็นฐานของการปฏิบัติงานของเครือข่ายงานวิจัย ตั้งแต่ในระยะเริ่มต้นโครงการ ก่อนปี ๒๕๕๓ ท่านได้เสนอความคิดไว้ดังนี้

อำนาจเจริญโมเดลสำหรับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากพันธุ์พืชท้องถิ่น ในฐานะของจังหวัดอำนาจเจริญ เป็นเมืองที่มีรูปแบบทางวัฒนธรรมทางสังคมที่เรียบง่าย เต็มไปด้วยวิถีแห่งการพึ่งพาตนเอง แม้ว่าจังหวัดอำนาจเจริญได้แยกการปกครองออกจากอุบลราชธานี มาเพียง ๒๐ ปี แต่ก็ยังเป็นจังหวัดที่ชุมชนมีความเข้มแข็งมากที่สุดจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยเช่นกัน จุดแข็งของจังหวัดอำนาจเจริญตรงนี้ มาจากแรงขับเคลื่อนธรรมนุญประชาชน คนอำนาจเจริญสู่เมืองธรรมเกษตร เมืองที่ประชาชนปกครองตนเอง ด้วยความเสมอภาคเสมอธรรม ดำรงวิถีเกษตรอินทรีย์ มีธรรมชาติที่สมบูรณ์ การศึกษาที่เกื้อหนุน และมีชีวิตที่มั่นคงยืนยาว มหาวิทยาลัยมหิดลก็ได้เป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินกิจกรรมทางด้านวิชาการ เมื่อได้รับมอบหมายจากมติคณะรัฐมนตรี ในปี ๒๕๓๘ ให้มาขยายงานด้านวิชาการ และมีแผนการจัดตั้งวิทยาเขตขึ้น ณ จังหวัดอำนาจเจริญ ในปัจจุบันด้วยนโยบายของสภามหาวิทยาลัยมหิดล ที่มอบให้แก่วิทยาเขตอำนาจเจริญ ให้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับชุมชน โดยวิทยาเขตอำนาจเจริญมีวิสัยทัศน์คือ "การเป็นสถาบันชั้นนำ ในการเป็นภาคีทางวิชาการของท้องถิ่น เพื่อเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชน เป็นรากฐานท้องถิ่นกับภูมิภาคอาเซียน และสากล"

จากบทบาทดังกล่าว และด้วยต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพในท้องถิ่นของจังหวัดอำนาจเจริญ ที่มีความสมบูรณ์ตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีการนำทรัพยากรธรรมชาติและพันธุ์พืชท้องถิ่นดังกล่าวมาใช้ประโยชน์อย่างไม่เป็นระบบ และสิ่งสำคัญที่ชุมชนยังขาดอยู่นั้นคือ องค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การจะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างไรให้ไม่กระทบต่อชุมชนและอยู่กับชุมชนได้เข้าใจ เมื่อมีสถาบันการศึกษาคือ วิทยาเขตอำนาจเจริญและโครงการพระราชดำริฯ อพ.สธ.เข้ามา มีบทบาทในการนำความรู้ทางวิชาการเผยแพร่สู่ชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนเกิดการ ศึกษา แลกเปลี่ยน เรียนรู้ และถ่ายทอด ด้วยตนเองภายในชุมชน จนตกผลึกทางความคิดและดูเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น จากประชาชนทั่วไปก้าวสู่การเป็น “นักวิจัยท้องถิ่น” เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในสังคมทุกเพศทุกวัย เพื่อเป้าหมายเดียวกันคือ สร้างความยั่งยืนให้แก่ทรัพยากรธรรมชาติใน

ท้องถิ่น ซึ่งกิจกรรมการร่วมสนองพระราชดำริโครงการ อพ.สธ. นั้นเป็นกิจกรรมที่ตอบสนองวิสัยทัศน์ของวิทยาเขตอย่างชัดเจน ดังนั้นการขับเคลื่อนการสนับสนุนกิจกรรมโครงการ อพ.สธ. จึงเป็นภารกิจสำคัญ และการจัดตั้งศูนย์ประสานงานโครงการ อพ.สธ. ประจำภูมิภาคอีสานตอนล่างจึงเริ่มดำเนินการขึ้น ณ. วิทยาเขตอำนาจเจริญ โดยกิจกรรมและรูปแบบการดำเนินงานของศูนย์นี้จะต้องมีการพัฒนารูปแบบการบริหารงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการประสานงานการดำเนินกิจกรรมภายใต้โครงการ อพ.สธ. ของมหาวิทยาลัยมหิดล ชุมชนและ โครงการ อพ.สธ. เพื่อเป็นต้นแบบการดำเนินงานให้กับจังหวัดอื่นๆ รวมถึงประเทศเพื่อนบ้านในอนาคต

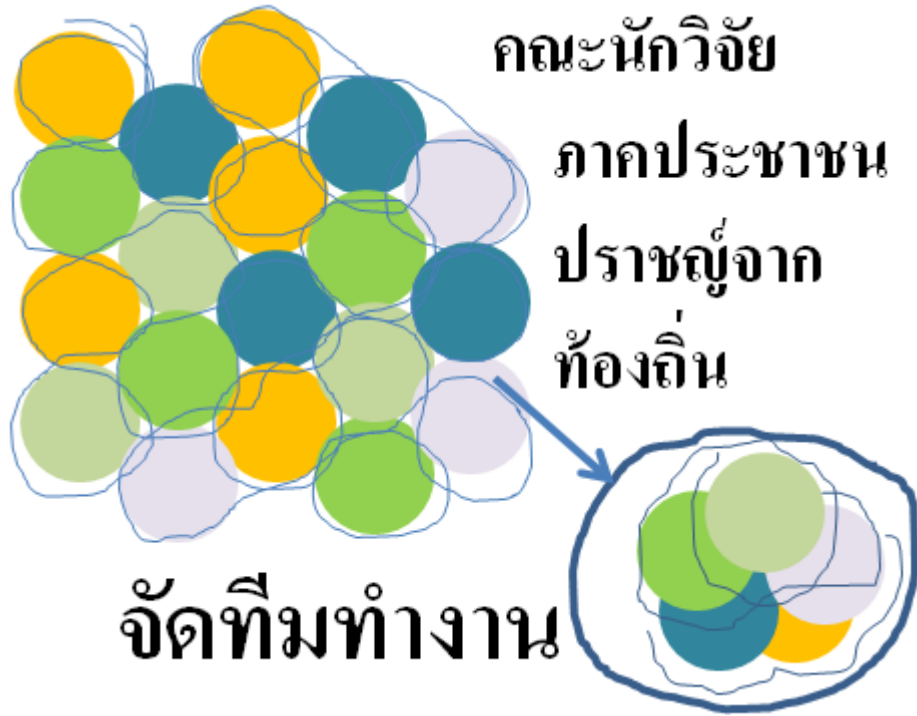
จากความร่วมมือร่วมแรงของทุกฝ่าย ทั้งส่วนราชการ ชุมชน และท้องถิ่นจนปัจจุบัน มีความก้าวหน้าทางด้านการอนุรักษ์ป่าและสิ่งมีชีวิต มีการขยายเครือข่ายป่าที่เข้ามาร่วมงานในโครงการ อพ.สธ. จะทำให้จังหวัดอำนาจเจริญประสบความสำเร็จในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากพันธุ์พืชท้องถิ่น โดยชุมชนเป็นผู้ดูแล มีศักยภาพที่จะเป็นจังหวัดต้นแบบ หรือ "อำนาจเจริญโมเดล" ที่เป็นแหล่งเรียนรู้แก่สังคมแห่งใหม่ได้ รวมถึงการพัฒนาเป็นองค์ความรู้ที่ได้รับการถอดบทเรียนจากการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อสอดแทรกเข้ากับการศึกษาในหลักสูตรในระดับการศึกษาที่เหมาะสม ในการผลิตบัณฑิตของวิทยาเขต ภายใต้มาตรฐานมหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อการสร้างคนรุ่นใหม่สืบทอดและต่อยอดทางความคิด โดยวางรากฐานที่มั่นคงให้แก่รุ่นต่อไป รวมทั้งสร้างแรงบันดาลใจในการทำงานที่พัฒนามาจากคนในชุมชนอย่างแท้จริง และด้วยความร่วมมือดังกล่าว จะสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในด้านการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช ที่สามารถบูรณาการกับการใช้ชีวิตที่สมบูรณ์ ดังพระปณิธานของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ผมมองเห็นจุดเน้นของ อาจารย์จตุรงค์ ในฐานะของตัวแทนของมหาวิทยาลัยมหิดล กล่าวไว้อย่างหนักแน่นว่า การสนับสนุนด้านนโยบาย และด้านปฏิบัติการนั้น ไม่เป็นสิ่งไกลตัวเลย จากผลการดำเนินงานที่ผ่านมา นอกจากนี้การนำเอาแนวทางการดำเนินงานของโครงการ อพ.สธ. มาเป็นเนื้อหาสำคัญของการขับเคลื่อนงานไปสู่ประโยชน์สุขของชุมชนแล้ว ยิ่งทำให้เห็นชัดว่ามหาวิทยาลัยมหิดล กำลังจะสร้างต้นแบบของการจัดการสถานศึกษารองรับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

ดังนั้นความท้าทายในตอนต้นของเครือข่ายป่าชุมชน ที่กังวลเกี่ยวกับการดูแลรักษาป่าชุมชนนั้น เมื่อเวลาผ่านไปเกือบสามปี เห็นได้ว่า ตัวตน ผลงานของเครือข่ายภาคประชาชนแสดงให้เห็นแล้วว่า ถ้าท่านลงมือทำงานอย่างต่อเนื่องไปจนจิตใจของท่านพัฒนาขึ้นไป จนเกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ และท่านขยายผลแห่งความเข้าใจนี้ออกไปสู่คนใหม่ๆ ที่มาร่วมงานกัน ท่านจะมีความสุข เพราะคนส่วนมากเกิดความเข้าใจในธรรมชาติแห่งการเกิดขึ้น คงอยู่ และแตกดับไป สำหรับการเตรียมสร้างคนรุ่นใหม่ขึ้นมาให้อยู่ในกรอบในแนวทางที่เหมาะสมนั้น มหาวิทยาลัยมหิดล จะเป็นผู้รับผิดชอบ โดยจะขับเคลื่อนงานในทำนองนี้ร่วมกับเครือข่าย อพ.สธ. มหิดล เครือข่ายป่าชุมชน อำนาจเจริญต่อไป ความท้าทายในตอนต้นจัดการได้โดยร่วมกันทำงาน โดยมีคนดี คนเก่ง ในหลายด้าน หลายสาขาความรู้ เพื่อสร้างคนดีขึ้นมาให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งแน่นอนครับพวกท่านจะต้องวุ่นวาย วิตกกังวล ตื่นเต้น ที่จะต้องเรียนรู้ สิ่งเก่า สิ่งใหม่ และสิ่งที่กำลังทำกันอยู่ ทำเช่นนี้ไปเรื่อยๆ จนท่านเกิดการเรียนรู้ที่จะมองสภาพแวดล้อมที่มันเปลี่ยนแปลงไปด้วยความเข้าใจ

ส่วนที่ ๒ ?????????

ความคิดเห็น แนวทางในการแก้ไขปัญหา หรือข้อเสนอต่างๆ ที่คุยและอยากทำแบบเดิมๆ นั้นมีประโยชน์ แต่ไม่พอที่จะอธิบายความซับซ้อนของปัญหาสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งหมด เหตุและปัจจัยมันแยกย่อย ทั้งมองเห็นและมองไม่เห็น รวมถึงปัญหาที่เกิดขึ้นอาจจะส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้นจำเป็นต้องมีคนที่หลากหลาย มาช่วยกันคิด มาช่วยกันทำงาน เราต้องการแนวคิดที่เป็นระบบ การทำงานที่มีโครงสร้าง เพื่อรวบรวมความคิดเหล่านั้นไปตั้งหลัก ก่อนขับเคลื่อน

ประเด็นของการมองเห็นความคิดเชิงระบบที่ช่วยกันทำงานสะสมมาจนจับต้องได้ จะนำข้อคิด และความเห็นของ ผอ.โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสร้างถ่อโน อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดอำนาจเจริญ นายสมเกียรติ ธรรมสาร มุมมองของนักสาธารณสุขกับโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

มุมมองของนักสาธารณสุขกับโครงการ อพ.สธ. “อำนาจเจริญโมเดล”

ผู้เขียนได้มีโอกาสเข้าร่วมเวทีในหัวแรกๆ ที่โครงการ อพ.สธ. ได้มาจัดเวทีที่ตำบลสร้างถ่อน้อย ประมาณ ๒ ครั้ง จึงได้มีโอกาสได้รู้จักกับอาจารย์เกษม กุลประดิษฐ์ และคณะที่ได้มาเยี่ยมพื้นที่ป่าดงใหญ่ของตำบลสร้างถ่อน้อย จากการที่ได้ร่วมระดมความคิดเห็นของผู้นำชุมชนและปราชญ์ท้องถิ่นในประเด็นการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชแล้ว นับว่าเป็นประเด็นที่น่าสนใจเป็นอย่างมาก ซึ่งคนเราในทุกยุคทุกสมัยต่างได้พึ่งพาป่า ซึ่งมีประโยชน์ต่อคนเราอย่างคุณูปการ สมัยโบราณเมื่อมีการเจ็บป่วยด้วยโรคภัยต่างๆ ก็ต้องได้พึ่งพาสมุนไพรในป่าแทบทั้งสิ้น ปราชญ์ท้องถิ่นมีความรู้ด้านสมุนไพรที่หลากหลาย หากไม่สบายขึ้นมากก็อาศัยหมอพื้นบ้านที่อยู่หมู่บ้านในการรักษาตามวิถีดั้งเดิม แต่ในปัจจุบันมีการแพทย์สมัยใหม่ส่งผลให้หมอพื้นบ้านนับวันที่จะเลือนหายไป ในสังคมไทยเรา ในปัจจุบันกระทรวงสาธารณสุขให้ความสำคัญกับสมุนไพรค่อนข้างมาก

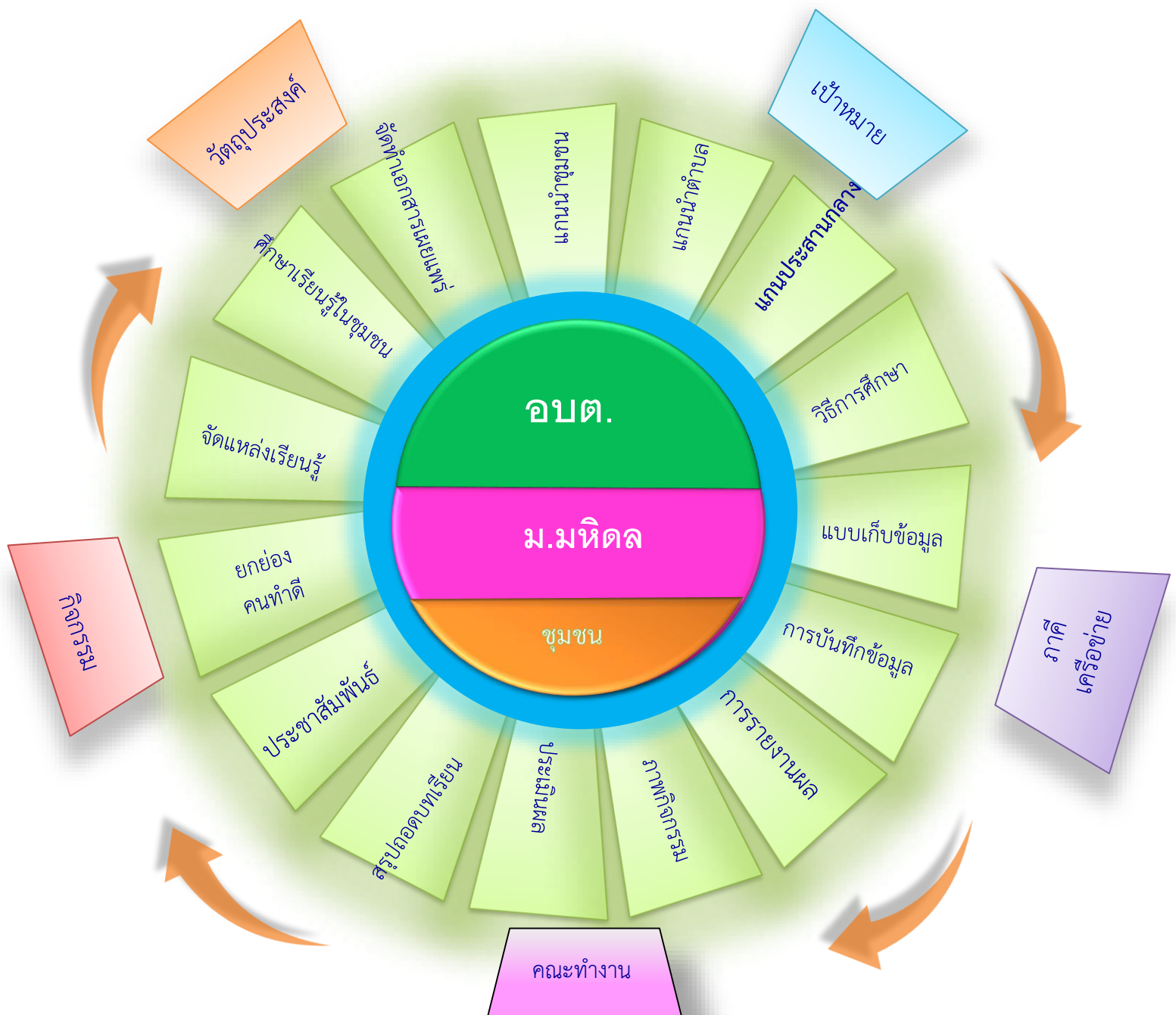
ได้มีการส่งเสริมการแพทย์ทางเลือก นั้นหมายถึง การอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยด้านสมุนไพร จะเห็นได้จากได้มีการผลิตแพทย์ทางเลือก การส่งเสริมการแปรรูปสมุนไพรมาใช้ในการรักษาพยาบาล การให้บริการการแพทย์พื้นบ้าน ได้แก่ นวด อบ ประคบ รวมถึงการพัฒนาเป็น “สปา” เพื่อให้การแพทย์ทางเลือกได้เป็นช่องทางให้ประชาชนสามารถเลือกรับบริการได้ตามเหมาะสม ในปัจจุบันจังหวัดอำนาจเจริญเป็นจังหวัดต้นแบบด้านการแพทย์แผนไทย มีการส่งเสริมให้มีการปลูกพืชสมุนไพร ผลิตยาสมุนไพรและแปรรูปสมุนไพรชนิดต่างๆ กระจายยาสมุนไพรให้มีการใช้ในโรงพยาบาล รวมทั้งผลิตบุคลากรด้านการแพทย์แผนไทยหลักสูตรผู้ช่วยแพทย์แผนไทยให้สามารถให้บริการในสถานบริการสาธารณสุขในระดับต่างๆ เกือบทุกแห่งในจังหวัดอำนาจเจริญ

จากการศึกษากรอบการดำเนินงานของโครงการ อพ.สธ. ในครั้งนี้ เป็นที่น่าชื่นชม ที่มีมหาวิทยาลัยมหิดลได้ให้ความสำคัญและเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนพัฒนากิจกรรมต่างๆ ให้แต่ละภาคส่วนได้มีส่วนร่วม ซึ่งจากการเรียนรู้โครงการมีกิจกรรมสำคัญต่างๆที่น่าสนใจ ได้แก่ ด้านการเรียนรู้ทรัพยากร (กิจกรรมปกป้องพันธุ์กรรมพืช กิจกรรมสำรวจเก็บรวบรวมพันธุ์กรรมพืช และกิจกรรมการปลูกรักษาพันธุ์กรรมพืช) ด้านการใช้ประโยชน์ (กิจกรรมอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากพันธุ์กรรมพืช กิจกรรมศูนย์ข้อมูลพันธุ์กรรมพืช และกิจกรรมวางแผนพัฒนาพันธุ์กรรมพืช) ด้านการสร้างจิตสำนึก (กิจกรรมการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืช และกิจกรรมพิเศษสนับสนุนการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืช) จากมุมมองของผู้เขียนเข้าใจว่าชุมชนและสังคมเราส่วนใหญ่แล้ว ที่ผ่านมายุ่งยังไม่ได้มีการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับป่าอย่างเป็นระบบ ไม่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เพียงพอ ปราชญ์ท้องถิ่นที่มีภูมิปัญญาส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ และเมื่อหมดยุคของผู้สูงอายุนี้แล้ว คนรุ่นใหม่แทบจะไม่มีใครที่ให้ความสนใจเกี่ยวกับความรู้ด้านป่าและสมุนไพรเลย หรือแม้แต่หมอพื้นบ้านก็นับว่า จะเลือนหายไปในสังคมเราไปในที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งพืชพรรณธัญญาหารต่างๆที่มีอยู่ในป่าใกล้บ้านมีหลากหลายชนิด ล้วนมีประโยชน์ต่อการดำรงวิถีชีวิตคนเรา แต่คนเราในปัจจุบันแทบจะไม่ทราบเลยว่าพืชหรือไม้ชนิดนี้มีชื่ออย่างไร มีสรรพคุณอย่างไร ส่วนใหญ่แล้วก็มักจะอาศัยผลผลิตที่ได้มาจากป่า อาทิ เห็ด พืชอาหารต่างๆ สัตว์ป่าต่างๆ ส่วนการที่จะนำพืชหรือไม้ต่างๆมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตนั้นจะมีน้อย เนื่องจากยังขาดความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ดังนั้นการที่มีโครงการ อพ.สธ. เกิดขึ้นภายใต้โครงการพระราชดำริ และมีการขับเคลื่อนอย่างเป็นอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม พร้อมทั้งมีการขยายพื้นที่ครอบคลุมป่าสำคัญๆ ทั่วประเทศทุกอำเภอในจังหวัดอำนาจเจริญ โดยมีการเน้น ๓ กลุ่มวัย ได้แก่ ผู้นำชุมชน เด็กและเยาวชน และปราชญ์ท้องถิ่น ตลอดจนภาคีเครือข่ายทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรต่างๆให้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆร่วมกันอย่างบูรณาการ คาดว่าจะทำให้เป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่ทุกภาคส่วนจะได้ร่วมกันศึกษา เรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชในกิจกรรมต่างๆให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม อันจะนำไปสู่คนที่มีคุณค่า ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ร่วมมือร่วมใจสานพลังสร้างคุณงามและความดีบนที่กไวในแผ่นดิน ดังข้อคิดที่ว่า “มองไปข้างหน้ามีความหวัง มองไปข้างหลังมีความภาคภูมิใจ”

ขับเคลื่อนโครงการสู่การปฏิบัติในพื้นที่

ผู้เขียนได้มีโอกาสร่วมรับฟังการจัดเวทีเสวนาเกี่ยวกับบทเรียนการขับเคลื่อนโครงการที่มหาวิทยาลัยมหิดลที่ผ่านมา ซึ่งมีผู้ร่วมเสวนาหลากหลาย ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ หน่วยงานภาครัฐ เยาวชน และแกนนำชุมชน เป็นต้น จากการจัดเวทีรับฟังแง่คิดและประสบการณ์ของวิทยากรแต่ละท่านล้วนแต่เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถและมีจิตวิญญาณของการเป็นนักพัฒนา จากนั้นได้มีโอกาสเข้าร่วมในเวทีระดับตำบล โดยท่านดาบชัย พิทักษ์เทพสมบัติ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลสร้างถ่อร้อยท่านธนิต เสี่ยงใส ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลสร้างถ่อร้อย ท่านบัวลี สุขเกิด แกนนำโครงการ อพ.สธ.ในระดับพื้นที่ได้เชิญผู้เขียนให้เข้าร่วมเป็นคณะทำงานในระดับตำบล ผู้เข้าร่วมประชุมมีหลายภาคส่วน ได้แก่ ทีมงาน อบต. ครู สาธารณสุข กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เยาวชน และปราชญ์ชุมชน เป็นต้น ซึ่งจากการที่ได้พูดคุยและมีการระดมสมองของแต่ละฝ่ายแล้ว ตลอดจนผู้ที่มีประสบการณ์ในการพัฒนากิจกรรมต่างๆของโครงการมาก่อน โดยเฉพาะอาจารย์ธวัชชัย จันดาวัลย์ ครูชำนาญการพิเศษโรงเรียนบ้านสร้างถ่อ ซึ่งเป็นแกนนำที่สำคัญได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการและกิจกรรมต่างๆของโครงการ เพื่อให้ทุกคนที่เข้าร่วมประชุมได้รับทราบ อันจะนำไปสู่การร่วมมือกันขับเคลื่อนพัฒนากิจกรรมโครงการให้บรรลุเป้าหมายต่อไป

จากการที่เข้าร่วมเวทีในครั้งนี้จึงได้เกิดแนวคิดว่าการที่จะขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆของโครงการให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมได้นั้น คณะทำงานระดับพื้นที่ควรต้องมีการสานพลังของผู้มีส่วนร่วมแต่ละระดับให้เข้ามามีส่วนร่วม และกำหนดทิศทางการพัฒนาอย่างชัดเจน ดังนั้นผู้เขียนจึงได้ยึดกรอบแนวทางหลักของโครงการและต่อยอดกระบวนการภายใน เพื่อที่จะเป็นแนวทางการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆที่จะเป็นการหนุนเสริมให้โครงการบรรลุตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป ดังกรอบแนวคิดตาม

โดยมีหลักสำคัญ ๕ ประการ ได้แก่ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ภาคีเครือข่าย คณะทำงาน และกิจกรรม มีทุนพื้นฐาน ๗ องค์ประกอบ ได้แก่ ทุนทรัพยากรธรรมชาติ ทุนบุคคล ทุนภูมิปัญญาท้องถิ่น ทุนศักยภาพ ชุมชน ทุนข้อมูล ทุนการสื่อสาร และทุนระบบการบริหารจัดการ และมีขั้นตอนกิจกรรมย่อยต่างๆ อีก ๑๕ ขั้นตอน ได้แก่

- ๑) แกนนำชุมชน   คัดเลือกคน ๓ กลุ่มวัยเข้ามาเป็นคณะทำงาน
- ๒) แกนนำระดับตำบล   แต่งตั้งคณะทำงานโครงการระดับตำบล
- ๓) แกนประสานกลาง   คัดเลือกบุคคลเป็นแกนนำกลางเชื่อมโยงระหว่างโครงการกับพื้นที่
- ๔) วิธีการศึกษา   ยึดตามแนวทางของโครงการ
- ๕) การเก็บข้อมูล   ยึดตามแนวทางของโครงการ

- ๖) การบันทึกข้อมูล ยึดตามแนวทางของโครงการ
- ๗) การรายงานผล ยึดตามแนวทางของโครงการ
- ๘) การบันทึกภาพกิจกรรม ยึดตามแนวทางของโครงการ
- ๙) การประเมินผล ยึดตามแนวทางของโครงการ
- ๑๐) การสรุปถอดบทเรียน จัดเวทีถอดบทเรียนผลการทำงานในระดับพื้นที่
- ๑๑) การประชาสัมพันธ์ ประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่างๆ ให้สังคมทุกระดับรับรู้
- ๑๒) การยกย่องคนทำดี ประกาศยกย่องคนทำดีเพื่อเชิดชูเกียรติและเป็นแบบอย่างที่ดีของชุมชน
- ๑๓) การจัดแหล่งเรียนรู้ จัดหาและพัฒนาให้มีแหล่งเรียนรู้ในระดับชุมชน
- ๑๔) การศึกษาเรียนรู้ในชุมชน ส่งเสริมให้ประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมายได้มาศึกษาเรียนรู้ภายในชุมชน
- ๑๕) การจัดทำเอกสารเผยแพร่ ดำเนินการเผยแพร่องค์ความรู้ผ่านสื่อต่างๆ

กระบวนการที่ได้มาเรียนในเบื้องต้นนั้น เป็นเป้าหมายร่วมเดียวกันของพื้นที่ตำบลสร้างถ่อน้อย เพื่อให้เป็นทิศทางในการขับเคลื่อนพัฒนากิจกรรมต่างๆ ที่ชัดเจน อันจะนำไปสู่การดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป”

ผมได้คุยกับ ผอ.สมเกียรติ เมื่อมีโอกาสพบกันทุกครั้ง ท่านเป็นคุณหมอที่คิดข้ามศาสตร์ความชำนาญของตนเอง เมื่อมีการชวนให้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ “อำนาจเจริญโมเดล เพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ” สิ่งที่ท่านกล่าวถึงคือระบบในการร่วมกันสรรค์สร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนและสังคม และความสำคัญของการอุทิศตน ในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโครงการ อันจะนำไปสู่ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง และร่วมกันอนุรักษ์พันธุกรรมพืชในระดับพื้นที่ ให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืนต่อไป เป็นตัวอย่างหนึ่งของการคิดอย่างเป็นระบบก่อนลงมือปฏิบัติการใดๆ เพื่อหนีให้พ้นจากสถานการณ์เดิมๆ ซึ่งกลายมาเป็นวังวนของปัญหาในที่สุด

ดร.รมณีย์ ทองดารา จากภาควิชาวิศวกรรมโยธา คณะวิศวกรรมศาสตร์ ม.มหิดล เป็นผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ทำภารกิจสำคัญยิ่งกับโครงการใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพสู่ชุมชนอย่างบูรณาการ กรณีศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ งานจัดระบบฐานข้อมูลป่าชุมชนทุกป่า ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่คนทุกคนในโครงการฯ นี้ต้องทำเป็นการสร้างทีมทำงานแบบไม่ซับซ้อน อาศัยความชำนาญ ความสนใจ และความตั้งใจ มาเป็นทุนตั้งต้นก่อน ที่เหลือเป็นการบริหารจัดการคนให้ช่วยกันทำงานให้เป็นระบบ ทำกันแบบไม่ให้รู้ตัว แล้วค่อยจัดกระบวนการให้นำผลการจัดทำฐานข้อมูลมาแสดงให้ทุกคนได้ดูกัน ตอนไปจัดกิจกรรมป่าสัญจรทุกเดือน ลองอ่านดูว่าเธอมีความคิดอย่างไรกับระบบการจัดการ เพื่อสร้างคนให้มารู้จักการคิดอย่างเป็นระบบ

การได้รับโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมในบางหนึ่งของการดำเนินการวิจัยแบบสหสาขาวิทยาเพื่อการถ่ายทอดความรู้ด้านการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรพันธุกรรมจากพืชท้องถิ่น ในจังหวัด

อำนาจเจริญ ช่วงเวลาที่ผ่านมา พบว่า เนื่องจากในอดีตชุมชนใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับป่า ใช้ประโยชน์จากป่าทั้งด้านอาหาร ยา วัฒนธรรมความเชื่อ และใช้สอยพืชในป่ามาเป็นเวลานาน ทำให้อาจมีการใช้ประโยชน์จนเกินกำลังความสามารถในการรองรับของป่า ป่าถูกทำลาย ปัญหาการลักลอบตัดไม้ เนื่องจากปัจจุบันคนในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ต่างคนต่างใช้ประโยชน์ โดยไม่มีการดูแลจัดการให้ป่าฟื้นคืนสภาพดังเดิม โดยหน่วยงานเจ้าภาพหรือคนในชุมชน หรืออาจมองไม่เห็นคุณค่าหรือความสำคัญจากคนบางกลุ่ม เนื่องจากสภาพทางสังคมในปัจจุบัน ทำให้คนห่างเหินจากป่า ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากป่าโดยตรง ทำให้มีการใช้ประโยชน์จากป่าในทางที่ผิด หรือเกินกำลังจนเป็นการทำลายป่าโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจได้

การทำงานที่ผ่านมาพบว่า คนอำนาจเจริญที่เข้าร่วมโครงการ มีความตั้งใจที่เข้าร่วมมือกันในการพัฒนาตนเอง การเรียนรู้ในสิ่งใหม่ สิ่งที่ตนเองสนใจ หรือตามความถนัด รวมถึงการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้อื่น โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ พื้นที่ป่าชุมชน วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ร่วมกันของคนอำนาจเจริญ การเห็นศักยภาพของคนหลายหลากกลุ่มวัย การเป็นนักคิด นักปฏิบัติ พัฒนาตนเองโดยการเรียนรู้และส่งผ่านความรู้ การเกื้อกูล เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ การร่วมกันคิดแก้ปัญหาในเรื่องของการทำลายป่า และปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ที่เกิดขึ้น ตลอดจนการร่วมกันส่งผ่านความคิดอันเป็นประโยชน์ต่อชุมชน จากกลุ่มคนที่มองเห็นปัญหาและต้องการกระตุ้นให้สังคมโดยรวมมีการตระหนักและร่วมคิด ร่วมทำ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ทุกคนมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการเข้าร่วมทำงาน ผลจากการศึกษาเรียนรู้ ได้ลงมาสู่การปฏิบัติโดยการดำเนินการสำรวจขอบเขตป่า และสิ่งมีชีวิตในพื้นที่ป่าชุมชนของตนเองที่ผ่านมาสองปี ร่วมกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ทางความคิด และทักษะในหลากหลายด้านเพิ่มมากขึ้น เด็กๆ คุณครู พ่อใหญ่ แม่ใหญ่ และเจ้าหน้าที่ อบต. ได้มาพบเจอกันมีปฏิสัมพันธ์ของระบบสังคมแบบครอบครัวในทุกๆ เดือน เกิดความรู้สึกรักผูกพัน เป็นการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่แน่นแฟ้น เกิดการปลูกฝังความคิด และจริยธรรม และสร้างคนรุ่นใหม่ๆ ที่มีแนวคิดในการรักท้องถิ่น เห็นความสำคัญของบ้านเกิดของตนผ่านกระบวนการ นอกเหนือจากนี้ ศักยภาพของประชาชนทางยาสมุนไพรนับเป็นสิ่งที่มีคุณค่ายิ่ง ข้อมูลทั้งชนิด คุณสมบัติพืชที่ได้จากการสำรวจ ของชุมชน นำไปสู่การพัฒนาเพื่อต่อยอดองค์ความรู้ หรือผลิตภัณฑ์ของชุมชน พบว่า สองปีที่ผ่านมาได้มองเห็นการพัฒนาในการก้าวอย่างของคนในจังหวัดอำนาจเจริญ นับมาเป็นจุดเริ่มของต้นแบบที่ควรนำมาขยายและแตกหน่อทางความคิด และการปฏิบัติไปสู่สังคม และชุมชนอื่นๆ นั่นคือมุมมองของ “อำนาจเจริญโมเดล”

อาจารย์ธรมณีย์ หรือที่รู้จักกันในชื่อเรียกเล่นๆ ว่า อาจารย์ต้น ได้ทำสิ่งสำคัญ โดยไม่รู้ตัว มันคือ การนำคนต่างวัย ต่างความรู้ ต่างประสบการณ์ มาช่วยกันคิด มาช่วยกันทำงาน ฐานข้อมูลป่าชุมชน โดยไม่ให้ความสำคัญกับอาชีพ หรือตำแหน่งงาน กลับให้ความสำคัญกับความคิด แผนงานและการลงมือทำงานกับทุกคนที่เกี่ยวข้องแทน นำไปสู่การเรียนรู้ การสร้างระเบียบวินัยขึ้นมา ซึ่งกว่าจะทำเช่นนี้ได้ต้องอาศัยจิตใจที่เข้มแข็ง และความสามารถในการอดทนต่อความวุ่นวายได้เป็นอย่างดี ผมหมายถึงทัศนคติ และพฤติกรรมของทุกๆ คนที่หล่อหลอมกันขึ้นมา นี่ก็เป็นระบบของการทำงานที่มีความพร้อมต่อวิธีการทำงานในอนาคตข้างหน้า

ต่อไปเราจะมาดูมุมมองของผู้แทนของส่วนราชการ ที่เป็นผู้ประสานงานระหว่างเครือข่ายป่าชุมชน กับ มหาวิทยาลัยมหิดล และศูนย์ประสานงานโครงการ อพ.สธ. มาโดยตลอด คือ นายรัชช ปลอดเมือง หัวหน้ากลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนา จังหวัดอำนาจเจริญ เกี่ยวกับความเป็นมาของการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากพันธุกรรมพืชของท้องถิ่นจังหวัดอำนาจเจริญ ดังนี้ครับ

๑. การดำเนินโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ในเขตพื้นที่จังหวัดอำนาจเจริญ

เมื่อประมาณ ปี ๒๕๕๓ เครือข่ายภาคประชาชนที่สนใจในงานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมคณาจารย์มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตอำนาจเจริญ (โครงการจัดตั้งวิทยาเขตอำนาจเจริญ) และโครงการวิจัยแบบสหสาขาวิทยาเพื่อถ่ายทอดความรู้ด้านการอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรพันธุกรรมพืช ได้ร่วมกันทำการศึกษาวิจัยสำรวจข้อมูลป่าในเขตพื้นที่จังหวัดอำนาจเจริญ

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๕ จังหวัดอำนาจเจริญได้เข้าร่วมดำเนินการโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีกับโครงการจัดตั้งวิทยาเขตอำนาจเจริญ มหาวิทยาลัยมหิดล คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหิดล และเครือข่ายประชาชนที่สนใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยได้ดำเนินงานโครงการวิจัยแบบสหสาขาวิทยาเพื่อถ่ายทอดความรู้ด้านการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากพันธุกรรมพืชท้องถิ่นพื้นที่ศึกษาจังหวัดอำนาจเจริญ (ป่าดงบังอี – ดงหัวกอก) โดยมีผลการดำเนินงานโดยสรุป ดังนี้

๑.๑ พัฒนาแผนงาน ๖ แผนงานภายใต้โครงการใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพสู่ชุมชนอย่างบูรณาการ กรณีศึกษาจังหวัดอำนาจเจริญ ประกอบด้วย

๑.๑.๑ แผนงานจัดตั้งศูนย์ประสานงานโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) ประจำอีสานใต้

๑.๑.๒ แผนการวิจัยเครือข่ายอนุรักษ์ ๓ วย

๑.๑.๓ แผนการวิจัยการจัดการป่าชุมชน

๑.๑.๔ แผนการวิจัยเศรษฐกิจสร้างสรรค์อำนาจเจริญ

๑.๑.๕ แผนการวิจัยการพัฒนาฐานทรัพยากรท้องถิ่น

๑.๑.๖ แผนการพัฒนาหลักสูตรการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อพ.สธ. ภาษาลาว

ทั้งนี้ โดยใช้ป่าดงบังอี – ดงหัวกอก เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ และได้ขยายพื้นที่การศึกษาให้ครอบคลุมป่าทั้ง ๗ อำเภอของจังหวัดอำนาจเจริญ

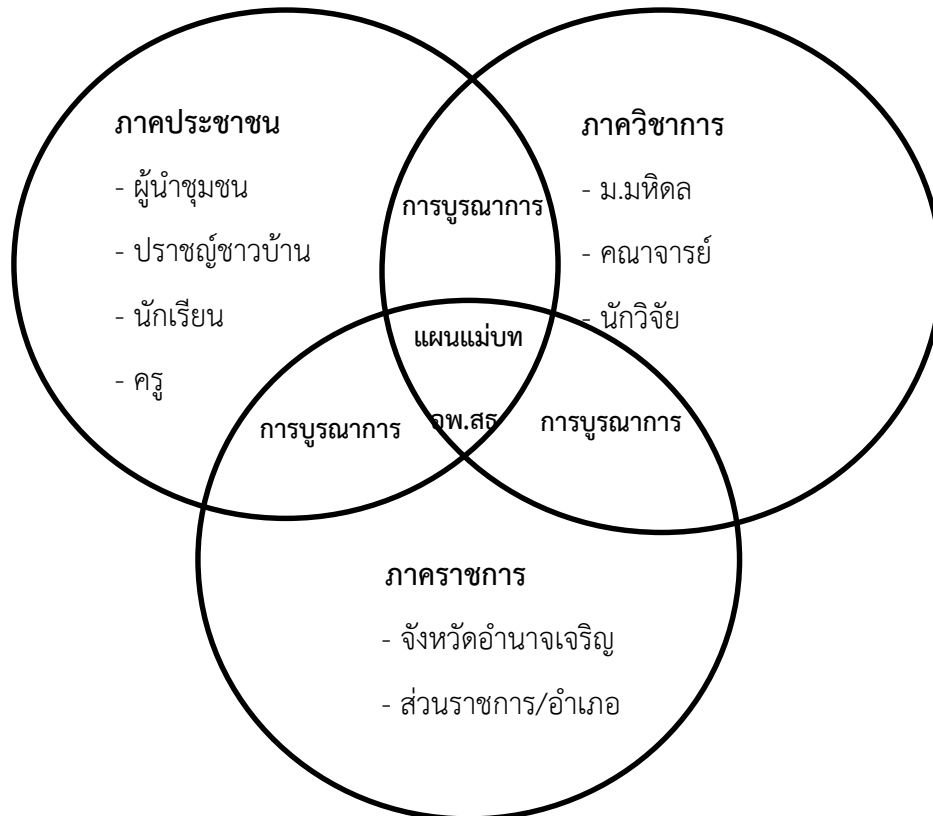
๑.๒ จัดสร้างระบบฐานข้อมูลป่า จำนวน ๑๓ ป่า ดังกล่าวข้างต้น เมื่อปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๗ ดำเนินโครงการใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพสู่ชุมชนอย่างบูรณาการ (ปีงบประมาณ ๒๕๕๖) ดำเนินกิจกรรมป่าสัญจร ณ ป่าชุมชน ป่าดงใหญ่ ต.หนองขา อ.ปทุมราชวงศา อบรมการใช้จีพีเอสเพื่อการจัดการป่าชุมชน จัดประชุมทางวิชาการและนิทรรศการทรัพยากรไทย : นำสิ่งดีงามสู่ทั่วโลก ณ เขื่อนศรีนครินทร์ อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี

๑.๓ ในปีงบประมาณ ๒๕๕๗ จัดทำแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ (อพ.สธ.) จังหวัดอำนาจเจริญ ระยะที่ ๕ ปีที่ห้า (๑ ตุลาคม ๒๕๕๔ – ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙) เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการดำเนินงานอนุรักษ์พันธุกรรมพืชของจังหวัดอำนาจเจริญ โดยมีส่วนราชการของจังหวัด

อำนาจเจริญเข้าร่วมสนองพระราชดำริ รวม ๑๘ หน่วยงาน และได้จัดทำแผนปฏิบัติงานโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๗ ประกอบด้วย

- (๑) กรอบการเรียนรู้ทรัพยากร
- (๒) กรอบการใช้ประโยชน์
- (๓) กรอบการสร้างจิตสำนึก

๒. อำนาจเจริญโมเดล ในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากพันธุกรรมพืชของท้องถิ่น

ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการขับเคลื่อนการดำเนินงานอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ของจังหวัดอำนาจเจริญ ประกอบด้วย

๒.๑ ภาคประชาชนของจังหวัดอำนาจเจริญที่สนใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ครู และนักเรียน ในพื้นที่ป่าทั้ง ๑๓ ป่า ซึ่งตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชท้องถิ่น ที่หายากใกล้สูญพันธุ์ เพื่อเป็นมรดกตกทอดให้อนุชนคนรุ่นหลัง และเป็นทรัพยากรมรดกอันทรงคุณค่าของชาติ โดยภาคประชาชนได้ร่วมกันทำงาน เพื่อสนองพระราชดำริฯ ในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชท้องถิ่นของจังหวัดอำนาจเจริญ จนเกิดเป็น “เครือข่ายการทำงานมหิดล อพ.สธ.”

๒.๒ ภาควิชาการ อันได้แก่ โครงการจัดตั้งวิทยาเขตอำนาจเจริญ มหาวิทยาลัยมหิดลอำนาจเจริญ คณาจารย์และนักวิจัยในโครงการวิจัยแบบสหวิทยาเพื่อถ่ายทอดความรู้ด้านการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรพันธุกรรมพืชท้องถิ่น พื้นที่ศึกษาจังหวัดอำนาจเจริญ ได้ทำหน้าที่ในการให้ความรู้วิชาการ ชี้แนะและรวบรวมองค์ความรู้จากภาคประชาชน โดยเฉพาะจากประชาชนชาวบ้าน มาสรุปและรวบรวมและจัดทำฐานข้อมูลป่าทั้ง ๑๓ ป่า

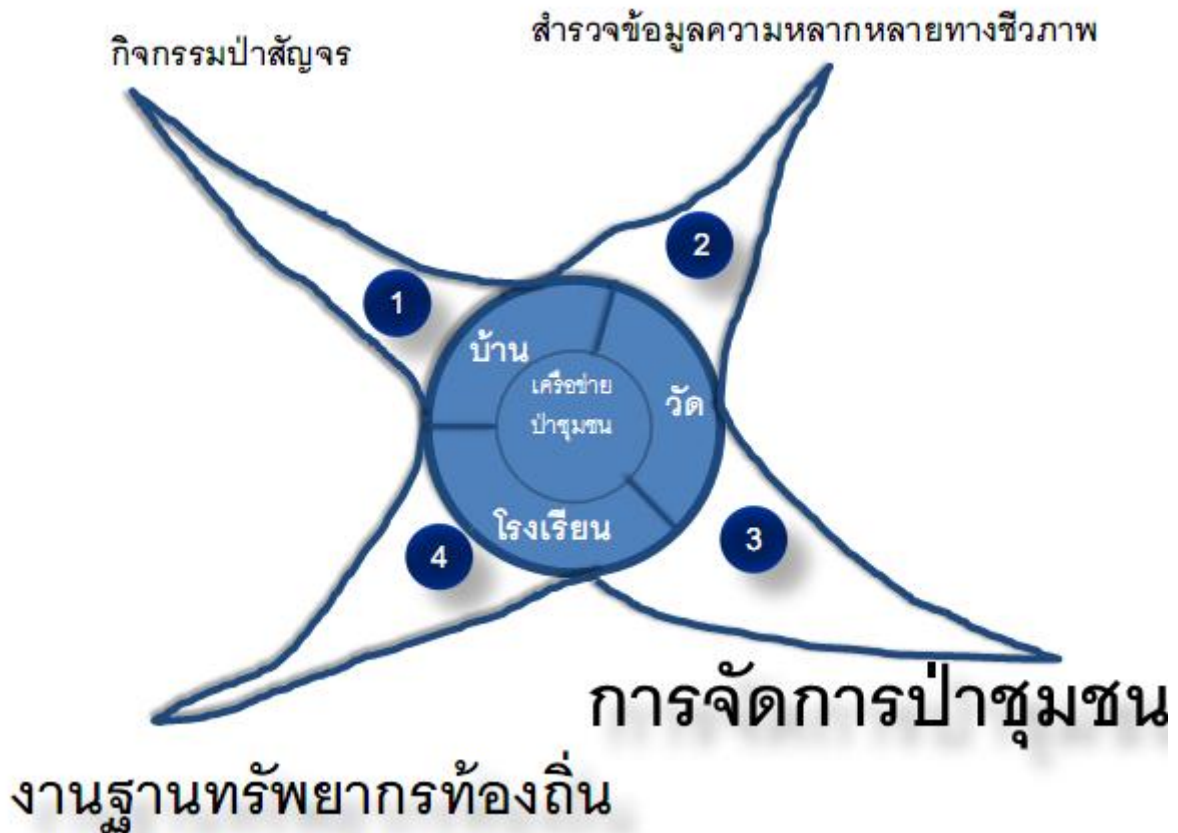

๒.๓ ภาครัฐ ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดอำนาจเจริญ ส่วนราชการต่างๆ อำเภอ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ของจังหวัดอำนาจเจริญที่ได้รวมกันกับภาคประชาชน และภาควิชาการขับเคลื่อนงานอนุรักษ์พันธุกรรมพืชท้องถิ่นในจังหวัดอำนาจเจริญ เพื่อสนองพระราชดำริฯ

๒.๔ ปัจจัยประการสุดท้าย ที่ช่วยให้งานอนุรักษ์พันธุกรรมพืชท้องถิ่นของจังหวัดอำนาจเจริญประสบผลสำเร็จ ได้แก่ การมีแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ระยะที่ ๕ ปีที่ห้า (๑ ตุลาคม ๒๕๕๔ – ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙) เป็นกรอบในการดำเนินงาน และมีการทำงานอย่างบูรณาการร่วมกันของทั้งสามภาคส่วนดังกล่าว จึงส่งผลให้การขับเคลื่อนงานอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ จังหวัดอำนาจเจริญ ก้าวหน้ามาโดยลำดับ

ท่านให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ จังหวัดอำนาจเจริญ ทั้ง ๓ ภาคส่วน ประกอบด้วย ส่วนราชการ ประชาชน และนักวิชาการ มาทำงานประสานกัน ภายใต้แผนแม่บทของ อพ.สธ. ในความคิด ซึ่งมาจากการสังเกต กระบวนการปฏิบัติงานที่ผ่านมานี้เอง ท่านหัวหน้ายุทธศาสตร์จังหวัดใช้คำว่า *ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการขับเคลื่อนการดำเนินงานอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ของจังหวัดอำนาจเจริญ* ว่าต้องเริ่มมาจากความร่วมมือทำนองเดียวกับทฤษฎีสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา ของท่านอาจารย์ประเวศ เพื่อให้ทุกภาคส่วนเกิดความเข้มแข็งในการร่วมอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่อย่างยั่งยืนต่อไปครับ

ส่วนที่ ๓ ?????????

โดยประสบการณ์ของผู้นำชุมชนอย่างกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือแกนนำประชาชน เมื่อจะต้องทำงานเพื่อส่วนรวม คนเหล่านี้จะมองก่อนว่า ตัวเขาเองนั้น จะทำอะไรให้เกิดประโยชน์กับคนอื่นได้บ้าง การคิดจะมองไปที่กิจกรรมและผลกระทบว่า จะเกิดกับจำนวนคนมากน้อยแค่ไหนในชุมชน หรือในพื้นที่เป้าหมายแบบเจาะจง และเมื่อโครงการใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพสู่ชุมชนอย่างบูรณาการ กรณีศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญนี้ ได้รับเกียรติจากผู้นำประชาชนหลายท่านมาร่วมงานด้วย มาถึงวันนี้ท่านได้เห็นและพิจารณาถึงความแตกต่างระหว่างงานที่ทำตามปกติ กับ งานที่ทำร่วมกันมาตลอดเวลาเกือบสามปี ในโครงการฯ นี้แล้ว

นายชั้นทอง โคกโพธิ์ ผู้ใหญ่บ้าน ม.๓ ตำบลปลาเค้า อ.เมือง จ.อำนาจเจริญ มีความอย่างไรกับแนวทางของผู้นำชุมชนในการอนุรักษ์ป่าแบบยั่งยืนในจังหวัดอำนาจเจริญ ลองพิจารณากันดูครับ

จังหวัดอำนาจเจริญเป็นจังหวัดหนึ่ง ซึ่งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เป็นพื้นที่ราบสูง แต่ก็ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ในด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่ดี มีป่าไม้ มีลำห้วย ซึ่งในน้ำมีปลา ในนามีข้าว ทำให้ชาวบ้านดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ซึ่งพื้นที่ป่าก็มีสัตว์ พืช และยา พืชนั้นจะมีที่เป็นตัวยาสสมุนไพรมีอยู่มาก ชาวบ้านก็จะรู้จักกันเป็นบางอย่าง ผมคิดว่าถึงเวลาแล้ว ที่พวกเราในชุมชนควรจะร่วมด้วยช่วยกันรักษาป่าให้มีไว้ตลอดไป แต่สิ่งที่ชาวบ้านทำเป็นประจำอยู่แล้วก็คือ การเลี้ยงปศุสัตว์ ซึ่งจะทำการช่วงเดือนมีนาคม การเลี้ยงผีตาแสด (ผู้รักษาพื้นที่นา ป่าไม้) แล้วแต่ละปีจะมีการปลูกป่าในวันสำคัญ จะมีพ่อค้า ประชาชน และหน่วยงาน

ราชการไปร่วมกันปลูกป่า แต่บางครั้ง ถ้ามีเหตุจำเป็นในการตัดไม้ เราจะเหลือต้นต่อไว้ ก็จะมีการปลูกทดแทนด้วย ถ้าชาวบ้านไปขุดมัน เขาก็จะเหลือตรงโคนหัวมัน และขุดฝังไว้อีกที มีการรณรงค์ให้ชาวบ้านรักษาไฟป่า และสอดส่องดูแลคนที่มาลักลอบขโมย ทางด้านโรงเรียน ผมได้เป็นคณะกรรมการสถานศึกษา จึงได้มีโอกาสพบปะพูดคุยกับนักเรียน ให้พยายามช่วยเป็นหูเป็นตา เพราะนักเรียนมีจำนวนมาก ถ้าพบเห็นสิ่งผิดปกติ ก็ให้รายงานถึงผู้นำชุมชน และมาถึงหมู่บ้านของเรา จะมีการประชุมประจำเดือน และพูดคุยตามสาย ให้ชาวบ้านเล็งเห็นถึงความสำคัญของป่าไม่ว่ามีคุณประโยชน์กับพวกเรามากมาย เราควรจะพากันอนุรักษ์ ให้เป็นที่เชิดหน้าชูตาของตำบลเรา และจังหวัดอำนาจเจริญของเราอย่างยั่งยืนตลอดไป

โดยความสามารถเฉพาะตัว และอาศัยความไว้นื้อเชื่อใจที่คนในชุมชนมอบให้กับผู้นำท่านนี้ พ่อชั้นทอง ร่วมกับจิตใจที่แน่วแน่ว่า การตัดสินใจมาช่วยกันทำงานในโครงการนี้ ก่อให้เกิดประโยชน์กับป่าชุมชน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อไปยังลูกบ้านได้ ด้วยความศรัทธาตัวเอง รวมกับความคิดดีๆ ที่ได้รับมาจากการพูดคุยกัน ฟังคนอื่น ๆ พูด และได้ไปเห็นการจัดการป่าชุมชนแห่งอื่นๆ ทำให้ท่านเห็นว่าต้องเพิ่มบทบาทในการทำงานให้มีกิจกรรมมากขึ้น และจำเป็นต้องไปข้องเกี่ยวกับผู้คนที่หลากหลายตำแหน่งหน้าที่มากขึ้นเช่นกัน และอีกหน้าที่หนึ่งซึ่งสำคัญคือการสื่อสารไปยังกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ที่ไม่ใช่การสื่อสารด้วยการพูดแต่เพียงอย่างเดียว จะทำให้เกิดกลไกการกระตุ้น เร่งเร้า ให้คนมาร่วมมือกันทำงานบางอย่างที่ไม่ใช่หน้าที่เฉพาะของผู้ใดหรือฝ่ายใด เพียงผู้เดียวหรือฝ่ายเดียวอีกต่อไป

พ่อสุวรรณ ขจัดมลทิน แกนนำป่าดงใหญ่หนองข่า จัดเป็นนักกิจกรรมระดับแนวหน้าของโครงการวิจัยนี้ ท่านเป็นทั้งนักคิด นักกิจกรรม และนักวางแผน ได้นำเสนอต้นแบบการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพในมุมมองของแกนนำป่าชุมชน ด้วยการลำดับขั้นตอนระคนกับระบบการทำงานพร้อมทั้งมีกิจกรรมการดำเนินงานแทรกมาด้วย ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจมาก ท่านเขียนมาให้ทั้งสิ้น ๑๑ ข้อดังนี้

๑. มีโครงสร้างคณะทำงาน บวร /ทีมวิจัย แยกเป็นฝ่าย ๖ ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหารจัดการ ฝ่ายผลิต ฝ่ายอนุรักษ์ ฝ่ายเพาะชำ ฝ่ายติดตามประเมินผล
๒. มีพื้นที่ดำเนินการที่ชัดเจน/ ขอบเขต/ เส้นทางเดินป่า หรือเส้นทางศึกษา พืชสมุนไพร เห็ด หอย หอม สัตว์
๓. มีประวัติศาสตร์ ชุมชน/ ประวัติความเป็นมาของป่า
๔. การมีส่วนร่วมของคน ๓ วัยของชุมชน/ หน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่
๕. มีการบูรณาการแผนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
๖. มีการจำแนก พืช - อาหาร สมุนไพร
๗. มีปฏิทินพืช/ ความหลากหลายทางชีวภาพ
๘. มีตำรับยา/ ทำเนียบปราชญ์/ องค์ความรู้ด้านต่างๆ
๙. มีศูนย์การเรียนรู้/ มีปราชญ์/ ผู้รู้ประจำศูนย์
๑๐. มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ จากรุ่นสู่รุ่น
๑๑. มีอุปกรณ์ประจำศูนย์

นี่คือวัตถุดิบสำหรับการเขียน ER Diagram ที่บ่งบอกถึง (Input Process Output) ปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลที่ได้รับ อยู่ในสิ่งที่นำเสนอใน ๑๑ ข้อ และถ้าขยายความในรายละเอียดของ ๑๑ ข้อนี้ จะพบว่า จริงแล้วเป็นการกล่าวถึงเรื่องของกิจกรรมที่สำคัญทั้งสิ้น กิจกรรมเหล่านี้ ใครรับผิดชอบ รับผิดชอบอย่างไร เป็นการกล่าวโดยสรุปถึงขอบเขตแห่งงานที่แกนนำป่าชุมชนจะต้องเป็นผู้ขับเคลื่อน รวมทั้งแสดงความรับผิดชอบต่อการทำงานร่วมกับส่วนงานอื่นๆ เช่น ศูนย์ประสานงาน นักวิจัย เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น ซึ่งตรงนี้เองมีเรื่องสำคัญแฝงอยู่ นั่นคือ คน ไม่ว่าจะเป็น คนที่ต้องมาลงมือทำงาน คนที่ต้องมารับรู้ประสานงาน คนที่จะเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

จากการได้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และได้ทำงานซ้ำๆ ทั้งในป่าชุมชนที่รับผิดชอบ รวมทั้งการเข้าร่วมประชุมกรรมการเครือข่ายป่าชุมชนทุกเดือน ผมเห็นว่าทั้งผู้ใหญ่บ้านชั้นทอง และพ่อสุวรรณ ในฐานะแกนนำป่าชุมชน เล็งเห็นแล้วว่า ถ้าหวังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับป่าชุมชนแบบที่พวกเรา ซึ่งหมายถึงทุกคนในเครือข่าย ที่มาร่วมกันทำงานในครั้งนี้ ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำชุมชนในทุกระดับ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจในบทบาทหน้าที่บางประการขึ้นมาใหม่ มันเป็นหน้าที่ใหม่ที่เกิดมาจากการทำความเข้าใจในกิจกรรมสำคัญที่จำเป็นต้องทำ และกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญในแต่ละกิจกรรม ซึ่งจำเป็นต้องมีปฏิสัมพันธ์ด้วย

ส่วนที่ ๔ ?????????

ด้วยสภาพแวดล้อมในการดำเนินโครงการวิจัยฯ นี้ทุกๆ ด้าน เป็นสิ่งแปลกใหม่สำหรับทุกคน แปลกตั้งแต่ความคิด วิธีการทำงาน วิธีการวางแผน และการประเมินผล มันจะไปเปลี่ยนพฤติกรรม วิธีคิด และผลประโยชน์บางประการด้วย บางก็จะเริ่มอึดอัด บางจะทนไม่ไหว ดังนั้นในระยะแรกของการทำงาน มีปราชญ์อย่าง พ่อบุญยงค์ พูดกับผมไว้น่าฟังเมื่อสองปีก่อนว่า เราทำงานกันไปได้สักปีกว่าๆ นี้ สิ่งที่เกิดขึ้น นอกจากความก้าวหน้าตามแผนงานที่วางไว้แล้ว มันยังได้ประโยชน์อีกทางหนึ่ง ท่านบอกว่า อาจารย์ ได้คัดเลือกคนจริง ที่จะอยู่ทำงานกับเรา แต่ผมกลับคิดว่า ไม่ใช่ครับ อันนี้มันเป็นเรื่องตัวใครตัวมัน เขาเลือกของเขาเอง ผมไม่ได้เลือก เพราะถ้าทัศนคติไม่ตรงกันแล้ว แม้ผมเลือกและอยากได้ไว้ เขาก็คงไม่อยู่ และอย่างที่บอกไว้ข้างต้น งานนี้มันแปลกใหม่กับหลายๆคน ถ้าปรับทัศนคติเข้าหากันไม่ได้ ก็ยุ่งครับ ตอนนี้อย่าดูว่า ครู พระสงฆ์ ผู้อำนวยการกองบริหารงานวิจัยของมหาวิทยาลัยมหิดล และผู้ใหญ่บ้านดอนก่อ กล่าวถึงเรื่องของการปรับทัศนคติ เพื่อการทำงานอนุรักษ์ร่วมกันอย่างไร

นายอุทัย บางเหลือ หรืออาจารย์อุทัย ของเด็กนักเรียนโรงเรียนปลาเค้าวิทยานุสรณ์ ได้เพิ่มบทบาทคุณครู มาทำหน้าที่เป็น แกนนำป่าโคกป่าใหญ่ และเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการวิจัยมานานกว่าสามปี ได้เสนอความคิดผ่านโมเดลการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในระดับชุมชนในมุมมองของกลุ่มพัฒนาและอนุรักษ์ป่าโคกป่าใหญ่ ด้วยประสบการณ์ และความมุ่งมั่นตั้งใจ ที่จะดูแลรักษาป่าโคกป่าใหญ่ ท่านได้มีโอกาสนำความตั้งใจเหล่านั้นมาร่วมงานในโครงการฯ โดยนำความชำนาญในประกอบอาชีพครู มาเป็นทุนตั้งต้นและปรับเข้าหาเครือข่ายการทำงาน เพื่ออนุรักษ์ป่าชุมชน เรื่องราวที่จะได้อ่านต่อไปนี้คือ ผลเชิงประจักษ์ที่เกิดขึ้นในใจ และท่านได้เขียนบรรยายออกมาดังนี้

บริบทการปฏิบัติการของการอนุรักษ์

๑. เหตุที่มาของการปฏิบัติการ

การพัฒนาเครือข่ายเน้นการเพิ่มศักยภาพในการดูแลช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ด้านการศึกษา ทั้งในระบบและนอกระบบ รวมทั้งการศึกษาตามอัธยาศัย โดยอาศัยนโยบาย ปัญหาการขาดแคลน และความต้องการของสังคมมาเป็นตัวพัฒนา

๒. ปัจจัยสนับสนุนการปฏิบัติงาน

ปัจจัยสนับสนุนการปฏิบัติงานการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่

๒.๑ ปัจจัยด้านโครงสร้างทางกายภาพ

๒.๒ ปัจจัยคนในพื้นที่และคนนอกพื้นที่ ที่มีศักยภาพการสื่อสารและแลกเปลี่ยนเรียนรู้

๓. องค์กรหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องและบทบาทหน้าที่

องค์กรหรือบุคคล	บทบาทหน้าที่
๑. คนหลักหรือแกนนำ	๑.๑ ประชุมวางแผนรับสมัคร ๑.๒ จัดเก็บข้อมูลผู้รับผิดชอบ ๑.๓ ดูแลช่วยเหลือเพื่อนสมาชิก ๑.๔ ประชุมวางแผนร่วมกัน ๑.๕ ปฏิบัติงานร่วมกัน เป็นพี่เลี้ยงในการทำงาน
๒. คนร่วม (ประชาชน/ประชาชน/เยาวชน)	๒.๑ สมัครใจ ยอมรับ และรับผิดชอบ เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นร่วมกัน ๒.๒ ปฏิบัติงานตามกรอบที่กำหนดขึ้นร่วมกัน
๓. คนสนับสนุน อบต. อพ.สธ. ม.มหิตล โรงเรียน วัด ชุมชน	- สนับสนุนงบประมาณ - สนับสนุนวิชาการ - สนับสนุนวิชาการ - สนับสนุนการประชาสัมพันธ์

๔. การรายงานผลหรือเผยแพร่

๔.๑ รายงานผลในรูปแบบเอกสารต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๔.๒ ประชาสัมพันธ์เสียงตามสายในชุมชน

๕. การสร้างและการส่งเสริมอาชีพไปพร้อมกับการอนุรักษ์

๖. การสร้างหลักสูตรการเรียนรู้ในระดับการศึกษาในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน

๗. การเชิดชูเกียรตินักรักษ์

๘. สร้างกฎระเบียบการใช้ป่าร่วมกัน โดยให้มีผลบังคับใช้ โดยประกาศเป็นของชุมชนในรูปแบบคณะกรรมการ

อาจารย์อุทัย ท่านปรับทัศนคติของตัวท่านขึ้นมาใหม่ว่า งานสอนหนังสือเด็กนักเรียน ในฐานะครูนั้น เป็นเรื่องสำคัญ แต่ยังมีเรื่องสำคัญที่ท่านต้องทำไปพร้อมๆ กันด้วย องค์ประกอบแห่งการเรียนรู้เรื่องของการจัดการป่าชุมชนโคกป่าใหญ่ นั้น มีพร้อมอยู่แล้วในตำบลปลาเค้า ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน และเมื่อมีโครงการวิจัยฯ นี้มาช่วยให้การสนับสนุน ก็ยิ่งช่วยให้การดำเนินงานทั้งสองด้าน คือ การสอนหนังสือในห้องเรียน และการออกแบบให้ป่าโคกป่าใหญ่ เป็นที่เรียนรู้ของกลุ่มเยาวชนเกิดขึ้นได้จริง มันคือ การสร้างทัศนคติที่ใช้สภาพแวดล้อมในตำบลมาสนับสนุนการสอนหนังสือตามปกติ และการเปิดพื้นที่เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นอกระบบการศึกษา โดยปรับตัวให้ทำหน้าที่เพิ่มขึ้น เพื่อขอเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยทำให้เป้าหมายที่ต้องการเกิดผลจริง

ในส่วนของท่านพระครูมงคลวิวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดเทพมงคล ท่านเป็นพระนักพัฒนาองค์หนึ่ง ท่านเคยได้เข้ามาร่วมวงเสวนาของโครงการฯ ครั้งหนึ่งตอนพิธีเปิดศูนย์ประสานงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนล่างโครงการ อพ.สธ.-มหิดล วิทยาเขตอำนาจเจริญ ท่านได้นำเสนอแนวทางการอนุรักษ์พืชพันธุ์ป่าไม้ไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

การที่จะอนุรักษ์พืชพันธุ์ป่าไม้ธรรมชาติต่างๆ ให้คงอยู่ต่อไปนั้นเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในยุคทุนนิยมบริโภคนิยมอย่างในปัจจุบันนี้ เพราะคนมักจะมองข้ามไปว่า เป็นสิ่งเล็กน้อย ไม่สำคัญสู่วัตถุสิ่งของต่างๆ ที่เขาผลิตได้จากโรงงานอุตสาหกรรม หรือเทคโนโลยีสมัยใหม่ไม่ได้ ประกอบกับประชากรของโลกก็มามากขึ้นทุกวัน ป่าไม้ที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติก็วันหมดไป โดยเฉพาะต้นไม้พืชพันธุ์ที่มีสรรพคุณทางยา ก็ถูกทำลายลงไปเรื่อยๆ แทบจะไม่เหลืออยู่เลย

แต่ถ้าเราจะร่วมแรงร่วมใจกันอนุรักษ์พืชพันธุ์เหล่านี้จริงๆ ก็คิดว่า ยังพอมีแนวทางเป็นไปได้ จึงขอเสนอ

แนวทางการอนุรักษ์พืชพันธุ์ป่าไม้ ๕ ประการดังนี้

๑. ต้องสร้างจิตสำนึก
  ๒. ต้องระลึกหน้าที่
  ๓. ต้องมีกตัญญู
  ๔. ต้องดูธรรมชาติ
  ๕. ต้องไม่ขาดปณิธานใจ
๑. ประการแรกจะต้องสร้างจิตสำนึกให้กับคนในท้องถิ่นให้ได้เสียก่อน จะทำอะไรทุกอย่างจะประสบความสำเร็จและยั่งยืนได้ต้องปลูกฝังสร้างจิตสำนึกให้กับคนเสียก่อน “คำว่าจิตสำนึก” คือ สภาพที่จิตรู้ตัวว่าคือ อะไร อยู่ที่ไหน ต้องการอะไร หรือกำลังรู้สึกอย่างไรต่อสิ่งใด สรุปได้ว่าจะต้องสร้างความตระหนักให้กับทุกคนมองเห็นว่า ป่าไม้เป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ถ้าโลกนี้ขาดป่าไม้มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายก็อยู่ไม่ได้ เราจะเห็นว่าในปัจจุบันนี้ภัยธรรมชาติมีมากขึ้นกว่าสมัยก่อน ก็เพราะโลกเราเสียสมดุลธรรมชาตินั่นเอง
  ๒. ประการที่ ๒ ต้องให้ทุกคนมองเห็นภัยจากธรรมชาติที่ผ่านมาก็ดี กำลังเกิดอยู่ก็ดี และจะเกิดต่อไปในอนาคตก็ดีกว่า การดูแลรักษาพืชพรรณป่าไม้ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมต่างๆ มันเป็นหน้าที่ ที่เราทุกคนจะต้องช่วยกันไม่ใช่เป็นหน้าที่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งดังที่คนส่วนใหญ่คิดกันในเวลานี้
  ๓. ต้องมีความกตัญญู มีค่านักปราชญ์ท่านกล่าวไว้ว่า “โลกรอดได้เพราะความกตัญญู กตเวทิตี “ความกตัญญู ถือว่าเป็นคุณธรรมที่สำคัญอย่างยิ่ง ในยุคโลกาภิวัตน์หรือยุคบริโภคนิยมที่เป็นอยู่นี้ความรู้จักบุญคุณของ

พ่อแม่ปู่ตา ยาย ครูอุปัชฌาย์อาจารย์ ลดน้อยลงไปเรื่อยๆ เราจะเห็นได้ว่าลูกทอดทิ้งพ่อแม่ผู้แก่เฒ่าให้ได้รับความลำบากมากขึ้น ดังนั้น การสอนเรื่องความกตัญญูทศเวทต่อบุคคลผู้มีพระคุณอย่างเดียวนั้นไม่พอ ต้องสอนให้คนกตัญญูทศเวทต่อบ้านเมือง ชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ชาติสิ่งแวดล้อมของโลกด้วย ถ้าไม่อย่างนั้นแล้วมนุษย์จะไม่มีที่ จะอยู่อาศัย เพราะโลกมันจะฉิบหายอยู่แล้ว

๔. ต่อไปนี้คนต้องดูแลธรรมชาติสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ เพราะที่ผ่านมาบรรพบุรุษของเราทำ บาบไว้มากแล้ว คือ ทำลายธรรมชาติป่าไม้ภูเขาแทบจะไม่เหลือแล้ว ดังนั้นต่อไปนี้บรรดาลูกหลานมนุษย์ รุ่นใหม่จะต้องมาร่วมกันไถ่บาปด้วยการดูแลรักษา ปลูกป่าทดแทนในส่วนที่สูญหายไป แม้จะทำได้ไม่เต็มที่ ก็ยังดีกว่าไม่ทำอะไรเลย ถ้าไม่อย่างนั้นเราทั้งหลายจะถูกตราหน้าว่า (เป็นอกตัญญู)
๕. ประการสุดท้ายจะต้องไม่ขาดประณิธานใจ ทำอย่างไรเราจะสามารถปลูกฝังอุดมการณ์ อุดมคติให้กับคน ๓ วัย ที่โครงการกำลังกระทำอยู่คือทั้งวัยภูมิปัญญาผู้สูงวัยในท้องถิ่น นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญทั้งหลายต้อง ลงมาช่วย เพื่อให้เป็นระบบจริงๆ กลุ่มบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งที่สำคัญคือ กลุ่มเยาวชนที่จะเข้ามารับการ ถ่ายทอดส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นต่อไป

อำนาจเจริญก็เป็นความหวังอีกจุดหนึ่งที่กำลังก่อตัวขึ้น ตั้งอยู่ และก้าวต่อไป แต่จะสำเร็จหรือไม่ก็ คอยติดตามดู...ขอเจริญพร

สิ่งที่ท่านพระครูมงคลวิวัฒน์ ได้เสนอแนวทางนั้น เป็นเรื่องของคุณธรรมขั้นพื้นฐานในใจคนที่ต้อง สร้างให้เกิดขึ้นมา เป็นการเตือนสติให้ผู้ที่เกี่ยวข้องระลึกไว้เสมอว่า คนกับป่า แยกจากกันไม่ได้ คนต้องมี คุณธรรมในการอยู่ร่วมกับป่า ร่วมกันอนุรักษ์ และส่งต่อให้ลูกหลานสืบทอดต่อไป

สำหรับบทความ อำนาจเจริญโมเดลในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากพันธุ์พืชท้องถิ่น โดย นางรัตนา เพ็ชรอุไร ผู้อำนวยการกองบริหารงานวิจัย มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นสิ่งหนึ่งที่บ่งบอกถึงการ เปลี่ยนแปลงทัศนคติบางอย่าง ที่เกิดขึ้นจากการที่ท่านได้รับรู้ถึงที่ไปที่มาของโครงการฯ นี้ตั้งแต่ต้น ซึ่งในที่นี้ หมายถึง การเริ่มทำงานแบบสหสาขาวิชาของนักวิจัย มหาวิทยาลัยมหิดล ภายใต้กรอบการดำเนินงานของ โครงการ อพ.สธ. นั้นเริ่มมาตั้งแต่ปี ๒๕๕๒ ที่จังหวัดกาญจนบุรี และกว่าจะมาเป็นระบบงานที่พร้อมขยายผล มาที่มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตอำนาจเจริญ ก็ผ่านกระบวนการจัดการ ปรับปรุงมาหลายครั้ง ผอ. รัตนา จะทราบเรื่องเหล่านี้เป็นอย่างดี ซึ่งท่านได้สรุปเรื่องราวไว้ดังนี้ครับ

อำนาจเจริญโมเดลในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากพันธุ์พืชท้องถิ่น เกิดจากความมุ่งมั่นของทีมนักวิจัยสาขาต่างๆ หลายส่วนงานของมหาวิทยาลัยมหิดล และทีมภาคประชาชนจังหวัดอำนาจเจริญ ร่วม ทำงานศึกษาวิจัยแบบบูรณาการร่วมกัน โดยมหาวิทยาลัยมหิดลและผู้บริหารทางจังหวัดให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง โดยมีเจตนาธรรมเดียวกัน ในการสนองพระราชดำริฯ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อรักษาพื้นที่ปกปักรักษาพันธุ์พืช จังหวัดอำนาจเจริญ เป็นโมเดล ที่เกิดจากนวัตกรรมในการทำงาน วิจัยร่วมกันแบบบูรณาการระหว่างมหาวิทยาลัยมหิดล กับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งมีทั้ง ๓ วัย ทั้งวัยเด็ก (ประถม มัธยม อุดมศึกษา) วัยผู้ใหญ่ (ครู พ่อ แม่ ผู้นำท้องถิ่น) และวัยผู้สูงอายุ (ปราชญ์ชาวบ้าน) ตลอดจนข้าราชการ พระสงฆ์ และบุคคลอาชีพต่างๆ ในจังหวัดอำนาจเจริญ ได้เห็นถึงความสำคัญ เกิดจิตสำนึกมาร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น โดยมีทีมอาจารย์และนักวิจัยในสาขาต่างๆ จากหลายส่วนงานของมหาวิทยาลัยมหิดล ใช้กระบวนการวิจัย และจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ให้ความรู้ แก่ผู้เข้าร่วมโครงการทุกภาคส่วน จนเกิดความคิดเชิงบวก เกิดความเข้าใจในสภาพการคงอยู่และการ เปลี่ยนแปลงของพันธุ์พืชชนิดต่างๆ ตามฤดูกาล จนชุมชนสามารถจัดเป็นฐานข้อมูลความหลากหลายทาง

ชีวภาพของพื้นที่ป่า ในเขตอำเภอต่างๆ ครอบคลุมเกือบทั้งจังหวัด เปรียบเหมือนเป็น “พิพิธภัณฑ์ป่า” เก็บไว้ให้เยาวชนรุ่นต่อไปได้ภาคภูมิใจและเกิดความหวงแหน เป็น “สมบัติของจังหวัด” ของประเทศ สะท้อนให้เห็นว่า “ความสมบูรณ์ของป่า” ส่งผลให้ประชาชนในท้องถิ่นนั้น มีความสมบูรณ์มั่นคงทางอาหาร ที่อยู่อาศัย ยา รักษาโรค มีคุณภาพชีวิตที่ดี สุขภาพดี จิตใจก็สมบูรณ์แข็งแรงตามไปด้วย อีกทั้งนำไปสู่การสร้างความรัก ความสามัคคี สร้าง “คนคุณภาพ” เป็นกำลังสำคัญของชาติ และพัฒนาประเทศไปสู่ความยั่งยืนอย่างแท้จริง

ผมคงจะไม่สรุปอะไรมากนักครับ ด้วยเห็นว่าท่านได้กล่าวถึงการทำงานในรูปแบบของบูรณาการ คน แผนการทำงาน ข้อมูลจากการวิจัย จนนำไปสู่การตอบโจทย์ของงานวิจัยโครงการฯ นี้ ได้อย่างชัดเจน มีเพียงสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่เกิดขึ้นมา แต่ไม่ค่อยมีใครรับรู้อย่างเป็นทางการ มันเป็นเรื่องการเปิดโอกาสให้กับการบริหารจัดการแผนการดำเนินงานในโครงการฯ นี้ โดยมีการรับฟังเหตุผลกันเป็นอย่างดี หลายครั้งที่จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแผน ปรับเปลี่ยนคน หรือรวมไปถึงเรื่องของงบประมาณ นับได้ว่าสิ่งนี้เป็นอีกเรื่องหนึ่งของการปรับทัศนคติและปรับตัวเข้าหากันเพื่อประโยชน์ต่ออย่างแท้จริง

แนวความคิดการส่งมอบป่าชุมชนให้ลูกหลาน ของนายสมาน ต้นจันทน์ ผู้ใหญ่บ้านดอนก่อ ม.๙ ต.ปลาข้าว อ.เมือง จ.อำนาจเจริญ ท่านได้แสดงความเห็นไว้และสอดคล้องกับประเด็นของการปรับตัวและทัศนคติไว้ดังนี้

ปัจจุบัน ป่าในชุมชนลดน้อยลง ในอนาคตถ้าไม่มีการรักษาป่า อาจไม่มีให้ลูกหลานให้เห็นอีก การรักษาป่าจึงเป็นหน้าที่ของคนในชุมชนทุกคนจะต้องช่วยกันอย่างจริงจัง ทุกกลุ่ม ทุกอาชีพ ทุกหน่วยงาน ต้องปลูกจิตสำนึก รมรงค์ให้เห็นประโยชน์ของป่าว่า มีประโยชน์มากแค่ไหน และเมื่อว่ามีประโยชน์แล้ว จะใช้ประโยชน์อย่างไรป่าจะมีความอุดมสมบูรณ์อย่างยั่งยืน และควรให้ความรู้กับชาวบ้าน ให้ชาวบ้านได้รับรู้ว่า พืชที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติมีประโยชน์อย่างไรบ้าง พืชบางชนิดก็นำมาเป็นยารักษาโรคได้ และป่ายังเป็นแหล่งอาหารทั้งคนและสัตว์ เมื่อชาวบ้านรู้และเข้าใจ ก็จัดกิจกรรมส่งเสริมให้ชาวบ้านขยายพันธุ์พืชที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติให้มากขึ้น แนะนำวิธีเก็บของป่าเพื่อการอนุรักษ์ เก็บขยะของป่าจึงจะไม่หมดไปจากป่า แนะนำการใช้ชีวิตประจำวันที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อป่า เมื่อป่าเกิดความอุดมสมบูรณ์ ก็ควรส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ เพื่อให้ชุมชนมีรายได้จากป่าอีกทางหนึ่ง และส่งต่อให้ลูกหลานสืบทอดต่อไป ตราบนานเท่านาน

พ่อสมาน ต้นจันทน์ ได้มาร่วมงาน และสร้างความเข้าใจทั้งกระบวนการทำงาน และสิ่งที่จะเกิดขึ้นกับป่าชุมชน ซึ่งเป็นผลจากการทำงานในโครงการฯ นี้ ท่านเข้าใจถึงแนวทางการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน และวันนี้ท่านพูดถึงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อสร้างรายได้ ก่อนส่งมอบป่าชุมชนให้กับลูกหลานต่อไป ถือว่ากล้าคิดครับ

ความคิดของบุคคลทั้งสาม เกิดขึ้นมาจากการสร้างความคิดขึ้นมาจากสภาพแวดล้อมใหม่ ที่ได้สัมผัสโดยตรงจากการทำงานซ้ำๆ อยู่เช่นนี้ จนได้เห็นการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่มีความซับซ้อน หลากหลาย แตกต่าง มาสู่สิ่งที่เรียบง่าย เข้าใจได้ แล้วเกิดเป็นความเชื่อขึ้นมาว่า มันคือ แนวทางที่เชื่อถือได้ เพราะเห็นมาเช่นนั้น จึงปรับตัวปรับความคิดตามไป

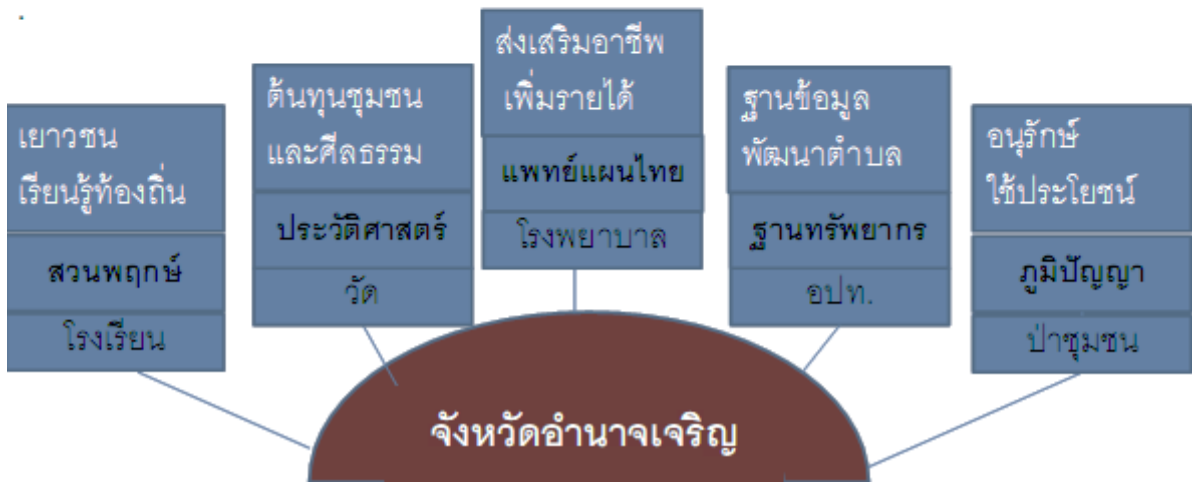
ส่วนที่ ๕ ?????????

ประโยชน์แท้

เศรษฐกิจสร้างสรรค์อำนาจเจริญ

นิ - เวศ - วิทยา - สร้าง - สรรค์ - อำนาจเจริญ

ป่าโคกป่าใหญ่ป่าดงใหญ่หนองป่าดงใหญ่ห้วยหวายป่าดงคำเตื่อยป่าภูหมมติป่าบ้านหาดทรายขาวป่าโคก
โสกใหญ่ป่ากุดปลาตุป่าดงสีบู่ป่าเฉลิมพระเกียรติป่าแหลใหญ่ป่าดงอหังถอก

กว่าที่จะเรียกได้ว่าโครงการวิจัยฯ นี้ ทำงานได้สำเร็จ มันต้องใช้สถานที่หลายแห่งมาก ป่าชุมชนแต่ละแห่งจะถูกใช้เป็นสถานที่จัดงาน พร้อมกับใช้โรงเรียน วัด ศาลาประชาคม เป็นสถานที่จัดกิจกรรมด้วย พื้นที่ขนาดใหญ่บ้าง ขนาดเล็กบ้าง ที่ใช้ประกอบกิจกรรมต่างๆ เช่น ที่ประชุมคณะกรรมการเครือข่ายป่าชุมชน ที่ประชุมเตรียมความพร้อมจัดกิจกรรมป่าสัญจร สถานที่นำเสนอผลการสำรวจความหลากหลายทางชีวภาพป่าชุมชน สถานที่จัดแสดงนิทรรศการจากป่าชุมชน สถานที่จัดประชุมปราชญ์สมุนไพร ไบลาน เห็ด หรือบริเวณเล็กๆ ให้กลุ่มเยาวชนนั่งคุยกัน เพื่อตั้งชมรมอนุรักษ์พันธุกรรมพืช สถานที่เหล่านี้มีความสำคัญยิ่งนักต่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ ให้กันและกัน ซึ่งเท่านี้ยังไม่พอสำหรับการทำงานในโครงการวิจัยฯ นี้ เราต้องการให้คนจำนวนมาก ต่างวัย ต่างความรู้ ต่างประสบการณ์ และต่างความคิดกัน ปรับทัศนคติ ปรับตัวเข้าหากัน โดยการสำรวจความคิดของตัวเองก่อนว่า เราคิดอะไรอยู่ท่ามกลางความคิดของคนอื่นๆ ก่อนที่จะก้าวมาสู่การร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมกันทำงาน ดังนั้นสถานที่ดังกล่าวจะมีทั้งการให้และการรับ ในเรื่องของความคิดแทบจะไม่ขาดสาย

อำนาจเจริญโมเดลสำหรับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากพืชท้องถิ่นในฉบับของ ผศ.ธนารักษ์ จันทรประสิทธิ์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ผู้ซึ่งในขณะนักวิจัย และเครือข่ายป่าชุมชนจะเรียกกันว่า อาจารย์เป็กก็ ท่านสังเกตเห็นบรรยากาศแห่งการสนทนาที่ภาษาอีสานเรียกว่า โสเหล่ นั้น มันเกิดขึ้นและแผ่ไวกว้างด้วยสีสรรที่มีคุณค่า เกิดผลมากกว่าพูดคุย และการอบรมสั่งสอน

ผมได้ยินเรื่องราวของการทำกิจกรรมเกี่ยวกับป่าชุมชนของ จ.อำนาจเจริญผ่านทาง ผศ.เกษม กุลประดิษฐ์ และ ดร.รมณีย์ ทองดารา ซึ่งในครั้งนั้นยังไม่ค่อยเข้าใจสักเท่าไรว่า กิจกรรมนั้นมีวัตถุประสงค์หรือเพื่อเป้าหมายอย่างไร จนได้มีโอกาสเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมดังกล่าว ถึงจะเป็นช่วงเวลาท้ายๆ ของกิจกรรมนี้แล้ว ครั้งเมื่อผมได้เดินทางมา จ.อำนาจเจริญ ครั้งแรกตามคำเชิญของ ผศ.เกษม เพื่อเข้าร่วมประชุมการเตรียมงานป่าสักจรป่ากุดปลาตุกและการเตรียมงาน เพื่อเปิดศูนย์ประสานงานโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ประจำภาคอีสานตอนใต้ สิ่งที่ผมประหลาดและประทับใจไปพร้อมกันก็คือ ผู้เข้าร่วมประชุมคือ ชาวบ้านหรือผู้แทนชาวบ้าน ประชาชนชาวบ้านและเด็กๆ นักเรียนทั้งหลายที่มีการพูดคุยกันอย่างสร้างสรรค์ ไม่มีบรรยากาศการประชุมน่าเบื่อเลย ผมรู้สึกถึงความหวังและความตั้งใจที่ทุกๆ คนที่ร่วมประชุมกันนั้น อยากจะให้ป่าหรือพันธุ์พืชที่อยู่ในป่าของตนนั้น คงอยู่ควบคู่ไปกับชุมชนและสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และยิ่งมารู้ภายหลังว่า กิจกรรมดังกล่าวนี้ทุกๆ คนต่างเสียสละทั้งแรงกาย แรงใจ หรือแม้แต่เงินส่วนตัวบางส่วน ทั้งๆ ที่โครงการนี้ก็ยังมีงบประมาณสนับสนุนอยู่ก็ตาม ยิ่งทำให้ผมสนใจและอยากมีส่วนร่วมในกิจกรรมนี้มากยิ่งขึ้น ซึ่งพลังความร่วมมือและความตั้งใจจริงของคนในชุมชนนี้เองที่ต้องการจะปกป้องรักษาป่าที่อยู่ในชุมชนของตนเองให้คงอยู่ต่อไป เพื่อลูกหลานของพวกเขา ดังจะเห็นได้จากความเสียสละของประชาชนชาวบ้าน ผู้ซึ่งมีวิชาความรู้ระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นแขนงต่างๆ ที่นำเอาความรู้ของตนออกมาเผยแพร่ ไม่หวงวิชา เพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้รับเอาไปใช้ประโยชน์ต่อไป และในขณะที่กิจกรรมนี้ ก็ได้รับความสนใจจากเด็ก เยาวชนที่กำลังจะกลายมาเป็นพลังทดแทนในกับชุมชนต่อไปในอนาคต ต่างก็อยากเข้ามามีส่วนร่วมโดยไม่มีการบังคับ ซึ่งสังเกตได้จากทุกครั้งที่จัดกิจกรรมป่าสักจรจะมีเด็กๆ เยาวชนมากมายมาเข้าร่วมเสมอ พร้อมกับการนำเสนอเรื่องราวที่พวกเขาพบในป่าของพวกเขาอย่างน่าสนใจและสนุกสนาน และในทุกๆ ครั้งที่จัดกิจกรรมป่าสักจร ก็จะมีเรื่องราวหรือการเกิดกิจกรรมเกี่ยวกับป่ามานำเสนอ กลุ่มคนกลุ่มสำคัญที่ผมเห็นแล้วประทับใจมากที่สุด คือ กลุ่มผู้ใหญ่หรือกลุ่มกลางระหว่างเด็กและผู้สูงอายุ ที่กระโดดเข้ามาร่วมทำกิจกรรมนี้มากกว่ากลุ่มอื่นๆ ที่อาจจะเป็นคนกลุ่มใหญ่ของแต่ละชุมชนด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพวกเขารู้สึกอย่างไรกับป่าชุมชนของพวกเขา สำหรับผมแล้ว คนกลุ่มนี้สำคัญมาก เพราะจะเป็นผู้ที่มีกำลังที่กำหนดทิศทางของการกระทำใดๆ ในชุมชนของตน เป็นผู้รับการถ่ายทอดความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นจากผู้สูงวัยหรือประชาชนชาวบ้าน นำมาใช้ประโยชน์ให้เกิดคุณค่าแก่ชุมชน และยังเป็นตัวอย่างที่ดี ที่จะให้เด็กๆ เยาวชนในชุมชนเห็นเป็นแบบอย่างที่ดี และเด็กๆ เหล่านี้ก็จะสามารถรับเอาสิ่งดีๆ เหล่านี้ไปปฏิบัติและพัฒนาให้ดีขึ้นต่อไปในอนาคตด้วยความสมัครใจ และจะเป็นการทำกิจกรรมที่สืบเนื่องคงอยู่ได้ต่อไปอย่างยั่งยืน โดยที่ทุกคนในชุมชนในแต่ละป่าของ จ.อำนาจเจริญ เป็นผู้กำหนดและดำเนินการด้วยตัวของพวกเขาเองอย่างแท้จริง

เบื้องหลังของการสนทนา การประชุม การพูดคุย ในเครือข่ายของคณะกรรมการปาฐกถา คือ ระบบการจัดการตนเองท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน หากแต่การจัดเตรียมผู้คน บรรยากาศ และองค์ประกอบของการจัดกิจกรรมให้เหมาะสม ที่เหลือจะเกิดระบบการจัดการตนเองแบบมีศูนย์กลางเกิดขึ้น เพื่อประคองให้ความคิดสร้างสรรค์เกิดขึ้นได้นานๆ หรือถ้าจะเรียกง่ายๆ สถานที่และสภาพแวดล้อมดีๆ จะทำให้เกิดกลไกการทำงานที่เอื้อให้เกิดความคิดที่ดีตามมาด้วยเสมอ บางทีเกิดขึ้นเอง บางทีเกิดจากการจัดการ ในกรณีของการดำเนินงานในโครงการวิจัยฯ นี้ อาศัยว่าทุกเดือนจะเกิดกิจกรรมซ้ำๆ ในสถานที่ต่างกัน เราเรียนรู้ได้ว่า สถานที่ดีสำหรับสร้างสรรค์ความคิดให้กันควรเป็นอย่างไร

คุณพรชัย จุฑามาศ รองผู้อำนวยการโครงการ อพ.สธ. นับได้ว่าท่านเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญยิ่งต่อการขับเคลื่อนงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรท้องถิ่นของประเทศ โดยมีโครงการ อพ.สธ. เป็นกลไกหลัก ท่านได้ติดตามงานของจังหวัดอำนาจเจริญมาตั้งแต่กำหนดแนวคิดในการทำงานเมื่อต้นปี ๒๕๕๔ เนื้อหาที่ท่านได้แสดงในบทความนี้มีความเกี่ยวข้องกับสถานที่สำคัญ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในกระบวนการทำงาน ในเชิงของการสร้างสรรค์ความคิด จนเกิดเป็นความเข้าใจในความคิดตนเอง และความคิดผู้อื่น จนเกิดเป็นผลแห่งความสำเร็จ นำไปขับเคลื่อนงานต่อกันไปเป็นทอดๆ ดังนั้น สถานที่ จะมีความหมายรวมความไปถึงเรื่องราว เนื้อหา ผู้คน และกิจกรรม ที่ไปปรากฏอยู่พร้อมกัน ณ เวลาใดเวลาหนึ่ง และทำสิ่งที่มีคุณค่าขึ้นมาด้วยกัน ท่านรองฯ พรชัย ได้กล่าวถึงสถานที่เอาไว้มากมาย ในบทความด้านล่างนี้

ตามที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสืบทอดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการรักษาฐานทรัพยากรของประเทศ นำไปสู่เศรษฐกิจพอเพียง ในการที่จะพึ่งตนเองได้นั้นจำเป็นต้องมีฐานทรัพยากร ได้แก่ ทรัพยากรกายภาพ ทรัพยากรชีวภาพ และทรัพยากรวัฒนธรรม และภูมิปัญญา โดยที่ผ่านมามีการดำเนินการของหน่วยงานที่ดำเนินการสำรวจทรัพยากรและมีการบันทึกเป็นรูปเล่มในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดอำนาจเจริญ ซึ่งมีการบันทึกในเรื่องของทรัพยากรในระดับตำบล และได้มีเป็นสารานุกรมออกมา ๒ เล่ม เล่มหนึ่งเป็นเรื่องของพืชพรรณไม้ การใช้ประโยชน์ เรื่องของสัตว์ เรื่องของชีวภาพต่างๆ อีกเล่มหนึ่งเป็นเรื่องของปราชญ์ ผู้รู้ในท้องถิ่น ซึ่งจะมีภาพ ที่อยู่ ความถนัด และพิกัดทางภูมิศาสตร์ ซึ่งเรื่องนี้เป็นเรื่องที่น่าสนใจหากปราชญ์ไม่ทราบว่า ตนเองเป็นผู้ดูแลและมีความเชี่ยวชาญในทรัพยากรใด เมื่อมีชาวต่างชาติไปถึง ปราชญ์ชาวบ้านก็อาจจะมอบความรู้ด้านพรรณพืชต่างๆ ที่เป็นภูมิปัญญาที่สำคัญของบ้านเราให้กับเขาไปได้ ต่อมา พ.ศ. ๒๕๕๒ ในขณะที่จะเตรียมทำแผนแม่บท อพ.สธ. ระยะ ๕ ปีที่ห้า (๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ – ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๙) ซึ่งรับสั่งให้ทำ “ฐานทรัพยากรท้องถิ่น” โดยมีโรงเรียนเป็นกำลังช่วยในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช และมีการกิจกรรมหนึ่งคือ การกิจการทำแผนพัฒนาเกษตรของท้องถิ่น การจะทำแผนได้นั้นจะต้องมีข้อมูลทั้งกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคม ศักยภาพชุมชน และภูมิปัญญา เพื่อนำไปต่อยอดในการดำเนินงานในเรื่องของฐานทรัพยากรท้องถิ่น ทางโครงการมุ่งเน้นไปที่จังหวัดอำนาจเจริญ เนื่องจากทางโครงการมีอาจารย์เกษม กุลประดิษฐ์ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้ประสานงานด้านฐานทรัพยากรท้องถิ่น อพ.สธ. ก็ได้ไปดำเนินการที่จังหวัดอำนาจเจริญ เนื่องจากว่ามหาวิทยาลัยมหิดลได้จัดตั้งวิทยาเขตอำนาจเจริญขึ้น มีโครงการในการบูรณาการการใช้ประโยชน์ในเรื่องของทรัพยากรท้องถิ่น ซึ่งดำเนินการมากกว่า ๓ ปีแล้ว ขณะนี้มีปาฐกถาได้เข้ามาดำเนินการร่วมกับทางมหาวิทยาลัยมหิดล ๑๓ ปา และในปีหน้านี้จะมีอีก ๑๔ ปา ซึ่งเราก็จะมีการประชุมวิชาการ “ตุ้มโฮม ฮ่วมเฮง ฮักแพงป่า” ในระหว่างวันที่ ๒๐ – ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๗ ซึ่งก่อนหน้าก็ได้มีการประชุมป่าสัญจรมาโดยตลอดจนครบ ๑๒ ปา เมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๗ ที่ผ่านมา ในวันนั้นได้พูดถึงอำนาจเจริญ Model ซึ่งทางโครงการเน้นเรื่องอำนาจเจริญเพราะว่า ที่จังหวัดอำนาจเจริญได้มีสารานุกรม ซึ่งเป็นการเปิดเผยต่อบุคคลภายนอก แต่ถ้าท้องถิ่นไม่ระมัดระวัง ขาดภูมิคุ้มกัน

ก็อาจจะเป็นข้อเสียเปรียบคนอื่นในอนาคต จึงได้เข้ามาดำเนินการโดยผ่านทางมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตอำนาจเจริญ ซึ่งทางมหาวิทยาลัยมหิดลเป็นมหาวิทยาลัยที่ร่วมสนองพระราชดำริ อพ.สธ. และเป็นปัญญาของแผ่นดิน

ในปัจจุบันแผนแม่บทของโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ม.มหิดล ก็ได้สอดคล้องกับแผนพัฒนามหาวิทยาลัย ในเรื่องของการเรียน การสอน การวิจัย การบริการวิชาการ ก็จะเป็นเรื่องเดียวกัน ดังนั้นในการพิจารณาเราก็มองเห็นว่า การที่มหาวิทยาลัยมหิดลมาจัดตั้งวิทยาเขตอำนาจเจริญที่จังหวัดอำนาจเจริญ โดยคิดว่าในความมุ่งหวังต้องการให้คนอำนาจเจริญนั้นได้เล่าเรียนที่ในวิทยาเขตนี้ โดยเป้าหมายในเรื่องของอาหารและเรื่องของคุณภาพ ซึ่งจะเป็นเรื่องของการเกษตรและการสาธารณสุข ตรงนี้ถ้าเรามามองดูว่า เด็กอำนาจเจริญสามารถเข้ามาเล่าเรียนที่มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตอำนาจเจริญได้หรือไม่ อันนี้อาจจะยังไม่ได้มากพอ ซึ่งพ่อแม่ การที่ส่งลูกไปเรียนต่างถิ่นนั้นก็จะเป็นห่วง หากลูกได้เล่าเรียนที่ มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตอำนาจเจริญ ก็จะเป็นสิ่งที่ดี ดังนั้นเราคงต้องไปสร้างเด็กตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา ให้มีความพร้อมโดยที่จังหวัดอำนาจเจริญ เป็นจังหวัดที่สนองพระราชดำริ ถ้ามีนโยบายเรื่องแผนการศึกษาและแผนการพัฒนาท้องถิ่นอย่างชัดเจน เราก็สร้างเด็กขึ้นมา โดยในระยะสั้น คือเด็ก ระดับ ม.๔ - ม. ๖ มีการสอนตัวเข้ม เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสเข้าเรียน ระยะกลาง ม.๑- ม.๖ , ระยะยาวคือ ป.๑-ม.๖ นั่นคือ ๓ ปี ๖ ปี และ ๑๒ ปี และถ้าดำเนินการต่อเนื่องเด็กในอำนาจเจริญก็จะได้มีโอกาสได้เข้าไปเรียนในมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตอำนาจเจริญ เมื่อเด็กเข้าเรียนแล้วเราก็จัดหาทุนสนับสนุน ซึ่งทุนนี้อาจจะมาจากท้องถิ่น โดยอาจจะมีการได้ทูลเกล้าฯถวาย ทุนกับสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นทุนของจังหวัดในการที่ให้เด็กอำนาจเจริญได้รับพระราชทานทุนการศึกษาและทำสัญญา เพื่อให้เด็กนั้นได้กลับมาทำงานเป็นประโยชน์ให้กับท้องถิ่น อันนี้เป็นเป้าหมาย แต่เป้าหมายคือ เด็กที่เรียนที่อำนาจเจริญนั้น ถ้าได้เรียนรู้ในเรื่องของฐานทรัพยากรและมีการพัฒนาทรัพยากรนั้นให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ซึ่งเป็นการสร้างงาน โดยใช้แนวทางในเรื่องของงานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนที่เข้าถึงในเรื่องของธรรมชาติแห่งชีวิตสรรพสิ่งล้วนพันเกี่ยว ประโยชน์แก่แก่มหาชน และในเรื่องพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ ซึ่งในแนวคิดของการดำเนินงานในเรื่องฐานทรัพยากรท้องถิ่นในแผนแม่บทระยะ ๕ ปีที่ห้า ซึ่งก็จะมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือ องค์การปกครองท้องถิ่น ในส่วนของโรงเรียนที่เป็นเด็กในระบบ ซึ่งเป็นสมาชิกสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน เรื่องของเยาวชน เรื่องของการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) เรื่องของการเข้าร่วมสนองพระราชดำริ และมีมหาวิทยาลัยท้องถิ่น ซึ่งจะมาพัฒนาต่อยอดคือ มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตอำนาจเจริญ และก็ยังมี อพ.สธ. และหน่วยงานที่ร่วมสนองพระราชดำริอีก ๑๔๐ หน่วยงานที่พร้อมจะเข้ามาช่วยสนับสนุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่จังหวัดอำนาจเจริญมีโรงพยาบาลพนา ที่มีการใช้แพทย์แผนไทยในการที่จะรักษาคู่ขนานกับการแพทย์แผนปัจจุบัน และมีโรงงานในการผลิตยา จังหวัดก็จะมีการสนับสนุนเรื่องของโรงงาน ในการเตรียมวัตถุดิบสมุนไพรเพื่อที่จะเข้าสู่โรงงาน ถ้ามองภาพว่าโรงพยาบาลพนานั้นก็สามารถดูแลในเขตอีสานใต้ และอาจขยายผลต่อไปยังประเทศลาวได้ จากการสอบถามแล้วปรากฏว่า ในเรื่องของวัตถุดิบสมุนไพรยังไม่ชัดเจน ซึ่งทางโครงการได้มีการประชุมร่วมกับทางกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก และกรมป่าไม้ ในการที่จะส่งเสริมในการปลูกพืชสมุนไพรในพื้นที่ป่าชุมชน เนื่องจากปัจจุบันเรื่องของวัตถุดิบในเรื่องสมุนไพรขาดแคลนและราคาสูง อีกทั้งคุณภาพก็ต่ำลง ในความเป็นจริงเรามีข้อมูลในเรื่องการปลูก การขยายพันธุ์ หรือการที่ปลูกแล้วนั้นก็มีสรรพคุณที่มีคุณสมบัติในการที่จะผลิตยาสมุนไพรนั้นก็ยังไม่ชัดเจน ดังนั้นในเรื่องนี้หากใช้แนวทางที่จะพัฒนาทั้งระบบ ซึ่งเรียกว่า “อำนาจเจริญ Model” โดยมองภาพว่า ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ เราจะหวนดูทรัพยากรสิ่งสินตน เราจะสำรวจขึ้นทะเบียนทรัพยากรที่มีอยู่ ซึ่งทรัพยากรนั้น ๆ ก็จะมีภูมิปัญญาในการที่จะนำไปพัฒนาต่อยอดโดยมีงานวิจัยเข้ามาสนับสนุนความเป็นมาตรฐานในการที่จะพัฒนาเรื่องผลิตภัณฑ์ และบรรจุ

ภักดิ์ต่างๆ ซึ่งในเรื่องนี้ทางโครงการคิดว่าน่าจะเกิดประโยชน์สูงสุดให้แก่จังหวัดอำนาจเจริญ และเป็นตัวอย่างให้แก่จังหวัดต่างๆ ที่ร่วมสนองพระราชดำรินโยบายโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งจะต้องได้มีการหารือลงในรายละเอียดต่างๆ อีกมาก

โดยสรุปแล้ว สิ่งที่ท่านรองฯ พรชัยเห็นและรู้สึกได้ว่า ระบบจัดการตนเองในสภาพพื้นที่ หรือสถานที่ต่างๆ จะไปเกี่ยวข้องกับคนที่หลากหลายทั้งช่วงวัย ตำแหน่ง อาชีพ ประสบการณ์ กระบวนการที่จะควบคุมและจัดการให้แต่ละครั้งที่มีกิจกรรมใดๆ ในสถานที่ต่างๆ นั้น เกิดเป็นผลลัพธ์ตามที่เราคาดหวัง จึงจะเรียกได้ว่า เราบริหารเวลา สถานที่และคนได้อย่างเป็นธรรมชาติ

รูปแบบการอนุรักษ์ และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติจากป่าชุมชนในจังหวัดอำนาจเจริญ ในมุมมองของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อย่างเช่น นายสุทิน บุญแข็ง ผู้อำนวยการโรงเรียนปลาค้าววิทยานุสรณ์ ถ้าได้พิจารณาเห็นว่า โรงเรียนจำเป็นต้องได้รับการจัดการ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์มากกว่าเดิม ด้วยเหตุว่าสภาพแวดล้อมรอบโรงเรียน ผู้คนในชุมชน และเด็กนักเรียน กำลังเปลี่ยนไป และที่สำคัญป่าชุมชนก็เปลี่ยนไปแล้วด้วย ในฐานะของผู้บริหารโรงเรียนปลาค้าววิทยานุสรณ์ ท่านได้เสนอความคิดไว้ว่า

ในกรอบปฏิรูปการศึกษา รอบ ๒ รวมทั้งกรอบจรรยาบรรณของอาชีพครู ได้กล่าวถึงการเข้าถึงชุมชน และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทุกอย่างที่อยู่รอบๆ พื้นที่บริการของสถานศึกษา โดยให้สิ่งที่อยู่รอบข้างเป็นครู ดังสโลแกนของสภาการศึกษาที่ว่า “ท่องเน็ตในโลกกว้าง ให้สิ่งรอบข้างเป็นครู”

โรงเรียนปลาค้าววิทยานุสรณ์ ได้เป็นโมเดลประเทศไทย ในการพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมชุมชน จากกิจกรรม “เก็บป่าเล็ก เพื่อรักษาป่าใหญ่” จนได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียวครั้งที่ ๑๓ และยังมีกิจกรรมอื่นๆ อีกมากมายที่ได้รับการยอมรับจากคนพื้นที่และคนนอกพื้นที่ รวมทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ได้เผยแพร่ ครั้งแล้ว ครั้งเล่า ทั้งที่อยู่ท่ามกลางภาวะความขัดแย้งกับผู้นำชุมชนบางท่าน และผู้บุกรุกใช้ประโยชน์ในพื้นที่ แต่การบริหารจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้ดำเนินการ รวมทั้งนักเรียนแกนนำก็สามารถคลายความขัดแย้งได้ในระดับที่น่าพอใจ ในฐานะที่ผมเป็นผู้บริหารครูผู้ดำเนินการได้รวบรวมประสบการณ์จากเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินการ สามารถนำมาสรุปเป็นรูปแบบหรือโมเดลการอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ในฉบับของผม ในฐานะผู้บริหารโรงเรียนปลาค้าววิทยานุสรณ์ ดังนี้

๑. การบูรณาการการศึกษาลงในกิจกรรมการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ทุกรายวิชา ทั้งนี้เพื่อสร้างนิสัย สร้างพฤติกรรม ให้รักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ
๒. ขยายผลสู่ชุมชน โดยใช้ผู้เรียนเป็นตัวเชื่อมโยงไปสู่ชุมชน
๓. นำกิจกรรม “เก็บป่าเล็ก เพื่อรักษาป่าใหญ่” ซึ่งเป็นนวัตกรรมที่นำไปใช้กับเกษตรกร และประชาชนทั่วไป ไปใช้กับคนจังหวัดอำนาจเจริญทุกพื้นที่ เก็บป่าเล็กเพื่อรักษาป่าใหญ่ หมายความว่า ให้เกษตรกรเก็บป่าหัวไร่ ปลายนา เอาไว้ใช้ประโยชน์ เพื่อลดการใช้ประโยชน์จากป่าใหญ่ที่เป็นสาธารณะที่อยู่ใกล้ชุมชน
๔. ผู้บริหารโรงเรียนทุกโรงเรียนต้องให้การสนับสนุนครูแกนนำด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร
๕. ในระดับโรงเรียนควรทำกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์
๖. การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทุกกิจกรรม และมีการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริง
๗. การส่งเสริมอาชีพให้กับชุมชน เพื่อหลีกเลี่ยงการทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
๘. การทำภาคทศิก การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน โดยให้มี บ้าน วัด โรงเรียนเป็นหลักในการทำภาคทศิการ่วมกัน

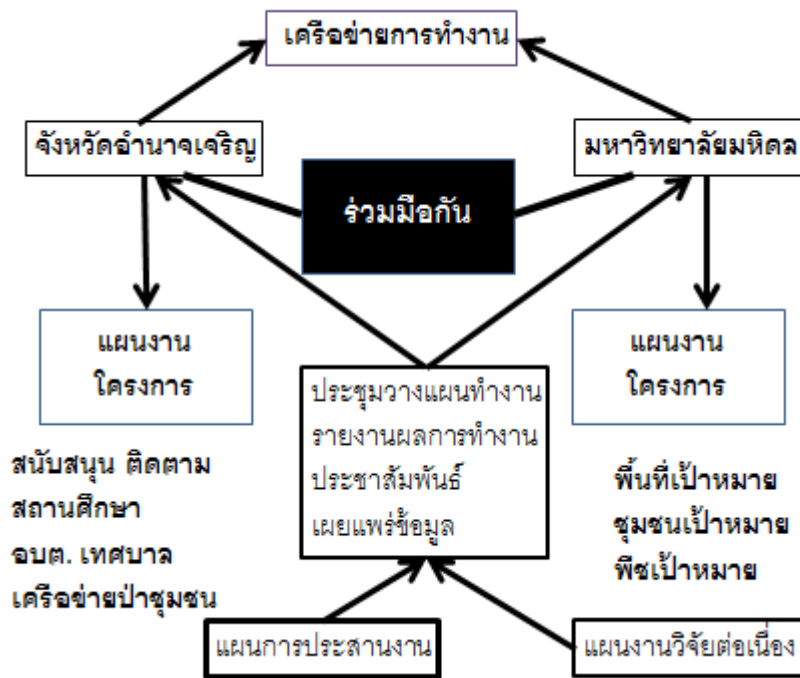
๙. ให้มีคณะกรรมการดูแลป่า โดยแบ่งหน้าที่ และการครบวาระให้ชัดเจน

๑๐. ให้มีหลักสูตรท้องถิ่นด้านการอนุรักษ์ ใช้ในโรงเรียนอย่างเป็นรูปธรรม

ทั้งหมดนี้คือ รูปแบบความคิดในการที่จะนำโรงเรียนและบุคลากรในโรงเรียน มาเป็นกลไกเสริมให้กระบวนการดูแลรักษาป่าชุมชนเกิดขึ้นได้ โดยไม่กล่าวถึงการประชุมระดมสมองกันเหมือนเมื่อก่อน แต่จะใช้บรรยากาศทำงานแบบไม่เป็นทางการ เป็นเครื่องมือทำงาน ไม่มีการขอบเขตของการดำเนินงาน ปล่อยให้ขับเคลื่อนไปตามจังหวะ แต่ในกรณีที่จะต้องมีความชัดเจนของกติกาบางอย่าง เพื่อการลดความขัดแย้ง ก็จำเป็นต้องมีระเบียบการบางประการเอาไว้ด้วย แต่ไม่ควรมีมากจนเกินความพอดี จนกระทั่งเกิดบรรยากาศการทำงานที่เป็นทางการ นี้คือ มุมมองของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ไม่ว่าจะเป็นผู้ใดที่มีโอกาสร่วมงาน ท่านรองฯ พรชัย อาจารย์เป็กกี้ หรือ ผอ.สุทิน ท่านทั้งสาม เห็นความคิดที่เกิดขึ้นจากกระบวนการทำงานว่า มีความสำคัญมากกว่าผลสุดท้ายของงานที่เกิดขึ้น เมื่องานนั้นๆ สิ้นสุดลงแล้ว ความคิดสร้างสรรค์เกิดขึ้นได้ในสถานที่ต่างๆ ก่อให้เกิดประโยชน์แตกต่างกันไป เป็นเหมือนการสะสมเอาไว้ รอคนต่างๆ มาหยิบไปใช้งาน หรืออาจจะรอคนต่างๆ มาเห็นแล้วเกิดเป็นความคิดดีๆ ไปใช้งานได้เหมือนกัน การปล่อยให้เกิดกระบวนการเช่นนี้ในพื้นที่ทำงานต่างๆ เป็นสิ่งที่ดีงาม เพราะเรามีความเชื่อว่า ความคิดสร้างสรรค์เกิดขึ้นได้ในทุกสถานที่ ถ้าตรงนั้นมีความหลากหลาย เห็นการเปลี่ยนแปลง และความตั้งใจที่จะเรียนรู้กันและกัน

ส่วนที่ ๒ ?????????

ด้วยการดำเนินงานสำหรับโครงการนี้ จะมีกลุ่มคนทำหน้าที่แตกต่างกันไป เพื่อขับเคลื่อนให้กระบวนการทำงานนี้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง หน้าที่หลักดังกล่าวประกอบไปด้วย การดูแลเรื่องนโยบาย การดูแลเรื่องการวางแผน และการลงมือปฏิบัติงาน มีคำถามแบบกังวลขึ้นมาในระยะหลังนี้ว่า แล้วจะทำกันอย่างไร ให้ผู้คนที่ต้องจัดการให้กระบวนการทำงานนี้เดินทางทำงานไปอย่างต่อเนื่อง เพราะว่าเงื่อนไขหรือสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงานอาจจะเปลี่ยนแปลงไป และส่งผลกระทบต่อการทำงานในอนาคตก็ได้ ถ้าเครือข่ายงานไม่ได้รับการบริหารจัดการเครือข่ายอย่างเหมาะสม อาจจะทำให้การทำกิจกรรมต่างๆ ตามที่เคยเป็นอยู่อาจจะมีอุปสรรคขึ้นมาก็ได้

นางสมศิริ โปธารินทร์ ประจำศูนย์ประสานงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง โครงการ อพ.สค.-มหิดล วิทยาเขตอำนาจเจริญ ได้แสดงความคิดเห็นออกมาดังนี้

จากสถานการณ์การบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้อย่างต่อเนื่องในหลายพื้นที่ ทำให้พื้นที่ป่าของประเทศไทย มีจำนวนลดลงเป็นปริมาณมาก ก่อให้เกิดผลกระทบและความขัดแย้งเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่ทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จังหวัดอำนาจเจริญได้รับผลกระทบดังกล่าวเช่นกันในหลายพื้นที่ สิ่งหนึ่งเราปฏิเสธไม่ได้ในการอนุรักษ์ แต่ยังมีบางกลุ่มมีการทำลายอย่างต่อเนื่อง

ฉะนั้น ดิฉัน นางสมศิริ โปธารินทร์ ในฐานะเป็นผู้ช่วยนักวิจัยโครงการ ขอเสนอแนวความคิดเห็นการอนุรักษ์ป่าจากประสบการณ์การทำงาน เพื่อให้เกิดกลไกการทำงานอย่างแท้จริงในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมของชาวจังหวัดอำนาจเจริญ ควรมีแนวทางการดำเนินอย่างบูรณาการทุกภาคส่วนอย่างมีส่วนร่วม และการประสานความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมพลังความสามัคคีกัน เพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากพันธุกรรมพืชของท้องถิ่น นำไปสู่อำนาจเจริญโมเดลในการปกป้องพันธุกรรมพืช

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ในด้านการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากพันธุกรรมพืชของท้องถิ่น จึงเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งจะสำเร็จลงได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย การที่จะได้รับความร่วมมือกันเกิดขึ้นได้ โดยวิธีการให้การศึกษา ให้ความรู้และสร้างความเข้าใจ ตลอดจนมีการสร้างทัศนคติในด้านบวกต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้แก่คนในชุมชนที่มีวิถีชีวิตอยู่ใกล้ผืนป่า ให้มีจิตสำนึกที่ดี มีความรัก ความห่วงใย เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อที่จะเอื้อประโยชน์และสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

ด้วยความคิดว่า การปลูกสร้างจิตสำนึก ร่วมกับการประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วน และเน้นไปที่การให้ความรู้ การศึกษาแก่เยาวชน พร้อมกับการสร้างทัศนคติที่ดีกับชุมชน โดยใช้ป่าชุมชนแต่ละแห่งเป็นตัวตั้ง สำหรับการดำเนินงานดังกล่าว ตรงนี้เองทำให้เห็นชัดว่า ถ้าใช้พื้นที่ป่าชุมชน ในท้องถิ่นต่างๆ เป็นพื้นที่เป้าหมาย และประสานงานนำเอาความร่วมมือมาส่วนต่างๆ ที่เห็นและเป็นอยู่มาสนับสนุน จะเป็นการดี ด้วยเหตุผลประการคือ ลดความเสี่ยงจากความไม่แน่นอนของสิ่งต่างๆ ที่ต้องนำเข้ามาจากนอกชุมชน และสองคนในชุมชนจะรู้เรื่องราวในชุมชนตนเองได้ดีกว่าคนนอกชุมชน นี่ก็จะเป็นอีกเงื่อนไขหนึ่งในการลดความเสี่ยงจากความไม่แน่นอนทั้งหลาย

นายวัชร มุทาพร แกนนำกลุ่มเยาวชน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อสองปีก่อน วัชร เรียกชื่อเล่นกันว่า ต๊ะ มาร่วมงานในโครงการวิจัยฯ นี้ ในบทบาทของเยาวชนกลุ่มโคกป่าใหญ่ ต๊ะมาช่วยงานเกี่ยวกับการผลิตสื่อต่างๆ รวมไปถึงการขึ้นบนเวที เพื่อร่วมอภิปรายกับเครือข่ายป่าชุมชนบ้าง วันนี้เขียนบทความมาสะท้อนความต้องการว่า รูปแบบการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ จากป่าชุมชนในจังหวัดอำนาจเจริญ ลองอ่านดูครับ

ผู้นำชุมชน

อยากให้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ไม่ใช่แค่เข้าร่วมงานประชุมทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการเสร็จแล้วเสร็จเลย แล้วไม่คิดที่จะต่อยอดโครงการให้ยั่งยืน อยากให้คิดให้ทำจริงๆ ไม่ว่าจะ

(๑.) การบุกเบิกพื้นที่ป่าไม้ เพื่อเพิ่มพื้นที่ทางการเกษตรของชาวบ้านบางคน หรือบางกลุ่ม อยากให้บอกเขาว่า “หยุดซะ” อย่าทำอีก แล้วบอกเขาให้ออกจากพื้นที่นั้นๆ

(๒.) การลักลอบตัดไม้สงวน อย่างเช่น ไม้พยุง ผมเคยได้ยินคนในชุมชนบางคนบอกว่า “มีผู้นำบางคนเป็นนายหน้าเข้าร่วมขบวนการ” โดยเป็นคนเสาะแสวงหาไม้พยุงตามพื้นที่ในตำบล แล้วติดต่อคนกลุ่มหนึ่งมาตัดแล้วขนย้าย อาจจะมีคนระดับสูงหนุนหลังในการขนย้าย ข้ามจังหวัด ข้ามประเทศ อันนี้ผมก็ไม่รู้ว่าจะเป็นเรื่องจริงหรือไม่ อาจจะเป็นข่าวลือก็ได้ ใครจะไปรู้ ถ้าเป็นเรื่องจริงหละจะทำยังไง?

(๓.) ปัญหาขยะที่มีคนบางคนเอาไปทิ้งในป่า อยากให้แก้จริงจังซ้ครั้งที่ ไม่ใช่แก้ที่ปลายเหตุนะ แค่ทำโครงการมาเก็บขยะในบริเวณรอบๆป่าจนหมดแล้วก็เสร็จ ถ้าทำอย่างนี้คงไม่มีวันจบสิ้น แต่อยากให้ไปแก้ที่ต้นเหตุ เช่น แยกเก็บขยะแต่ละชนิดในและวัน เช่น วันหนึ่งเก็บขยะรีไซเคิล อีกวันหนึ่งเก็บขยะเปียก อีกวันต่อมาเก็บขยะอันตราย เหมือนกับประเทศญี่ปุ่นที่เขาทำกัน

(๔.) อยากให้ อบต.ทุกแห่งในจังหวัดอำนาจเจริญ มาร่วมโครงการนี้อย่างเป็นทางการนี้เป็นรูปธรรม

สุดท้ายในหัวข้อนี้ ในฐานะผมเป็นเยาวชนคนหนึ่งที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ต่อไป อยากถามผู้นำชุมชนว่า “ถ้าไม่มีป่า เยาวชนรุ่นหลังจะอยู่ได้อย่างไร?”

โรงเรียน

(๑.) ให้โรงเรียนจัดอบรมเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรให้กับนักเรียนทุกระดับชั้น ภาคเรียนละ ๑ ครั้งก็ดี เนื่องจากเด็กในพื้นที่ไม่เคยศึกษา ไม่เคยรู้จัก เพราะว่ามันใกล้ตัวเกินไป และอีกอย่างในหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการไม่มีให้เรียน โดยอาจจะเชิญผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ อย่างเช่น ประชาชนชาวบ้าน พระสงฆ์

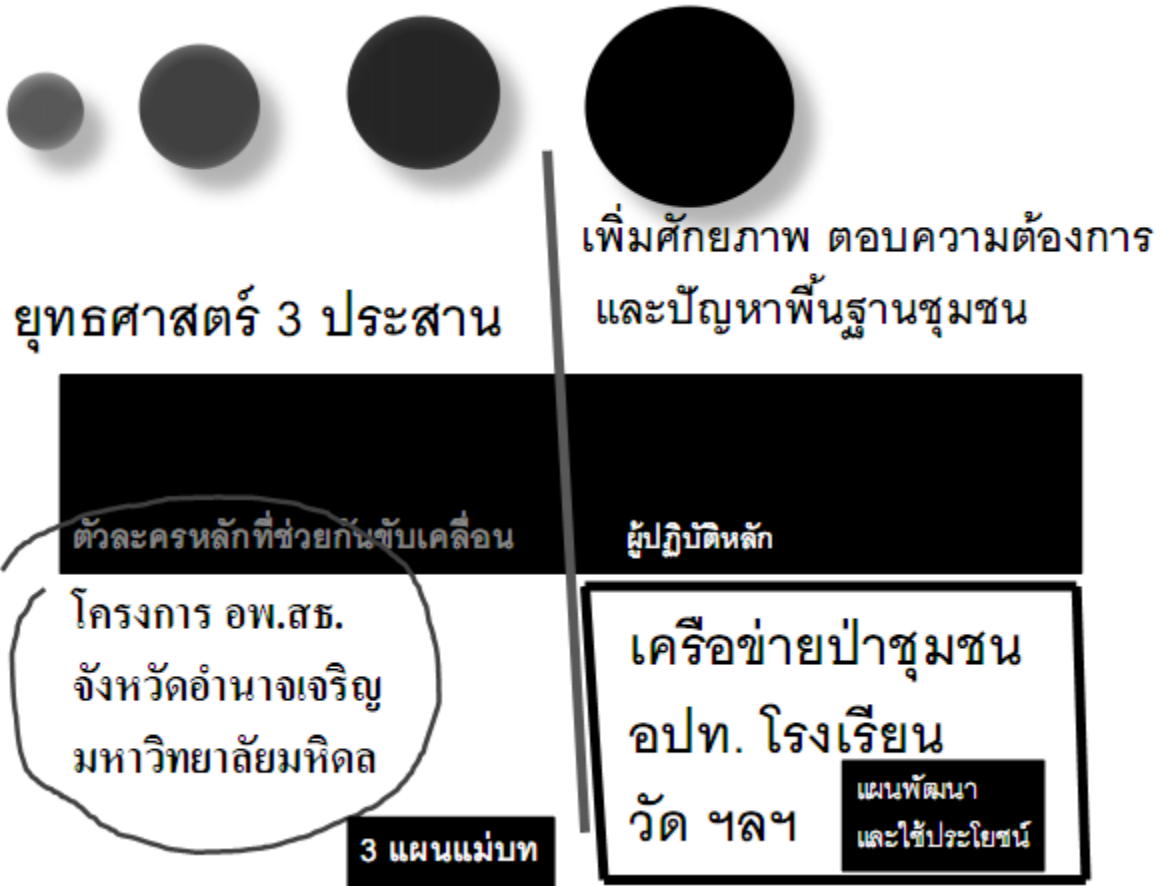
(๒.) ทำเป็นหลักสูตรให้แต่ละโรงเรียนไปเรียนรู้

สุดท้ายผมว่า มันถึงเวลาที่เยาวชนรุ่นหลัง บ้าน วัด โรงเรียน หรือคนทุกคนที่อ่านข้อความนี้ ช่วยกันในเรื่องที่ผมกล่าวมาในข้างต้น “ถ้าเราไม่ทำ ใครจะทำ” เพราะการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนต้องเริ่มที่ตัวคุณ

ถ้าสิ่งที่ตะกล่าวถึงนี้ตีความไปเป็น สิ่งที่ตะไม่แน่ใจ แปลได้ว่าเหตุเหล่านี้อาจจะทำให้เป้าหมายในการดูแลรักษาป่าชุมชนไม่เกิดขึ้นจริง ถ้าไม่มีมีการจัดการให้เรื่องที่ตะร้องขอนั้นเกิดจริง หรือบางเรื่องที่ตะอยากให้หายไป มันหายไปด้วย สิ่งเหล่านี้ตะได้แสดงออกมาเป็นเรื่องที่ดี คือ ตะเข้าใจเรื่องราวมากขึ้นแล้ว จุดสำคัญคือ ตะ ต้องไม่ปล่อยให้ความแน่นอน ความมีจุดยืนในตัวของตะ หายไปอยู่กับคนอื่นที่ตะต้องการให้เป็นคนลงมือทำ ตะต้องลงมือทำเอง ความแน่นอนมันจึงจะเกิดขึ้นมา

สิ่งที่ผมกังวลอยู่ในใจในวันนี้ก็คือ ยิ่งขยายพื้นที่ ยิ่งขยายขนาดของเครือข่ายออกไป เราจะพบกับสภาพแวดล้อมใหม่ๆ ผู้คนใหม่ๆ มากยิ่งขึ้น แล้วพวกเราจะเริ่มรู้สึกว่าคุณมาช่วยกันเยอะแล้ว แบ่งๆ กันไปทำ ทีมทำงานจะเริ่มหลวม ไม่เป็นทีมที่แน่นเหมือนก่อน ระบบเดิมที่กำหนดไว้ ไม่ซับซ้อนมาก ใช้ทีมประสานงานทั้ง ๔ คน (สี่หัตถ์จรรย์) ประสานงานหรือจัดการผ่านเครือข่ายป่ารุ่น ๑ และใช้เครือข่ายป่ารุ่นที่ ๑ เป็นพี่เลี้ยงให้กับเครือข่ายป่ารุ่นที่ ๒ แล้วทั้งหมดก็ลงมือทำงานกันไปตามระบบที่กำหนดไว้ ถ้าความเสี่ยงหรือความไม่แน่นอนถูกกำหนดกันว่าเป็นเรื่องที่สามารถเกิดขึ้นได้ ถ้าต่างคนต่างไม่ทำหน้าที่อย่างที่เคย ทางแก้มีนิดเดียวคือใครมีหน้าที่ทำอะไร ก็จงทำให้สมบูรณ์ เพราะระบบถูกสร้างขึ้นมากครบถ้วนแล้ว หรือบางทีเราอาจจะต้องลดขนาดของเครือข่ายลง และกลับไปตั้งหลักทำงานกันในพื้นที่ป่าชุมชนของตนเอง ส่วนการประสานงานเครือข่ายอาจจะลดกิจกรรมตรงนี้ลงก็ได้ คนที่นี้ชอบบอกความต้องการมากกว่าบอกว่า ตัวเองคิดอะไร

ส่วนที่ ๗ ?????????

จะขยายงานกันไปทางไหน ถ้ารูปแบบการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ จากป่าชุมชน มันยึดติดอยู่กับพัฒนาการของคณะกรรมการป่าชุมชน รวมถึงสมาชิกทุกคน ที่มาร่วมกัน เป็นเครือข่าย ได้แก่ ส่วนราชการในจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษาต่างๆ ว่า จะเติบโตกันขึ้นมาแบบไหน จะเดินหน้ากันต่อไปอย่างไร แท้จริงแล้วจะเดินหน้าไปทางไหนไม่สำคัญเท่ากับ เรามีวิธีการปรับตัวที่จะทำงานอยู่ด้วยกันในสภาพพื้นที่ ที่มีความแตกต่างกันของสิ่งแวดล้อมได้ดีแค่ไหน และความสามารถดังกล่าวจะถูกนำมาใช้ เพื่อการรับมือกับการจัดการป่าชุมชนได้หรือไม่

ท่านพระครูโพธิชัยสารวิมล เจ้าคณะตำบลปลาเค้า เจ้าอาวาสวัดศรีโพธิชัย ท่านได้กล่าวว่า

จากการที่อาตมาได้เห็นตัวอย่างและการได้เข้าร่วมกิจกรรม การพัฒนาและอนุรักษ์ป่าชุมชนหลาย กิจกรรม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการบริหารจัดการของผู้นำชุมชน โดยประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนและเยาวชนเข้า ร่วมกิจกรรมต่างๆ แต่ก็เกิดความล้มเหลวไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจาก

๑. ขาดการติดตามดูแลรักษา
๒. ขาดการศึกษาสภาพพื้นที่และพันธุ์ไม้ที่นำมาปลูกว่า เหมาะสมกับพื้นที่หรือไม่
๓. ไม้ที่นำมาจากที่อื่นอาจเป็นปฏิปักษ์ ต่อพืชพื้นถิ่น เช่น ยูคาลิปตัส

ในมุมมองของอาตมาจากการที่ได้รับประสบการณ์มา ทำให้รู้ว่าหลายๆ กิจกรรมไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากขาดการศึกษาอย่างจริงจังก่อนดำเนินการ วิธีการที่จะทำให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนนั้น ควรพิจารณาประเด็นต่อไปนี้ เพื่อเป็นกรอบโมเดลของจังหวัดอำนาจเจริญ

๑. การให้ความสำคัญกับสิ่งที่อยู่รอบข้างของตนเองหรือชุมชน ต้องเรียนรู้และให้ความสำคัญ
๒. ไม่จำเป็นต้องไปปลูกป่า ควรรักษาป่าที่มีอยู่แล้วในพื้นที่นั้น ป่าก็จะฟื้นตัวขึ้นมาเองและเหมาะสมกับพื้นที่ปัจจัยอื่นๆที่อยู่ในดินก็ไม่ถูกทำลาย แต่ถ้าเอาต้นไม้จากที่อื่น ไปปลูกอาจจะไม่เหมาะสมกับพื้นที่
๓. นำเอาวัฒนธรรม และภูมิปัญญา เข้ามาใช้ในการอนุรักษ์ป่า โดยให้แทรกอยู่ในวิถีชีวิตของชุมชน ทุกกิจกรรม
๔. ในส่วนของการศึกษาเยาวชน ควรทำเป็นหลักสูตรใช้ในกิจกรรมการเรียน การสอน ระดับ ประถมศึกษา มัธยมศึกษา รวมทั้งการศึกษาอื่นๆ
๕. ทำขอบเขตให้ชัดเจน โดยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม โดยเฉพาะฝ่ายกฎหมาย
๖. สร้างกฎกติกา เพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกัน
๗. จัดทำเป็นแหล่งเรียนรู้ หรือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และส่งเสริมอาชีพให้แก่ชุมชน เช่น ขายอาหาร ขายของที่ระลึก
๘. การบริหารจัดการป่าชุมชน ควรมีรูปแบบคณะกรรมการเครือข่ายระดับพื้นที่ป่า ระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด แต่ในเบื้องต้นควรเป็นแกนนำดำเนินการก่อน เมื่อเป็นรูปร่างแล้วจึงสรรหากรรมการ เมื่อปฏิบัติงานตามกรอบกติกาที่ได้สร้างไว้ร่วมกัน และควรมีวาระของกรรมการแต่ละชุด

จากมุมมองนี้ทำให้มองข้างหน้าไปอีกต่อหนึ่งว่า ทำอย่างไร การอนุรักษ์ป่าจึงจะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของชุมชน โดยการทำเกษตร ไม่เบียดเบียนพื้นที่ป่า ถ้ามองลึกลงไปอีก ควรสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าให้เข้ามาอยู่ในวิถีชีวิตแบบชุมชนพึ่งพาป่า โดยให้ยึดฮีตสิบสอง และพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อมาเป็นฐานในการอนุรักษ์ก็ยิ่งจะเป็นการดี จากพิธีกรรมเกี่ยวกับผี สู่วิถีชีวิตคน ซึ่งแต่ละชุมชนภูมิปัญญาความเชื่อเหล่านี้จะมีอยู่ เพราะเป็นกุศโลบายที่จะทำให้การอนุรักษ์ป่าเข้าไปอยู่ในจิตใจคนอีกทางหนึ่ง

ท่านพระครูแนะนำไว้ ๘ ข้อ พร้อมทั้งให้นำเรื่องของการอนุรักษ์ป่ามาไว้ใน การดำเนินชีวิตตามปกติให้ได้ด้วย ถ้าทำได้เช่นนี้ผลที่เกิดขึ้นคงจะไม่พ้นความดีงามในใจคน ก่อนจะนำมาสู่การลงมือทำสิ่งที่ถูกต้อง เพื่อรักษาสมดุลธรรมชาติ ซึ่งรวมความถึงการนำพิธีกรรม และความเชื่อมาร่วมสนับสนุนด้วย สิ่งเหล่านี้นำมาใช้เป็นแผนที่นำทางให้กับคณะกรรมการที่ดูแลป่าชุมชนได้ โดยเฉพาะในพื้นที่ชุมชน ที่คนในหมู่บ้านยังมีความเชื่อความศรัทธากับหลักศาสนา ซึ่งผมคิดว่าชุมชนใด ยังมีสิ่งนี้อยู่ชุมชนนั้นได้เปรียบ เพราะหนทางข้างหน้าของป่าชุมชนแห่งใดก็ตาม หนีไม่พ้นที่จะต้องนำใจที่แน่วแน่มาดั้งหลักไว้ก่อน

คราวนี้ลองมาคิดว่า นางสาวภาวิตา บุญกัณฑ์ จากโรงเรียนปลาค้าววิทยานุสรณ์ และ เยาวชนกลุ่มพัฒนาและอนุรักษ์ป่าโคกบ้ำใหญ่ น้องภาวิตา มีบทบาทสำคัญ ทุกครั้งที่มีการจัดกิจกรรมป่าสัญจร เธอจะมีความมั่นใจในการนำเสนอผลการสำรวจความหลากหลายทางชีวภาพของป่าโคกบ้ำใหญ่ด้วยวิธีการที่คนฟังจะชอบเสมอๆ เธอพูดถึงเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดอำนาจเจริญในมุมมองของเยาวชนไว้ ดังนี้

จากการที่ดิฉันได้เข้าร่วมกับหน่วยงานที่เป็นแกนนำในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดอำนาจเจริญคือเครือข่ายป่าชุมชน ๒๖ ป่า โดยการนำของโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) ดิฉันได้รู้ได้เห็นปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมหลายเวที ซึ่งแต่ละเวทีจะได้องค์ความรู้มากมาย รวมทั้งการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในป่าของดิฉันเอง ดิฉันมีมุมมองที่จะทำให้ทรัพยากรป่าไม้ในจังหวัดอำนาจเจริญ หรือ ทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆในจังหวัดอำนาจเจริญมีการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนดังนี้ค่ะ

๑. การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ให้กับกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์โดยตรง,กลุ่มผู้ใช้ประโยชน์รอง และกลุ่มที่อยู่รอบนอกบริเวณพื้นที่อนุรักษ์
๒. การสร้างจิตสำนึกให้กับผู้นำชุมชน, ประชาชน และเยาวชนทั่วไป
๓. การสร้างหลักสูตรใช้ในระดับโรงเรียน ทุกระดับ และศึกษานอกระบบ โดยใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการปฏิบัติจริง และการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริง
๔. การอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการลงพื้นที่โดยมีครูภูมิปัญญาลงไปด้วยจะมองเห็นวัฒนธรรมที่ดั่งามในการอนุรักษ์ทรัพยากรอยู่เสมอโดยเฉพาะเรื่องการใช้ประโยชน์ที่มองเห็นคุณค่าแบบยั่งยืน เช่น การไม่จับสัตว์ในฤดูที่วางไข่ การขุดมันให้เหลือหัวและฝังดินไว้เหมือนเดิม การหาหน่อไม้โดยไม่ขุดหน่ออ่อนในดิน การเก็บสมุนไพรรวมทั้งพิธีกรรมต่างๆที่พบเห็น เช่น การเลี้ยงผีปู่ตา ผีตาแฮก การบูชาเทวดาบนต้นไม้ใหญ่ สิ่งเหล่านี้เป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับป่าซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่ดั่งาม ควรนำกลับเข้ามาให้คนรุ่นใหม่เรียนรู้

๕. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลพื้นที่หรือพื้นดิน ควรให้ความรู้แก่ชุมชนที่อยู่รอบๆ ให้รับทราบและหน้าที่รวมทั้งข้อกฎหมายที่ควรรู้
๖. ผู้นำชุมชนควรมีส่วนร่วมและประชาสัมพันธ์อย่างสม่ำเสมอ
๗. การสร้างเครือข่ายเยาวชนนักอนุรักษ์
๘. สื่อมวลชนควรเปิดพื้นที่ให้เยาวชนได้นำเสนอแนวคิดหรือ นวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการดูแลรักษาป่า
๙. กระทรวงศึกษาธิการ ควรมีนโยบายให้ผู้บริหารโรงเรียนเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และเปิดโอกาสให้ครูนักอนุรักษ์ นำเยาวชนแกนนำลงพื้นที่ทำงานด้านนี้โดยให้การสนับสนุน ดูแล ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนรับรู้ เพื่อขยายผลในการเชื่อมโยงองค์ความรู้สู่ชุมชน และชุมชนเข้าสู่โรงเรียนโดยใช้เยาวชนเป็นผู้เชื่อมโยง
๑๐. ควรมีการสร้างกฎหรือกติกาในการใช้ประโยชน์จากป่าร่วมกัน

แผนที่นำทางไปสู่การจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนของภาวิตา จำเป็นต้องใช้คนที่มีความหลากหลายมาจากสถานที่ ประสบการณ์ มาช่วยกันทำงาน ตรงนี้เป็นความคิดฝันของเยาวชน ถ้าผู้ใหญ่มาเห็นข้อความเหล่านี้เข้า จะต้องคิดแล้วละครับ คิดว่าแผนที่นำทางของเด็กคนนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าท่านไม่มาช่วยกัน

ในส่วนของนายวานิชย์ บุตรี ประธานขบวนการอนุรักษ์ชุมชน ท่านผู้นี้เป็นผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนภาคประชาคม อำนาจเจริญ ได้เห็นการเปลี่ยนแปลงและเข้าใจสภาพปัญหาในพื้นที่จังหวัดอำนาจเจริญเป็นอย่างดีท่านหนึ่ง ท่านได้เสนอบทความ คนจากภาคส่วนต่างๆ ของอำนาจเจริญจะอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากพันธุกรรมพืชของท้องถิ่นได้อย่างไร ไว้ดังนี้

อำนาจเจริญ จังหวัดเล็กๆ ในภาคอีสาน ที่ภาคประชาสังคมมีความเข้มแข็งเป็นอันดับต้นๆ ของประเทศไทย ด้วยการลุกขึ้นมากำหนดใช้ธรรมนูญประชาชนคนอำนาจเจริญ เป็นกติการ่วมกัน เพื่อนำไปสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุข มีการจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรม มีความสมดุลระหว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง บนฐานหลักศาสนา วิถี ภูมิปัญญา ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมของคนอำนาจเจริญ

การขับเคลื่อนสังคมให้หลอมรวมดวงใจ สร้างจิตสำนึกใหม่ให้เสียสละเพื่อส่วนรวม ผ่านการปฏิบัติการในพื้นที่หมู่บ้าน ตำบล จังหวัดภายใต้วาทกรรม “การจัดการตนเอง” ซึ่งมีความหมายว่า การสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมสำคัญในการจัดการตนเองในด้านการเมือง การปกครอง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการพัฒนาท้องถิ่นในทุกด้านแบบองค์รวม เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

* ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นประเด็นงานสำคัญในธรรมนูญประชาชนมีทุกคน ทุกฝ่ายจะต้องตระหนักในความสำคัญว่า จะบำรุง รักษา หรืออนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากดิน น้ำ ป่าไม้ อากาศ ได้อย่างยั่งยืนอย่างไร ? และใครบ้างควรที่จะมีส่วนสำคัญในการทำงานนี้

๑. หน่วยงานรัฐและท้องถิ่น มีบทบาทหน้าที่ในการสนับสนุนส่งเสริมให้ประชาชน องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง

๒. หน่วยงานทางวิชาการ มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ความรู้ ใช้กระบวนการวิจัยมาสร้างการเรียนรู้ร่วมกันกับประชาชนสร้างองค์ความรู้ และผลักดันองค์ความรู้ให้เข้าสู่สถานศึกษาในทุกกระดับ เพื่อสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้แก่เด็กและเยาวชน

๓. ประชาชนและองค์กรชุมชน ถือว่าเป็นหน่วยที่มีความสำคัญมากที่สุดในทางที่จะอนุรักษ์ หรือใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ เพราะประชาชนอยู่ใกล้ชิด และใช้ประโยชน์ในด้านใช้เป็นอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค โดยเฉพาะ “ป่าไม้” ถือว่าเป็นแหล่งสำคัญของการใช้ประโยชน์ได้ทั้ง ๔ ด้าน ดังกล่าวมา

สภาองค์กรชุมชนตำบล เป็นองค์กรของภาคประชาชนที่รวมตัวกันทำงานขับเคลื่อนงานพัฒนาทุกด้านสมควรที่จะมีแผนงานในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การจัดตั้งป่าชุมชน มีระบบการบริหารจัดการที่ดีพัฒนาศูนย์การเรียนรู้หรือศูนย์ปราชญ์ชาวบ้านให้ปลูกพืชสมุนไพร พืชท้องถิ่น แล้วนำไปขยายผลสู่ประชาชนให้ร่วมมือกันปลูก นำไปใช้เป็นอาหารและเป็นยาสมุนไพร หรือถ้าสามารถผลักดันให้เข้าสู่ระบบการแพทย์ทางเลือกของโรงพยาบาลทุกระดับได้ ยิ่งจะทำให้ประชาชนในวงกว้างมองเห็นคุณค่าของพืชสมุนไพร พืชท้องถิ่นมากขึ้น กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ก็สมควรที่จะได้รับการส่งเสริม เพราะเป็นกลุ่มที่มีความตระหนักในด้านการผลิตอาหารที่สะอาด ปลอดภัยเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ถ้ากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์มีความเข้มแข็ง มีสมาชิกเป็นจำนวนมาก ก็จะนำไปสู่การจัดตั้ง “ตลาดสีเขียว” เป็นที่แลกเปลี่ยนสินค้า อาหาร พืชผักพื้นบ้าน เมื่อประชาชนมองเห็นคุณค่าว่าพืชท้องถิ่น เป็นได้ทั้งอาหาร เป็นยารักษาโรค และเป็นพืชเศรษฐกิจได้ ย่อมจะนำไปสู่การดูแลรักษาขยายพันธุ์พืชผักพื้นบ้านต่อไป

พืชท้องถิ่น พืชสมุนไพรนั้นวันจะมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น เพราะการพัฒนาประเทศตามกระแสหลักส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน จากคุณภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลงจึงเป็นความท้าทายของคนอำนาจเจริญ ที่จะลุกขึ้นมาผลักดันให้แนวคิดการจัดการตนเอง นำพาอำนาจเจริญไปสู่ “เมืองธรรมเกษตร” เมืองที่ประชาชนปกครองตนเองด้วยความเสมอภาคเสมอธรรม ดำรงวิถีเกษตรอินทรีย์ มีธรรมชาติที่สมบูรณ์ การศึกษาที่เกื้อหนุน บุญยึดครองนำชีวิตให้มันยืน

ท่านได้เสนอแนะแนวทางการขับเคลื่อนงานอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากพันธุกรรมพืชของท้องถิ่นในบทบาทภาคประชาชน เพื่อให้ประชาชนเห็นคุณค่าและร่วมอนุรักษ์ของสิ่งที่ดีในจังหวัดภายใต้การจัดการตนเอง นำพาให้จังหวัดอำนาจเจริญไปสู่ เมืองธรรมเกษตร ต่อไป

แนวคิดที่ปรากฏอยู่ตรงนี้ เป็นเหมือนป้ายบอกทางว่า ประชาชนและองค์กรชุมชนในจังหวัดอำนาจเจริญ มีเครือข่ายอยู่ที่ใดบ้าง และมีรายละเอียดบอกไว้ชัดเจนว่า มีความสามารถและสรรพคุณอย่างไร ใครต้องการนำไปใช้ประโยชน์ เพื่อการนี้ก็สามารถมาหาและชักชวนกันทำงานได้ ต้องขอขอบคุณท่านวานิชย์ไว้ด้วย

ส่วนที่ ๘ ?????????

ปาวนอุทยานดงลิงดอนเจ้าปู่ ตำบลพนา อำเภอนาเยีย จังหวัดอำนาจเจริญ จะเป็นหนึ่งในอีกสิบกว่าป่าที่จะถูกเรียกว่า ป่าใหม่ และเป็นป่าบวรารของป่าดอนก้อก ป่านี้จะมีคุณสมบัติหลายอย่าง จนดูเหมือนว่าจะเป็นสถานที่ใหม่และมีความพร้อมในการเดินทางทำงาน ซึ่งอาจจะถึงขั้นของการกำหนดนโยบายการทำงานกันขึ้นมาใหม่ก็ได้ ป่าแห่งนี้มีฝูงลิงอาศัยอยู่ด้วย มีนางเพ็ญศรี มหานิล ไร่ตั้ง ทำหน้าที่เป็นแกนนำ และท่านมีเครือข่ายของนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศ มาร่วมศึกษาเรื่องราวของลิงฝูงนี้ และในพื้นที่อำเภอนาเยียมีโรงพยาบาลพนา ซึ่งได้เปิดพื้นที่รองรับภารกิจที่มีความสอดคล้องกับงานของโครงการวิจัยนี้ คือ การแพทย์แผนไทยประยุกต์ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นต้นทุนที่ค่อนข้างสมบูรณ์ของพื้นที่ป่าใหม่แห่งนี้ ป่าเพ็ญ ได้เขียนถึงป่าใหม่แห่งนี้ไว้ว่า

ปาวนอุทยานดงลิงดอนเจ้าปู่ ตำบลพนา อำเภอนาเยีย จังหวัดอำนาจเจริญ ได้เข้าร่วมโครงการ อพ.สธ. มหิดล วิทยาเขตอำนาจเจริญ ในปี พ.ศ ๒๕๕๗ ในฐานะป่าใหม่ภายใต้พี่เลี้ยงที่เป็นป่าเก่าคือ ป่าดอนก้อก แกนนำป่าดอนเจ้าปู่ได้เห็นวิธีการจัดการในการประสานงานของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องคือ

๑. นักวิชาการมหาวิทยาลัยมหิดล โดยมี ผศ. เกษม กุลประดิษฐ์ เป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย
๒. ศูนย์ประสานงาน โดยมีคณะทำงานผู้ช่วยนักวิจัยโครงการ อพ.สธ อำนาจเจริญ
๓. นักสำรวจวิจัยป่าชุมชน โดยมีแกนนำป่าเป็นผู้ประสานงาน

มีปราชญ์ในชุมชนเป็นองค์ความรู้สำคัญ มีครู นักเรียน และอาสาสมัครจากเทศบาล ช่วยเก็บข้อมูลบันทึกภาพ เพื่อส่งให้ศูนย์ประสานงาน อพ.สธ อำนาจเจริญ งานสำรวจวิจัยปาวนอุทยานดงลิงดอนเจ้าปู่ ในช่วงระยะเวลาหนึ่งปีที่ผ่านมา ได้ผลดีเกินความคาดหมายประสบความสำเร็จในการวางรากฐานงานวิจัยวิธีการและทิศทางในการวิจัย ความรู้เกี่ยวกับต้นไม้ พืชพันธุ์ และสภาพดิน สิ่งที่เราได้เรียนรู้จากปราชญ์คือ คุณตาพุดตา ตาบุดตา ทำให้พวกเราได้เรียนรู้ว่า ป่าดอนเจ้าปู่มีระบบนิเวศที่สมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพมากมายเกินคาด เป็นฐานทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ที่อนุชนรุ่นหลังจะต้องอนุรักษ์ไว้ การสำรวจป่าทุกครั้ง ปราชญ์ของเราได้ทำให้พวกเราได้รู้ซึ่งถึงความเป็นปราชญ์ทางพืชสมุนไพร และต้นไม้ต่างๆของเขาเป็นอย่างดี พวกเราได้เรียนรู้ว่า พืชทุกชนิดไม่ว่า ต้นใหญ่ ต้นเล็ก ว่าน เครือ จะใช้เป็นยาสมุนไพรได้ทั้งสิ้น

ขึ้นอยู่กับว่า จะใช้ส่วนไหนของพืช และจะต้องไปเข้ากับตัวยาที่ได้จากต้นไม้ชนิดอื่นอย่างไร พวกเราได้ปราชญ์ที่มีความรู้กว้างขวาง แม่นยำ เป็นผู้ไม่หวงวิชา พร้อมทั้งจะถ่ายทอดวิชาความรู้ให้อนุชนรุ่นหลัง เพื่อสืบทอดมรดกของแผ่นดินต่อไป

เมื่อดูจากงานป่าสักจรรยาทั้ง ๑๒ ครั้ง ได้เห็นการทำงานร่วมกันระหว่างป่าเก่าเป็นที่เลี้ยงให้ป่าใหม่ ทำการสำรวจวิจัย ส่งข้อมูลไปยังศูนย์ประสานงาน อพ.สธ มหิดล อำนาจเจริญ มีคณาจารย์จากมหิดลติดตามผลงาน วิจัย รวบรวม แยกแยะ จัดการกับข้อมูลต่างๆ ทำเป็นฐานทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมดในจำนวน ๒๖ ป่า แต่ละป่ามีการเสนอผลงานโดยเยาวชน ผ่านวีดิทัศน์ การแสดงนิทรรศการทุกครั้งแต่ละป่าพยายามหาพืชพันธุ์ชนิดต่างๆ สัตว์เล็ก สัตว์น้อย แต่ละเดือนจะมีความแปลกใหม่ หลากหลาย แต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้ลงมือทำงานร่วมกันด้วยใจรัก ศรัทธา มีจิตอาสา เข้าใจในระบบนิเวศของป่า ทำให้เห็นคุณค่าของป่า เกิดความรักหวงแหน อยากจะอนุรักษ์ป่าชุมชนของตนเองไว้ให้รุ่นลูก รุ่นหลาน ในอนาคตต่อไป

เนื่องจากวนอุทยานดงลิงดอนเจ้าปู่ มีเทศบาลตำบลพนา ศูนย์เรียนรู้ ริน หอมหวาน มหานิล และศูนย์วิจัยดอนเจ้าปู่ ทำหน้าที่ดูแลรักษา บริหารจัดการป่าอยู่แล้ว ศูนย์วิจัยดอนเจ้าปู่ ได้ศึกษาระบบนิเวศของป่าที่มีลิงหางยาวราว ๑,๐๐๐ ตัว อาศัยอยู่ ความหลากหลายทางชีวภาพของป่าดอนเจ้าปู่ ได้ทำหน้าที่ Support คำจูน ความเป็นอยู่ของลิงได้เป็นอย่างดี ลิงใช้ป่าเป็นที่อยู่อาศัย ลิงได้อาหารตามธรรมชาติจากป่า และใช้ชีวิตตามสภาพสังคมลิงในป่า ซึ่งไม่ต่างจากมนุษย์เรามากนัก

เมื่อศูนย์วิจัยดอนเจ้าปู่และป่าวนอุทยานดงลิงดอนเจ้าปู่ ได้เข้าร่วมโครงการ อพ.สธ มหิดล อำนาจเจริญในต้นปี พ.ศ ๒๕๕๗ งานสำรวจวิจัยความหลากหลายทางชีวภาพของป่า ได้ดำเนินงานจัดการตามระบบและวิธีการสำรวจวิจัยของ อพ.สธ มหิดล อำนาจเจริญ ทำให้ผลงานสำรวจวิจัยของพวกเรามีความเป็นวิชาการ น่าเชื่อถือยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันคนในชุมชนรวมทั้งเยาวชน เริ่มมองเห็นความสำคัญในการสำรวจเก็บตัวอย่างด้วย ทำหน้าที่เป็นนักวิทยาศาสตร์พลเมือง (Citizen Scientists) โดยปริยาย

นอกจากนี้ วนอุทยานดงลิงดอนเจ้าปู่ ยังทำหน้าที่เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้นานาชาติ เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Don Chao Poo International Study Site for Nature and Environment) ซึ่งเป็นหนึ่งในเป้าหมายสำคัญของประเพณีสร้างบ้านแปงเมืองพนา ที่ชาวเมืองพนา ได้จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ ๒๕๐๘ และชาวเมืองพนายังได้รักษาประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามนี้ไว้ตลอดมา

จำได้ว่าป่าเพ็ญมาคุยด้วย เมื่อครั้งที่ไปร่วมกิจกรรมป่าสักจรรยาในเดือนกันยายน ท่านบอกถึงความต้องการที่จะนำป่าแห่งนี้ไปสู่การจัดการ เพื่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชน และผู้คนจากต่างถิ่นให้มากยิ่งขึ้น เช่น การหาทางยกระดับให้ป่าแห่งนี้กลายเป็นศูนย์ศึกษา ที่มีความเป็นสถาบันร่วมกับมหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งความคิดเหล่านี้เกิดขึ้นหลังจากที่ได้เรียนรู้กระบวนการทำงานในโครงการวิจัยฯ นี้แล้ว รวมทั้งการได้รับความรู้จากการถ่ายทอดของป้ารุ่น ๑ (อาจารย์เกษมสันต์ แสงสิงแก้ว เป็นแกนนำ) ด้วยกระบวนการคิดที่ผ่านการจัดการมาแล้วเป็นอย่างดี เรียกได้ว่า ป่าใหม่แห่งนี้มีความพร้อมในการเรียนรู้ที่จะเรียนรู้แล้วนำกลับมาจัดวางเป็นแผนนโยบายใหม่ๆ เพื่อเพิ่มความสร้างสรรค์เข้าไปอีก

ต้นแบบการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพอำนาจเจริญ (อำนาจเจริญโมเดล) ในฐานะครูกับอาจารย์ทัศนพร ศรีชลาลัย ครู โรงเรียนพนาศึกษา ท่านจะเดินทางมาร่วมกิจกรรมในงานวิจัยฯ นี้ พร้อมกับป่าเพ็ญเสมอๆ และมีบุคลิกที่เหมาะสมมากสำหรับทำงานแบบสร้างสรรค์กับเด็กๆ บอกเล่าความคิดผ่านหัวข้อต้นแบบการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพอำนาจเจริญนั้น มันเป็นอย่างไรรึกัน

ประการที่หนึ่ง คงเป็นความสำคัญของเจ้าภาพหลักของงาน ซึ่งโดยแกนนำของโครงการใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพสู่ชุมชนอย่างบูรณาการ กรณีศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ และมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตอำนาจเจริญ ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สนองพระราชดำริโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพราะจะไม่มีคำถามว่า ทำไปเพื่อจุดประสงค์อะไร แต่ตระหนักถึงความวิกฤตของทรัพยากรป่าไม้ พรรณพืช กับการฉกฉวยเอาผลประโยชน์ และถึงเวลาที่เราในฐานะครู นักเรียน โรงเรียนจะมีบทบาทสำคัญกับการทำงาน

ประการที่สอง ความหลากหลายทางชีวภาพเป็นองค์ความรู้ความท้องถิ่นของเรา ที่รอการจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นหลักวิชาการ เพื่อรวบรวม เรียบเรียง จัดการข้อมูล เพื่อนำเสนอภูมิปัญญาท้องถิ่น สู่การเปลี่ยนแปลงโลกาภิวัตน์

ประการที่สาม ขั้นตอนการดำเนินงานร่วมกันของกลุ่มผู้มีส่วนร่วม ชุมชน ประชาชน ชาวบ้านในพื้นที่ ผู้อำนวยการโรงเรียนที่ยอมรับและร่วมมือ ตลอดจนองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น โดยหลักการมีส่วนร่วม ด้วยการประสานงาน จิตอาสา ไม่มีผลตอบแทนนอกจากความภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วม

ประการที่สี่ ความยั่งยืนในการดำเนินงานของคณะทำงานในแต่ละพื้นที่ป่า

การดำเนินงานที่ประสบความสำเร็จตั้งแต่เดือนมีนาคม – เดือนตุลาคม ๒๕๕๗ ด้วยความรับผิดชอบ และจิตอาสาของผู้ประสาน ซึ่งประสบปัญหาการดำเนินงานและได้ดำเนินการแก้ปัญหา เพื่อให้งานการประชุมป่าสัญจรลุล่วงไปด้วยดี

๑. การติดตามภารกิจของคณะกรรมการผู้มีส่วนร่วม ทั้งการลงพื้นที่สำรวจป่า ทุกสัปดาห์ที่ ๑ การบันทึกข้อมูล การจัดทำรายงานการนำเสนอ ทุกสัปดาห์ที่ ๓ ของเดือน

๒. การเปิดกลุ่มเพื่อรับสมาชิกเพิ่ม สำหรับการแบ่งเบาภาระหน้าที่ให้ครอบคลุม โดยเฉพาะนักเรียนที่เตรียมจบการศึกษา

๓. การถ่ายทอดวิธีการดำเนินการสำรวจความหลากหลายพรรณพืช สำหรับสมาชิกและการเพิ่มทักษะประสบการณ์สำหรับสมาชิก

เช่นกันกับป่าเพ็ญศรี อาจารย์ทัศนพร เล่นบทของการสังเกตการณ์ บันทึก จดจำ กรอบการคิด กิจกรรมสำคัญ ที่เครือข่ายป่าชุมชนทุกแห่งใช้เป็นแนวทางการทำงาน เพื่อเป็นแบบอย่างในการนำกลับมาใช้ในพื้นที่รับผิดชอบของอำเภอพนาต่อไป ท่านแยกแยะคำว่า ลอกเลียนแบบกับคำว่าความคิดใหม่ๆ ออกจากกันได้ ดังนั้นป่าใหม่แห่งนี้กำลังเดินหน้าออกไปสู่วิถีของตนเองได้ และเมื่อมีแรงสนับสนุนจากภาคส่วนต่างๆ มากยิ่งขึ้น คาดว่าอีกไม่นาน สถานที่ป่าใหม่ ป่าวนอุทยานดงลิงดอนเจ้าปู่ แห่งนี้จะกำหนดนโยบายอะไรที่น่าสนใจออกมาสู่เครือข่ายป่าชุมชนจนได้

ส่วนที่ ๙ ?????????

ผลผลิตที่ได้ออกรอการเก็บเกี่ยวไป เช่น ที่ทำงานผลไม้ แม้ปรากฏเป็นดอกให้เห็นเต็มต้น แต่เชื่อว่า จะติดเป็นลูกให้กินได้ทุกช่อดอก เราปล่อยให้มันเป็นไปตามธรรมชาติ ก็จะได้ผลผลิตระดับหนึ่ง แต่ถ้ามีการจัดการก็จะได้รับผลผลิตที่สูงกว่า การดำเนินงานของโครงการวิจัยนี้ เราเดินทางมาถึงตอนสุดท้ายก่อนจะ ได้พูดถึงต้นแบบของการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน เราจะพูดถึงมันว่าอะไรเป็นปัจจัยให้เกิดผล ตามที่คาดหวัง จะต้องเริ่มจากคน และสถานที่ แล้วรอเวลาให้คนเหล่านั้นคิดได้ คิดอย่างสร้างสรรค์ และ เกิดความรู้สึกถึงความเป็นอิสระที่จะลงมือทำสิ่งดีงาม จนเกิดผลออกมาแล้วจึงมีคนรอนำไปใช้ประโยชน์ เรื่องเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนเช่นกัน มันจะมีประโยชน์ไปเกี่ยวข้องกับคนหลายคน ก็แปลว่ามีคนเอา ผลผลิตหรือความสำเร็จไปใช้งานได้เป็นจำนวนมาก

อำนาจเจริญโมเดล ผศ.ดร.สมศรี เจริญเกียรติกุล สถาบันวิจัยโภชนาการ ม.มหิดล อาจารย์สมศรี เป็น ผู้ที่มาบุกเบิกความคิดสำคัญ เรื่องหนึ่งให้กับเครือข่ายป่าชุมชนรุ่นที่ ๑ จนเป็นคำพูดติดปากกันทั่วไป คำว่า พืช อาหาร อาจารย์สมศรีฝึกฝน และสอนเครือข่ายป่าชุมชนรุ่นที่ ๑ ด้วยการปฏิบัติจริง ถึงขั้นที่ป่าชุมชนแต่ละ แห่งสามารถส่งตัวอย่างพืชอาหารมาให้สถาบันวิจัยโภชนาการ ที่ศาลายา วิเคราะห์ตัวอย่างได้ อาจารย์สมศรี เขียนถึงพวกเขาไว้ว่าอย่างไรเชิญอ่านดูครับ

ถึงแม้อำนาจเจริญจะเป็นจังหวัดเล็ก แต่เต็มไปด้วยทรัพยากรที่มีคุณภาพ ทั้งทางธรรมชาติ และภูมิ ปัญญา ที่คนส่วนใหญ่อาจจะยังไม่ได้ตระหนักถึงคุณค่าที่แท้จริง เพราะยังไม่มีมีการรวบรวมนำมาจัดหมวดหมู่ ตลอดจนนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการที่ได้เข้าร่วมโครงการ ตั้งแต่ปี ๒๕๕๕ และได้มีโอกาสพบปะ พูดคุย ตลอดจนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กับคนอำนาจเจริญ ได้ความประทับใจแรก (first impression) ว่าคนอำนาจเจริญมีความเป็นอิสระ (independent) สูง มีจิตวิญญาณ (spirit) สูงมาก จนสามารถทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมของคนอำนาจเจริญ ที่จะร่วมกันคิดและร่วมกันทำในสิ่งที่เห็นว่าดีและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น การมีธรรมนูญเป็นของตนเอง สิ่งนี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้คิดว่า หากทางมหิตลต้องการริเริ่มโครงการใดๆก็ตาม การทำให้คนอำนาจเจริญ เข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญ จะนำมาซึ่งพลังของจิตอาสาที่ต้องการสร้างความเข้มแข็งและประโยชน์ในระยะยาว ดังจะเห็นได้จากพลังของนักวิจัยชุมชนรุ่นแรกจากบางพื้นที่ของจังหวัดอำนาจเจริญ ซึ่งอาสาเข้าร่วมโครงการ ที่ประกอบด้วยผู้อาวุโสทั้งหญิงและชาย รวมถึงวัยทำงานที่แม้จะมีภาระงานมาก แต่ก็ยังมีจิตสาธารณะที่ต้องการมีส่วนร่วม ทุกคนมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ในสิ่งใหม่ ขณะเดียวกันก็พร้อมที่จะถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับผู้ที่สนใจ จากจุดเริ่มต้นเล็กๆ ก็ได้ขยายกว้างมากขึ้น มีการนำเยาวชนที่จะเป็นอนาคตเข้ามาร่วมเรียนรู้จากผู้อาวุโสและนำเทคโนโลยีที่มีมาเสริม โดยความร่วมมือของโรงเรียนและ ครู อาจารย์ และผู้ปกครอง นอกจากนี้ที่นักวิจัยชุมชนรุ่นแรกยังมีความมุ่งมั่น โดยนำไปขยายผลต่อด้วยการชักชวนคนในพื้นที่อื่นๆ เข้ามาร่วมงานและพร้อมอาสาที่จะเป็นพี่เลี้ยง ช่วยดูแลนักวิจัยชุมชนรุ่นหลังต่อไป

การที่คนทุกเพศ ทุกวัย ของอำนาจเจริญ ได้เข้ามามีส่วนร่วมกันทำงาน ด้วยจุดมุ่งหมายเดียวกันทำให้เกิดการถ่ายทอดทั้งความรู้ ภูมิปัญญา ที่สามารถนำไปพัฒนาให้เกิดความมั่นคง ความยั่งยืน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และชีวิตความเป็นอยู่ นอกจากนี้ความรัก ความสามัคคีของคนอำนาจเจริญ จะเป็นเกราะกำบังการรุกรานจากอันตรายภายนอก ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดๆ ได้เป็นอย่างดี

ผมขอสรุปสั้นๆ ว่า คนที่จังหวัดอำนาจเจริญ มีความพร้อม มีความคิดเป็นของตนเอง มีความเป็นอิสระ ชอบที่จะพัฒนาสิ่งต่างๆ ให้ดีขึ้น และมองไกล หมายความว่า ถ้ายังมีการดูแลจัดการป่าชุมชนได้เป็นอย่างดี จะมีผลประโยชน์เอาไว้ให้ลูกหลานได้อีกนานเท่านั้น ผมรู้สึกส่วนตัวเองโชคดีที่ได้มีโอกาสมาพบกับคนอำนาจเจริญ ซึ่งผมเชื่อว่า อาจารย์สมศรีก็คิดเช่นนั้นเหมือนกัน

จิระนันท์ นุตยะสกุล ศูนย์ประสานงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง โครงการ อพ.สธ.-มหิตลวิทยาเขตอำนาจเจริญ ทำงานมาตั้งแต่เริ่มโครงการวิจัยนี้ฯ เป็นผู้ช่วยนักวิจัยมาตั้งแต่ปี ๒๕๕๒ พวกเราเรียกชื่อเล่นว่า แจง ด้วยความที่เป็นผู้ลงมือปฏิบัติการมาคนเดียวในระยะแรก และมองเห็นลำดับขั้นตอนของพัฒนาการโครงการวิจัยฯ นี้มาตลอด ไม่ว่าจะเป็นพัฒนาการของผู้คน พัฒนาการของกระบวนการทำงาน และผลผลิตที่เริ่มทยอยออกมาให้ได้ดูได้เห็นกัน แจงมองว่า อำนาจเจริญโมเดล ซึ่งเป็นผลผลิตจากการทำงานที่ผ่านมา เป็นอย่างนี้ครับ

จังหวัดอำนาจเจริญกำลังเผชิญหน้ากับการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร (จากเหตุของการอพยพเข้าและประชากรแฝง) พร้อมไปกับการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรชีวภาพ กำลังจะส่งผลกระทบต่อประชากรขึ้นทุกที

จากสถานการณ์ดังกล่าวและแนวโน้มการแข่งขันเชิงการค้าแบบเบ็ดเสร็จ เพื่อนำทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพมาเป็นทุนทางการค้าจะมีมากขึ้น จังหวัดอำนาจเจริญจำเป็นต้องมองหากลไก และกระบวนการทำงานที่ช่วยลดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งเพิ่มการทำงานเชิงอนุรักษ์ และพัฒนาต้นทุนด้านทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ ไปสู่ระบบเศรษฐกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพให้ได้

โมเดลอำนาจเจริญ เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ยกตัวอย่างนี้เป็นโมเดลหนึ่งที่ใช้ระบบ และกรอบการดำเนินงานตามรูปแบบโครงการ อพ.สธ. โดยนำต้นทุนของจังหวัดอำนาจเจริญ ที่มีอยู่มาวิเคราะห์ และบูรณาการการทำงาน แต่เน้นที่ชุมชนเป็นหลัก โดยมีการจัดการความรู้ให้กับชุมชน สร้างจิตสำนึก เกิดการรักและหวงแหน รู้กระบวนการ และสามารถเก็บรวบรวมฐานข้อมูลทรัพยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญาด้วยตนเอง จนถึงสามารถเลือกและนำมาใช้ประโยชน์ได้ โดยมีคนสามวัย เข้ามาช่วย ไม่ว่าจะเป็นคนสูงวัย (ปราชญ์) คนวัยทำงาน (อปท. ครู หน่วยงานต่างๆ) วัยเด็ก (นักเรียน) ส่งเสริมให้ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง มีการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น โดยการปฏิบัติจริงกระบวนการนี้ หน่วยงานท้องถิ่น สามารถเข้าร่วม และทำแผนบรรจุ เพื่อการสนับสนุนให้กับท้องถิ่นของตน จนทำให้ชุมชน เกิดผลผลิตที่มีความหลากหลายรูปแบบในสถานที่ต่างๆ ได้ ทั้งนี้โมเดลนี้ จะมีการจัดตั้งศูนย์กลางการทำงานเกิดขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง โครงการ อพ.สธ.-มหิดล วิทยาเขตอำนาจเจริญ คอยเป็นศูนย์กลางคอยประสานงานจากทุกภาคส่วน ภายในจังหวัด จังหวัดใกล้เคียงรวมถึงส่วนกลางด้วย ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของรัฐ เอกชน นอกจากนี้โมเดลนี้ มหาวิทยาลัยต้องปรับหลักสูตรให้เข้ากับท้องถิ่น เกิดหลักสูตรสิ่งแวดล้อมขึ้น โดยมีหลักสูตรระยะสั้นและระยะยาว เด็กในพื้นที่และจังหวัดใกล้เคียง สามารถศึกษาได้ บุคคลที่สนใจสามารถเข้าอบรมได้ เพื่อนำความรู้พัฒนาจังหวัดของตนต่อไป

ทั้งหมดเป็นการย่อเรื่องราวของการหว่านพืช พรุนดิน ดูแล และเก็บผลผลิต โดยนำมาเปรียบกับการดำเนินงานของโครงการวิจัยฯ ความคิดที่เชื่อมต่อเข้าหากันจากผู้คน ต่างอาชีพ ต่างตำแหน่ง ต่างประสบการณ์ จนเกิดเป็นกิจกรรมที่สร้างสรรค์ต่างๆ เหล่านั้น เป็นสิ่งสำคัญมาก เรามองเห็นมันเป็นเรื่องๆ จะดีมากถ้าสามารถผูกกิจกรรมทั้งหมดเป็นวงจรเดียวกัน และมีระบบการจัดการตนเองได้ ผมหมายถึงป่าชุมชนแต่ละแห่ง ถ้าสามารถทำระบบการจัดการตนเองได้อย่างเป็นอิสระ ก็จะเรียกได้อย่างเต็มปากเต็มคำว่า ป่าชุมชนแห่งนั้นมีระบบการจัดการป่าตนเองที่สร้างสรรค์แล้ว โดยวัดจากพืชพรรณต่างๆ จะออกมาเช่นเดียวกัน ความสร้างสรรค์จากชุมชน รอกำหนดไปใช้ประโยชน์ให้เหมาะสมต่อไป

นอกจากนี้ เรายังได้รับเกียรติจากวิชาการในบทบาทนักบริหารของ จ.อำนาจเจริญ ท่านคลุกคลีอยู่กับการนำพืชสมุนไพรและภูมิปัญญาพื้นบ้านมาสู่การเผยแพร่และส่งเสริมให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่อง ท่านที่พูดถึงนี้ คือ นายภาสกร ไชยเศรษฐ นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดอำนาจเจริญ ท่านได้เขียนการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากพันธุกรรมพืชท้องถิ่น ในมุมมองของนักสาธารณสุขไว้ดังนี้

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอำนาจเจริญ มีนโยบายมุ่งพัฒนาและส่งเสริมการผลิตยาสมุนไพรไทยให้ได้มาตรฐาน GMP โดยใช้ยุทธศาสตร์ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ ในการผลิตยาสมุนไพร นำมาซึ่งการสร้างอาชีพให้กับชุมชน โดยศูนย์แพทย์แผนไทย โรงพยาบาลพนา เป็นศูนย์กลางในการผลิตยาสมุนไพร

ปัจจุบันมีรายการยาสมุนไพรตามกรอบยาสมุนไพรเทียบกับยาบัญชียาหลักของจังหวัดอำนาจเจริญ จำนวน ๔๒ รายการส่งเสริมการใช้ยาสมุนไพรในรูปแบบกองทุนยาสมุนไพรจังหวัดอำนาจเจริญ เพื่อสนับสนุนการใช้ยาสมุนไพรบริการแก่ผู้มารับบริการสาธารณสุขภาครัฐมาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการผลิตยาสมุนไพรในระดับเขต ๑๐ โดยกำหนดให้มีโรงงานผลิตยาสมุนไพร อย่างน้อยจังหวัดละ ๑ แห่ง ได้แก่ โรงพยาบาลตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานีโรงพยาบาลห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ โรงพยาบาลกุดชุม จังหวัดยโสธร และโรงพยาบาลพนา จังหวัดอำนาจเจริญ

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอำนาจเจริญมีการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาและส่งเสริมการใช้องค์ความรู้ ด้านการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์ทางเลือก รวมทั้งการคุ้มครองส่งเสริมอนุรักษ์ภูมิปัญญา แพทย์แผนไทยตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ ดำเนินงานตามแผนจัดการ เพื่อคุ้มครองสมุนไพรในพื้นที่เขตอนุรักษ์ (๘ พื้นที่) ซึ่ง ๑ ใน ๘ พื้นที่เขตอนุรักษ์มี ในส่วนของอุทยานแห่งชาติภูสระดอกบัว อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ โดยเป็นพื้นที่เป้าหมายในการ สสำรวจความหลากหลายของพันธุกรรมพืช ดำเนินการโดยสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอำนาจเจริญ ร่วมกับ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๙ (อุบลราชธานี) และโครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยมหิดลวิทยาเขตอำนาจเจริญ เป้าหมายหลักคือ การดำเนินการต่างๆ เกี่ยวกับการคุ้มครองสมุนไพร และสำรวจความหลากหลายของพืช สมุนไพร บริเวณถิ่นกำเนิดในระบบนิเวศตามธรรมชาติ ซึ่งจะทำให้ทราบข้อมูลสมุนไพรและความหลากหลาย ทางชีวภาพในพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูสระดอกบัว ในเขตพื้นที่อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ มีการสำรวจ ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๓ และได้ดำเนินการสำรวจเพิ่มเติมปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๗ ซึ่งจะทำให้ฐานข้อมูลด้าน ความหลากหลายทางพันธุกรรมของพืชสมุนไพรที่ได้มีความครอบคลุมในพื้นที่อุทยานภู สระดอกบัวมากขึ้น นำไปสู่งานจัดทำแผนจัดการคุ้มครองอนุรักษ์สมุนไพรและถิ่นกำเนิดสมุนไพร และงานส่งเสริมการใช้ประโยชน์ จากสมุนไพรอย่างยั่งยืนต่อไป

ผมอ่านบทความนี้แล้วเห็นได้ชัดว่า นอกจากเป็นนักวิชาการ นักบริหารแล้ว ท่านยังเป็นผู้กำหนด นโยบายได้เป็นอย่างดีอีกด้วยครับ เพราะฉะนั้นเครือข่ายป่าชุมชนคงจะสบายใจครับ ได้มีโอกาสทำงานร่วมกับ ท่านไปเช่นนี้ งานข้างหน้าคงจะเห็นสิ่งที่ทุกคนอยากร่วมมือทำและรอดูผลไปด้วยกัน

ต้นแบบความหลากหลายทางชีวภาพจังหวัดอำนาจเจริญ นายแพทย์ปฐมพงศ์ ปรุโปร่ง ผู้อำนวยการ โรงพยาบาลพนา ผมพูดถึง อำเภอพนาไว้ในบทก่อนไปแล้ว แต่จะขอพูดถึงตรงนี้อีกครั้งหนึ่ง ด้วยสิ่งสำคัญ ๒ อย่าง หนึ่งคือนายแพทย์ปฐมพงศ์ ปรุโปร่ง ซึ่งบางคนเรียกคุณหมอ บางคนเรียก ผอ. สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ โรงพยาบาลพนา แต่สิ่งสำคัญที่สุดคือคุณหมอ เป็นผู้บริหารโรงพยาบาลพนา ท่านต้องการทดแทนบุญคุณ แผ่นดินเกิดที่จังหวัดอำนาจเจริญ และนี่คือ สิ่งที่ท่านตั้งใจว่าจะทำครับ

ถึงแม้จะเป็นจังหวัดที่มีรายได้ต่อประชากรต่ำสุดของประเทศ แต่ก็ถือเป็นความโชคดีของอำนาจเจริญ ที่ยังมีทรัพยากรธรรมชาติอยู่มากมาย หลากหลายประเภท และที่สำคัญคือ มีโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอัน เนื่องมาจากพระราชดำริฯ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) และมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตอำนาจเจริญ ในการประสานงานในระดับจังหวัด

เป็นโอกาสที่จะพลิกฟื้นความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติกลับคืนมา จากการใช้ ทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่ถูกวิธี ด้วยการส่งเสริมการเรียนรู้ประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ของคน หลากหลายวัย จากคำบอกเล่าของคนรุ่นเก่า จากปราชญ์ชาวบ้าน ในพื้นที่จนเกิดการรู้คุณค่า การหวงแหน การปกป้องทรัพยากรธรรมชาติที่เหลืออยู่ การนำไปใช้ประโยชน์ นำมาซึ่งรายได้และอาชีพจากการอนุรักษ์ ทรัพยากรเหล่านั้น ตัวอย่างที่ชัดเจนคือ ที่นำมาใช้เป็นอาหาร และยาสมุนไพร ที่นอกจากจะทำให้คนมีรายได้ เพิ่มขึ้น แล้วยังจะเสริมความมั่นคงทางอาหารและยา หากเกิดภาวะวิกฤติที่ไม่สามารถพึ่งพาการนำเข้าจาก ต่างประเทศได้

โรงพยาบาลพนา ซึ่งดูแลศูนย์แพทย์แผนไทยพนา มีโรงงานผลิตสมุนไพรที่ทันสมัยได้มาตรฐาน GMP ได้รับงบประมาณในการก่อสร้างอาคารผลิต และแปรรูปสมุนไพร จากงบประมาณพัฒนาจังหวัดแบบบูรณาการ โดยท่านผู้ว่าราชการจังหวัดอำนาจเจริญหลายสมัย มีภารกิจผลิตสมุนไพรที่มีคุณภาพ จากการสนับสนุนการปลูกสมุนไพรส่งเสริมรายได้แก่เกษตรกรในจังหวัดอำนาจเจริญ มีความพร้อมที่จะเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช ตั้งแต่กระบวนการเรียนรู้สรรพคุณด้านยาสมุนไพร จากหมอยาพื้นบ้าน ประชาชนชาวบ้าน ตลอดจนสถานบันการศึกษาในพื้นที่เช่นมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตอำนาจเจริญ และส่วนกลาง เพื่อเข้าสู่กระบวนการนำพืชเหล่านั้นผลิตเป็นยาสมุนไพรที่มีคุณภาพ นำมาซึ่งการส่งเสริมการปลูก เพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจสร้างรายได้แก่คนในพื้นที่

จังหวัดอำนาจเจริญนอกจากจะมีข้าวหอมมะลิคุณภาพดีแล้ว ยังพบว่าเป็นแหล่งปลูกสมุนไพรที่มีคุณภาพที่ดีด้วย ดังจะเห็นได้จากการที่ปริมาณสาระสำคัญในขมิ้นชันที่มีชื่อว่า เคอร์คูมินอยด์ ที่ปลูกในจังหวัดอำนาจเจริญ มีค่ามากกว่าค่ามาตรฐานระดับประเทศถึงสองเท่า และเชื่อว่าสมุนไพรอีกหลายตัวจะให้ค่าตัวยา สารสำคัญที่สูงด้วยเช่นกันที่รอการทดสอบการวิจัยและพัฒนา

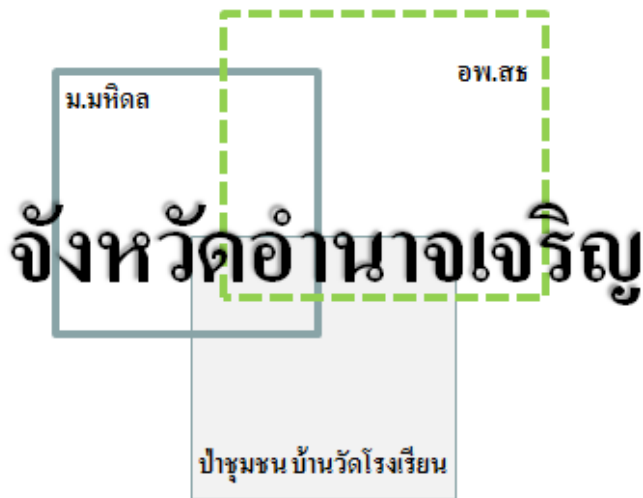
ด้วยความหวังที่จะพัฒนาการมีส่วนร่วมในการนำทรัพยากรธรรมชาติ มาใช้ประโยชน์เสริมสร้างรายได้แก่ ท้องถิ่น เยาวชนเกิดความรัก และหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติอันทรงคุณค่าของอำนาจเจริญ จะเป็นสิ่งขับเคลื่อนการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช เพื่อสนองพระราชดำริฯ ประสบผลสำเร็จและเกิดทั้งคุณค่าและมูลค่าทางเศรษฐกิจต่อไป

ด้วยบุคลิกของท่าน ด้วยความคิด และความมุ่งมั่น ที่ท่านแสดงออกมาในหน้าที่ของนายแพทย์ปฐมพงศ์ และเป็นชาวอำนาจเจริญ ในการที่จะนำศรัทธาที่มีต่อสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มาสู่การปฏิบัติให้เกิดผลจริง จึงเป็นโอกาสที่ดีสำหรับประชาชนชาวอำนาจเจริญ โดยเฉพาะเครือข่ายป่าชุมชนที่กำลังทำงานอยู่ด้วยกัน ลองพิจารณาตรงนี้ดูให้ดีฯ ผลผลิตจากการทำงานจะมีสองส่วน ได้แก่ ส่วนของการปกป้องพื้นที่ ซึ่งรวมความไปถึงการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพด้วย และส่วนของการนำต้นทุนความหลากหลายทางชีวภาพไปสู่การใช้ประโยชน์ จนเกิดเป็นอาชีพ สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ระยะเวลาของโครงการวิจัยนี้ พวกเราเน้นไปทำงานอนุรักษ์พื้นที่อนุรักษ์พันธุ์พืช ให้นำไปสู่การจัดการป่าชุมชน จนต้องนำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมาช่วย วันนี้คุณหมอปฐมพงศ์ เป็นท่านแรกๆ ที่จะนำคำว่าการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน มาทำให้เป็นสิ่งที่จับต้องได้ ด้วยความคิดสร้างสรรค์ของท่าน ดังนั้นป่าชุมชนแห่งใดมีความพร้อม ที่จะนำต้นทุนทั้งหมดที่มี มาคิดสร้างประโยชน์เพื่อส่วนรวม ท่านสามารถเริ่มได้แล้วครับ

ปิดท้ายของหนังสือยังปิดไม่สนิท

ความรักและห่วงใยในอนาคตของลูกหลานเป็นตัวกำกับการทำงานของเครือข่ายป่าชุมชน
จิตสำนึกชุมชนเป็นตัวกำกับการกระทำของฝ่ายท้องถิ่นและท้องถิ่นที่
ความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานเป็นตัวกำกับการทำงานของส่วนราชการ

นายวีระวัฒน์ ชื่นวารินทร์ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดอำนาจเจริญ

ประชุมวิชาการและนิทรรศการ ตุ่มโฮม ฮ่วมแอง ฮักแพงป่า ครั้งที่ ๒ ในวันที่ ๒๐-๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๗ ถูกกำหนดกันขึ้นมาจากที่ประชุมเครือข่ายนักวิจัยโครงการ อพ.สธ. เมื่อเดือนกันยายน วันนั้นพิจารณา กันกันหลายแง่มุม สนุกมากครับ เป็นการนั่งคุย คล้ายว่าเราจะวางแผนจัดงานบุญงานหรือที่เป็นมงคลกัน ในชุมชน ความรู้สึกคือจะนำสิ่งดีงามที่คนกลุ่มหนึ่งช่วยกันทำกันไว้ มาบอกเล่าคนอื่น ๆ ในจังหวัดอำนาจเจริญ ได้รับรู้ กำหนดเดือนจัดงานกันไว้ที่พฤศจิกายน ฝนจะตกไหม (เดี๋ยวจะลำบากกันทั้งคนจัดและคนมางาน) นักวิชาการถามที่ประชุม เหมือนเป็นนัยให้พ่อวิจิตร ช่วยกำหนดวันจัดงานให้ (ด้วยวิธีฟังเสียงตุ๊กแกร้อง) จากนั้นมีคนตั้งข้อสังเกตมาอีกว่า มันจะलयกระถาง (ต้องเตรียมตัวกันในหมู่บ้าน) มันจะมีงานกาชาด (ต้องมา ช่วยกันจัดงานและเตรียมเงินมาเที่ยวซื้อของ) มันเป็นหน้าเกี่ยวข้าว (คนจะไม่ว่าง) ขยับออกไปไม่ได้ใกล้ปีใหม่ และ ฯลฯ สุดท้ายเราต้องอ้อมแอ้มบอกว่า คงต้องช่วงนี้ครับ มันเกี่ยวกับเรื่องการปิดโครงการฯ ตาม งบประมาณ ที่ตกลงกันไว้ รู้สึกเกรงใจและดูไม่สมควรอย่างยิ่ง จากที่ใสהל่กันอยู่ดีๆ กลายมาเป็นการประชุม ขึ้นมาเฉยเลย

แต่ที่ประชุมก็ช่วยกันสรุปออกมาจนได้เป็นวันที่ ๒๐-๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๗ และจะไปขอให้จังหวัดอำนาจเจริญ ร่วมเป็นเจ้าภาพจัดงานด้วย ปีก่อนนั้น งานแบบนี้จัดกันเองระหว่างหมู่ของเครือข่ายป่าชุมชน และคณะนักวิจัยของมหาวิทยาลัยมหิดล ชื่องานประชุมนี้ จะบอกถึงความร่วมมือ และการเปิดโอกาสให้กลไก การบูรณาการ ทำหน้าที่ประสาน เชื่อมโยง ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมารวมเป็นหนึ่งเดียว ก่อนจะมาช่วยกันจัดงาน และในปีนี้ก็เช่นเดียวกัน ทำซ้ำแบบปีก่อน แต่มีคน เครือข่าย หน่วยงานมาช่วยกันจัดงานมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประกาศว่า จังหวัดอำนาจเจริญจะมาร่วมเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมในปีนี้ ผลเช่นนี้แปลความได้

ว่า เครือข่ายประชาชน ส่วนงานระดับจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำนาจเจริญ และสถาบันการศึกษา มาทำงานร่วมกัน เพื่อสนองพระราชดำริฯ โครงการ อพ.สธ. ด้วยความพร้อมใจกัน ดังนั้นในปีนี้การเตรียมความพร้อมจัดงานจะเป็นไปอย่างที่เราฝันไว้ตั้งแต่ปีที่แล้ว อยากให้จังหวัดอำนาจเจริญมาช่วยเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมในปีนี้อีก และเป็นเจ้าภาพอย่างนี้ต่อไป และนับได้ว่าเป็นจังหวัดแรกในประเทศไทยที่ดำเนินการเช่นนี้

ผ่านการทำงานโครงการวิจัย มหิตล อพ.สธ. มากันหลายปีแล้ว ไม่คิดว่ามันเป็นงานที่ต้องทำตามหน้าที่ หรือเป็นแผนงานวิจัยที่ต้องดำเนินไปตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ แบบเป๊ะๆ แต่มันก็มีงานออกมาได้กันทุกป่า ทุกเดือน

พ่อวิจิตร พลสุข นักวิจัยรุ่น 1 แกนนำป่าดงสิบลูก

ด้วยกลไกการทำซ้ำ ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดตัวละครมาประชุม การจัดกิจกรรมต่างๆ การคัดเลือกบุคคลที่มีต้นทุนทางสังคม มาร่วมกิจกรรม และเปิดพื้นที่ให้เกิดการสื่อสารกันเอง จนเกิดเป็นการสื่อสารเพื่อนำข้อคิด ความเห็น ที่ผ่านการยอมรับจากแทบทุกเครือข่าย ทั้งที่มาร่วมงานแล้ว และกำลังจะมาร่วมงานกันในอนาคตว่า เป็นเรื่องดีงาม เกิดจำนวนมาก กลไกการสื่อสารแบบปากต่อปากในยุคใหม่ เกิดขึ้นมาอย่างเป็นธรรมชาติ ด้วยการปรับสมดุลของการสื่อสารระหว่างส่วนราชการ ภาคประชาชน และนักวิชาการ ผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศที่เหมาะสม ทำให้เกิดการสร้างสรรค์ข้อมูล เรื่องเล่า และเรื่องราว น่าสนใจที่เกิดมาจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว รอบครอบครัว รอบชุมชน จนเกิดเป็นการรับรู้ร่วมกันในปัญหา ความต้องการ และความตั้งใจในการจัดการป่าชุมชน ด้วยการใช้โซเซียลมีเดีย แบบคนอำนาจเจริญ ผ่านการประชุมวิชาการและนิทรรศการ “คุ้มโฮม ฮ่วมแฮง ฮักแพงป่า”

เมื่อคนในบ้านเริ่มรู้ว่า บรรพบุรุษมอญมรดกที่มีคุณค่าไว้ให้มากมาย เมื่อก่อนอาจจะยังไม่เข้าใจถึงคุณค่าของมัน เพราะยังไม่จำเป็นต้องใช้ วันนี้มีคนจากที่อื่นมารู้ความลับนี้ กำลังแอบมาหยิบเอาไป คนในจังหวัดอำนาจเจริญต้องมาช่วยกันจัดการ คนเดียวมันดูไม่ไหว

นายบุญโฮม สุรสิทธิ์ หมอโฮจุน แกนนำป่าชุมชนแหล่งใหญ่

ย้อนหลังไปเมื่อปี ๒๕๕๕ โครงการใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพ สุ่มชุมชนอย่างบูรณาการ กรณีศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ เกิดมาจากคนกลุ่มหนึ่งที่ต้องการรักษาป่าของชุมชน แต่ทำกันเองไม่ไหว มีเหตุมีปัจจัย มากมายที่เป็นอุปสรรค คนเหล่านั้นมีความวิตกกังวลว่า ของดีๆ ในป่ามันจะสูญหายไป ความวิตกกังวลนี้ มีความหมายไปถึงความรู้สึกที่รับผิดชอบ ซึ่งสามารถเติมต่อไปเป็นจิตสำนึกที่ดีได้ ถ้ามีการจัดวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับ คน สถานที่ เวลา ได้ จนมาถึงกลางปี ๒๕๕๗ ที่ผ่านมา มองเห็นอย่างชัดเจนว่า ทุกเดือนที่มีการจัดประชุม หรือการจัดกิจกรรมป่าสัญจร ภาพที่เห็นเป็นเชิงประจักษ์คือ ผู้คนในทุกช่วงวัย มาร่วมมือกันทำงานตามที่ได้คิด และวางแผนกันไว้ แต่มีสิ่งทีมากกว่านั้น เราารู้สึกและสัมผัสได้ มันคือกระบวนการพัฒนาของเครือข่าย รวมทั้งกลไกการสร้างความสัมพันธ์ของคนทั้งสามวัยที่ถักทอขึ้นมาจากการทำงานร่วมกันทุกเดือน ไม่ว่าจะประสบความสำเร็จ หรือความผิดพลาด ทุกคนทุกฝ่ายล้วนแล้วแต่ได้สัมผัสถึงรสชาติของมันร่วมกัน แล้วเก็บไปครุ่นคิด

จากที่ได้ฟังภาคประชาชนเล่าเรื่องถึงการเปลี่ยนแปลงป่าชุมชน บอกความคาดหวัง มาจนถึงการเสนอขอความร่วมมือจากโครงการ อพ.สธ. และ มหาวิทยาลัยมหิดล ให้มาช่วยกันดูแลป่าชุมชน เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นจิตสำนึกของความหวังใ

รองฯ พรชัย จุฑามาศ

จากการสำรวจ จำแนก ประเมิน ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพในป่าชุมชน และนำมา รายงานในที่ประชุมป่าสัญจรกันทุกเดือน ทำให้เกิดการรับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลง และผลกระทบที่เกิดขึ้น ตั้งแต่ระดับปัจเจกชน ครอบครัว ชุมชน จนมาถึงระดับจังหวัด และด้วยการจัดเวทีแสดงความคิดเห็นทั้งแบบเป็นทางการ คือ การนำนักวิชาการ เจ้าหน้าที่ส่วนราชการ มานำเสนอความคิดเห็นต่อประเด็นที่เกิดขึ้นจริงในป่าชุมชนแต่ละแห่ง ซึ่งจะเป็นเรื่องของข้อกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติ ข้อบังคับ รวมทั้งแบบไม่เป็นทางการคือ การนำคณะนักวิจัยและแกนนำป่าชุมชนไปพบปะพูดคุยกันในภาคสนาม ทั้ง ๒ รูปแบบนี้จะทำให้เกิดจิตสำนึก และทางออกในการจัดการกับปัญหาได้ และทางออกหนึ่งให้เห็นร่วมกันคือ การสร้างความร่วมมือในชุมชน ขึ้นมาก่อน เพราะคนในชุมชนย่อมรู้เรื่องราวของปัญหาได้ดีกว่าคนอื่น ดังนั้นการหยิบยกปัญหาความเสื่อมโทรมของป่าชุมชน ที่เคยนำมาเล่าให้เราฟังเมื่อ ๓ ปีก่อน ที่มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตอำนาจเจริญ พร้อมทั้งชักชวนให้มาร่วมกันทำงานที่อำนาจเจริญ ในวันนั้น มาจนถึงวันนี้ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๗ เราขอนำคำชักชวนเดียวกันว่า มาบอกเล่า ชักชวนให้พี่น้องชาวอำนาจเจริญที่อยู่ในชุมชน มาร่วมมือกันทำงาน

“ถ้าจะจัดการป่าควรไปจัดการคน ถ้าจะจัดการคนให้ไปจัดการที่ใจคน ถ้าจะจัดการใจของคนให้ไปจัดการที่ครอบครัว ถ้าจะจัดการครอบครัวให้ไปจัดการที่ลูกหลาน ถ้าจะไปจัดการลูกหลานให้ไปจัดการที่โรงเรียน ถ้าจะจัดการโรงเรียนให้ไปจัดการที่กรรมการสถานศึกษา ถ้าจะจัดการกรรมการสถานศึกษาให้ไปจัดการสุขภาพของกรรมการสถานศึกษา ถ้าจะจัดการด้านสุขภาพให้ไปจัดการที่ รพ.สต. ....” แต่ถ้าจะจัดการกับทุกเรื่อง ก็ให้ไปตั้งหลักที่วัดก่อน

ถ้าจะนำบทบาทของบ้าน วัด โรงเรียนมาเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนกิจการของชุมชน โดยเฉพาะงานที่เกี่ยวข้องกับพื้นฐานการดำรงชีวิตของคนเช่นนี้ เรายังพอจะเห็นเค้าลางของความสำเร็จได้อยู่บ้าง กรณีการทำงานในแบบของเครือข่ายที่อาศัยคนสามวัยมาเป็นตัวละคร ใช้ป่าชุมชนเป็นพื้นที่ทำงานอย่างต่อเนื่อง และนำผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมต่างๆ ในแต่ละเดือนมาเป็นประเด็นชวนคุยกัน คุยกันจนกระทั่งเราลืมเรื่องของการทำงานไปเลย มันกลายเป็นเรื่องของการดำเนินชีวิตตามปกติ เพราะว่าเรื่องราวที่เกิดขึ้น ผู้คนที่เข้ามาร่วมงาน ฉากหลังของพื้นที่ทำงาน มันใกล้เคียงกันมาก เราเจอกันด้วยเรื่องแบบนี้กันทุกเดือน จนเป็นเหตุทำให้ทุกเครือข่ายป่าชุมชนก่อเกิดความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง ชับซ้อน และมีความเป็นพลวัตมากยิ่งขึ้น แต่มีพิเศษนิดเดียว คนอำนาจเจริญเป็นคนใกล้ชิดกับหลักธรรมและวัดครับ ผมขอใช้ย่อหน้าสุดท้ายนี้บอกว่า ในระยะเวลา กว่าสามปีที่ผ่านมา สิ่งที่ผมเรียกว่า อำนาจเจริญโมเดล เพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากพันธุกรรมพืชท้องถิ่น คือ การเรียนรู้ของเครือข่ายการทำงาน เรียนรู้คนอื่น เรียนรู้ตนเอง จากกการลงมือทำงานอย่างเป็นระบบ แล้วเกิดความคิดสร้างสรรค์นำมาใช้กับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ ก่อให้เกิดประโยชน์ที่เหมาะสมกับคนหมู่

โครงการใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพ สุ่มชนอย่างบูรณาการ กรณีศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ จะสร้างกลไกให้มีการสร้างแกนนำป้าชุมชน มีการสร้างกระบวนการประชุมที่หลากหลาย ชวนคิดสร้างอย่างอิสระ ตามประเด็นปัญหาของป้าแต่ละแห่ง มีศูนย์ประสานงานคอยจัดการเครือข่ายงาน ใช้การจัดงานตุ้มโฮม เป็นงานแสดงพลังความร่วมมือ โดยความร่วมมือจากทุกคนที่มาร่วมงานมีจิตใจที่พร้อม ช่วยเหลือสังคม

ขอขอบคุณทุกคนทั้งที่กรุณาขีดเขียนความคิดมาไว้ในหนังสือเล่มนี้ (พระครูบริหารคณาทร พระครูมงคลวรวัฒน์ พระครูโพธิชัยสารวิมล ท่านรองฯ พรชัย จุฑามาศ ผู้ว่าราชการจังหวัด หัวหน้ากลุ่มงาน ยุทธศาสตร์การพัฒนา ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลสร้างถ่อน้อย ผู้อำนวยการโรงเรียนปลาค้าววิทยานุสรณ์ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสร้างถ่อโน นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัด ผู้อำนวยการโรงพยาบาลพนา อาจารย์อุทัย บางเหลือ อาจารย์ทัศนพร ศรีชลาลัย ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๓ และหมู่ ๘ ตำบลปลาค้าว พ่อสุวรรณ ขจัดมลทิน ป้าเพ็ญศรี มหานิล ไร่ตั้ง นายวานิชย์ บุตรี ประธานขบวนองค์กรชุมชน ผศ.ดร. จตุรงค์ จันทรสีทิศ ผศ.ดร.สมศรี เจริญเกียรติกุล ผศ.ธนารักษ์ จันทรประสิทธิ์ ดร.รมณีย์ ทองดารา ผู้อำนวยการกองบริหารงานวิจัย มหาวิทยาลัยมหิดล นางสมศิริ โปธารินทร์ และนางสาวจิระนันท์ นุตยะสกุล เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง โครงการ อพ.สธ.-มหิดล รวมทั้งแกนนำกลุ่มเยาวชน นายวิชรา มุทาพร และนางสาวภาวิตา บุญกัณฑ์) ทุกคนที่ยังไม่ได้เขียน รวมไปถึงคนที่กำลังจะเขียน ทุกสิ่งที่ท่านคิด ทุกอย่างที่ท่านเขียน เป็นต้นแบบการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากพันธุกรรมพืชท้องถิ่น ทั้งสิ้นครับ

เอกสารอ้างอิง

เอกสารประกอบการนำเสนอ. โครงการใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพสู่ชุมชนอย่างบูรณาการ กรณีศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ ภายใต้แผนงานวิจัย การวิจัยแบบสหสาขาวิทยาเพื่อการถ่ายทอดความรู้ด้านการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรพันธุกรรมจากพืชท้องถิ่น พื้นที่ศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ และจังหวัดกาฬสินธุ์ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากมหาวิทยาลัยมหิดล ประจำปี ๒๕๕๗